

A Gyermek

a Magyar Gyermektanulmányi Társaság közlönye
az állam és a főváros támogatásával
július és augusztus kivételével havonként

Das Kind

Organ der ungarischen
Gesellschaft
für Kinderforschung

L'Enfant

Organe de la Société
Hongroise pour
l'étude de l'Enfant

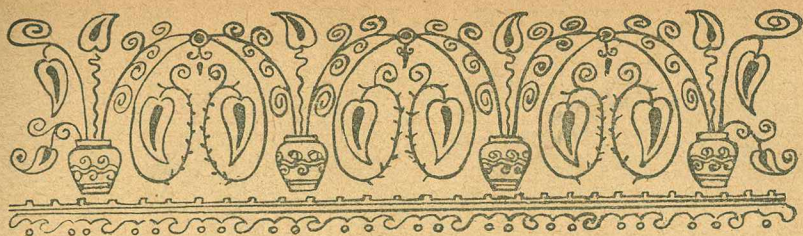
Teleki Sándor gróf és Bárczy István dr.
közreműködésével szerkesztik

Nagy László
felelős szerkesztő

Berkes János, Domokos Lászlóné, Grósz Gyula dr., Kármán Elemér dr.
Nógrády László dr., Ranschburg Pál dr., Vértés O. József dr. szerkesztő-
bizottsági tagok. Szerkesztőség: Budapest, VIII. ker. Üllői-ut 16/b. sz.

TARTALOM:

	Lap
Gyermektanulmány.	
<i>Nemes Lipót</i> : A II. országos gyermektanulmányi tanácskozás hatása és jelentősége	97
<i>Máday István dr.</i> : Gyermekéről vezetendő napló mintája	104
<i>Barcsai Károly</i> : A gyermek nyelve és eszejárása	109
Pedagógiai törekvések.	
Rovatvezető: <i>Domokos Lászlóné.</i>	
<i>Buday Dezső</i> : Az iskolák reformja — a gyermekért	115
Gyógyító pedagógia.	
Rovatvezető: <i>Berkes János és Vértés O. József dr.</i>	
<i>Ganyó Vilmos</i> : A gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatai	123
Jog és védelem.	
Rovatvezető: <i>Kármán Elemér dr.</i>	
<i>Vajna Ödön</i> : „Gyermekbarát”	140
<i>Zsoldos Benő</i> : A nem-törvényes születésű gyermekek jogvédelme	146
Gyermekirodalom és művészet.	
Rovatvezető: <i>Nógrády László dr.</i>	
<i>Nógrády László dr.</i> : Az új ponyva irodalom	151
Szépirodalom: <i>Lőrinczy György</i> : A bujdosók. — <i>Gauss Viktor</i> : A néger királyok kineve. — <i>Balla Ignác</i> : Edison. — <i>Kemecsey Jenő</i> : A kis király. — <i>Toma István</i> : A hegyaljai diákok. — <i>Floridai kaland hősök.</i> — <i>Lampérth Géza</i> : A nagy dárdás meg a kis dárdás. — <i>Gedeon Alajos</i> : Német hősmondók. — <i>Jénovay Jenő</i> : Vitorlák a föld körül. — <i>Bródy Sándor</i> : Az egri diákok. — Mit olvas egy kis diák? — Ismerteti: (dr. n. l.)	152
Helyreigazítás	162
Könyvismertetések.	
Gyermektanulmányi művek:	
Versek: <i>Irtá</i> : Fenyvessy Kató. Ismerteti: <i>Révész Géza dr.</i>	163
<i>Gertrud Bäumer und Lili Droscher</i> : Von der Kinderseele. Ismerteti: <i>Szidon G. Károly</i>	165
Pedagógiai művek:	
<i>A. Herget</i> : Die wichtigsten Strömungen im pädagogischen Leben der Gegenwart. Ismerteti: <i>Schichtanz Ilona</i>	167
<i>W. Peters</i> : Einführung in die Pädagogik auf psychologische Grundlage. Ismerteti: <i>Szidon G. Károly</i>	171
Gyógyító pedagógiai művek:	
<i>Biesalski—Bethlen</i> : Rókkant katonáink jövője. Ismerteti: <i>Ganyó Vilmos</i>	172
Gyermektanulmányi mozgalmak	174
Apróságok a gyermek életéből.	
<i>Tuszky Ödön dr.</i> : Megfigyelések a csecsemő életéből	193
Übersicht der letzten Nummer.	
<i>Helene Schichtanz</i> : Zur Psychologie der Kinderflüchtlinge	197
Kinderforschungs-Nachrichten	206
<i>Pályázati hirdetés</i>	208

GYERMEKTANULMÁNY.

A II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás hatása és jelentősége.

Irta: Nemes Lipót.

Lezajlottak a Gyermektanulmányi Társaság Országos Tanácskozásai! És ha az elvégzett munkára visszatekintünk, öröm, lelkesedés fog el: a végzett munka sikere további kitartásra buzdít bennünket. Mi úgy érezzük, hogy a Gyermektanulmányi Társaság megtette kötelességét; megértette a változott időket és eddigi programjához híven most is kilépett a pedagógizálás hibás értelmezésének szűk kereteiből: a scholasticus pedagógia helyett minden társadalom javítását célzó alkotás homlok-terébe a gyermeket helyezte.

A világháború nagy pusztításai, a mesterségesen megakasztott fajfejlődés ösztönszerűleg az elvesztett erő pótlásának gondolatát váltották ki a társadalomból, amely nagy erővel és aktivitással fordult a gyermek felé.

Az embertermelésben beállott nagy csökkenés folytán a gazdasági és kulturális élet terén elkövetkezhető hiányt a *meglevő gyermekanyag szelekciojával, javításával és energiáinak teljes kifejlesztésével* óhajtja ellensúlyozni.

Az Országos Tanácskozás tételei mind ezen célt szolgálták. A jelen ismerete és a jövő perspektívája új helyzeteket teremt a fejlődő embercsemeték részére. A pedagógusnak látnia kell a jövőt, mert hisz a jövő számára nevel. De ismernie kell a jelent, melyben a gyermekek élnek, észre kell vennie azokat az akadályokat, melyek a gyermek teljes testi-lelki kifejlődését megnehezítik s minden erejét arra kell fordítania, hogy a korlátokat a fejlődő gyermekek útjából eltávolítsa, mert csak így tudja biztosítani tanításának és nevelésének sikerét.

Sajnos, ehhez kevés a pedagógusok ereje: a társadalmat, az államhatalmat kell segítségül hívnok e munkájukhoz.

Fel kell rázni a társadalmat a gyermekek érdekében, meg kell értetni az államhatalommal, hogy minden hibásan fejlődő és elvészett gyermekenergia tőkevesztéséget jelent államra és társadalomra egyaránt.

A Gyermektanulmányi Társaság meglátta azokat a problémákat, melyeket az emberjavítás és az elpusztult energiák pótlásának gondolata eléje dobott, azokat megragadta, országos tanácskozásokon megvitatta s most már az illetékes hatóságokon a sor, hogy az ott felvetett egészséges és megvalósítható eszméket átültesse a gyakorlatba.

Szociálpolitikusaink és kulturpolitikusaink tisztában vannak azzal, hogy a társadalom reorganizálása, a jobb, boldogabb emberiség kialakítása érdekében a gyermeknevelés és mentés elsőrendű, alapvető fontosságú munka.

Ép ezért bízunk benne — és folytonos agitációnkkal rajta is leszünk, hogy illetékes helyeken nemzetjavítást célzó eszméink meghallgatásra találjanak. E cél érdekében léptünk a nyilvánosság elé és a legilletékesebb faktorok, hatóságok és szakkörök jelenlétében és részvételével megvitattuk az időszerű szociálpedagógiai kérdéseket.

Az Országos Tanácskozás három ciklusán tíz előadásban *a tehetséges gyermekek nevelését, az erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekek megmentését, a hadiárvak védelmét és mindkét nembeli ifjúság pályaválasztását* tárgyaltuk meg.

Szükségét érezzük, hogy a tételek tárgyalásának hatását, jelentőségét és tanulságait ismertessük.

A tehetséges gyermekek védelme.

Új kérdés a magyar pedagógiai törekvésekben! Ugyan akadt már egy-két lelkes pedagógus, ki a kérdéssel foglalkozott, de a nagy nyilvánosság elé ez alkalommal került először. Bethmann Hollwegh szavai: „Útat a tehetségeseknek“ visszhangra találtak mindenütt, mert hiszen nagyon fontos állami érdek, hogy minden egyes helyre a rátermettek kerüljenek.

Ez a jelszó a pedagógiai törekvésekre sem maradhatott hatástalanul. Ha a gyengetehetségűek, gyengeelműek, az erkölcsi züllés veszélyének kitett gyermekek megmentésére és neveltetésére intézményeket létesítünk, úgy kívánatosnak látszik a tehetséges gyermekek külön neveltetése is, vagy legalább is védelmük, támogatásuk.

A tanácskozásokon kitűnt, hogy a tehetséges gyermekek külön oktatásának ma még sok ellenzője van.

Kétségtelen, hogy ezen elv gyakorlati keresztülvitelének a pedagógusok tömegének konzervatívizmusán kívül bizonyos tárgyi nehézségei vannak. Az iskolák szervezetét kell átalakítanunk, az iskolák, osztályok, tanerők létszámát szaporítanunk, a tanítókat, tanárokat behatóbb lélektani és gyermektanulmányi elméleti és gyakorlati kiképzésben részesítenünk, ha alapos reformmunkát akarunk végezni a tehetségesek oktatása s általában az egyéni nevelés ügyében.

Mindezekről szó volt az Országos Tanácskozásokon, azonban az is kétségtelenné vált a tanácskozások folyamán, hogy kellő jóakarattal már most is tehetünk valamit. Az ezen irányú részletek megvitatása s megállapítása lesz a további teendője a Gyermektanulmányi Társaságnak.

A tehetséges gyermekek felkarolásának azonban gyermekvédelmi vonatkozásai is vannak. Az Országos Tanácskozás fontos eredményének tartjuk, hogy erre a szempontra is kiterjedt a figyelme és sürgette, hogy a hatóságok és a társadalom tegyenek meg mindent a tehetséges gyermekek erkölcsi és fizikai megmentésére, felkarolására. Tanácskozásaink fontos gyakorlati eredményének kell tartanunk, hogy Szegeden az ottani gyermektanulmányi fiókkör kezdesére a társadalom ez irányú szervezése már meg is kezdődött.

Azt hiszem ugyanis, hogy a tanácskozás mindenkit meggyőzött, hogy a tehetséges gyermekek ügyével minden illetékes társadalmi és hatósági tényezőnek állandóan és fokozottan kell foglalkoznia, hogy a magasabb produktívításra képes testi és szellemi energiák teljesen kifejlesztessenek. A párisi 1910-ben tartott nemzetközi elemi népiskolai kongresszus határozata szerint szükség van a növendékek elkülönítésére szellemi képességeik szerint. Németországban, Franciországbán és Amerikában már régebben alakultak intézmények a tehetségesek neveltetése érdekében. Nálunk még semmisen történt.

Mint érdekes gondolatot vetették fel az előadók, hogy a tehetségeseket nem elég megvédeni és kellő felneveltetésükről gondoskodni, hanem a társadalomban is szükség van arra, hogy az életművészekkel szemben az igazi tehetségek érvényesüljenek. E célból az etikai alapokon álló tudományos és kultur-egyesületeknek szövetséget kellene alkotniok.

Az a visszhang, melyet a tehetséges gyermekek érdekében

tartott tanácskozásunk különösen a szaksajtóban keltett, nem maradhat hatás nélkül s hisszük, hogy a jövőben megtermi gyümölcsét.

Az iskolai egyéniségi lapok (jellemzőlapok) ügye már másodszer fordul meg Országos Tanácskozásainkon; 1913-ban, mint általában az individuális nevelés kérdése szerepelt a napirenden; most meg a tehetséges gyermek ügyével kapcsolatosan tárgyaltuk.

Habár e tárgyban is hangzottak el nézetek, amelyek utaltak azon gyakorlati nehézségekre, amelyek az egyéniségi lapok általánosan kötelező alkalmazásának útjában állanak, — mégis nagy haladás történt e tárgyban is két irányban. Az egyik, hogy kimondották az egyéniségi lapok vezetésének nagy jelentőségét és hasznos voltát s behatóan tárgyalták az egyéniségi lapok szerkesztésének tárgyi szempontjait s módjait.

Az Országos Tanácskozás óta már több fővárosi tanító önkényt vállalkozott egyéniségi lapok vezetésére; a Szentlászló-úti elemi iskola testülete pedig önmagára kötelezővé tette ezek vezetését minden gyermekre nézve. Érdekes, hogy az újabban szerkesztett lapok nagy haladást jelentenek tartalmi szempontból. Talán nem tévedünk, ha ezeket az örvendetes tényeket az Országos Tanácskozás kedvező hatásaként tüntetjük fel.

Az erkölcsi züllés veszélyének kített gyermekek megmentése.

A világháborúnak egyik igen szomorú következménye az erkölcsi züllés veszélyének kített gyermekek rendkívüli elszaporodása. E kérdésnek már több alapos művelője van hazánkban, törvényeket is alkottak úgy az igazságügy-, mint a belügyminiszterium részéről az erkölcsi züllés veszélyének kített gyermekek megmentése érdekében. Sajnos, a gyermekek züllését nem tudják ezek csökkenteni. Az életviszonyok, a háborúval járó szociális és gazdasági helyzetben beállott nagy változások érthetővé teszik a gyermekek egy részének erkölcsi romlását.

Társaságunk strucpolitikát követett volna, ha e fontos problémát nem tette volna nyilvános diskusszió tárgyává. Két kitűnő előadásban tárgyalta a kérdést. Az első előadás a szociálisan és pszichopátiásan züllött gyermekek különböző típusaival, ezen gyermekek javító és gyógyító nevelésének módjaival foglalkozott. A második ismertette azon társadalmi és hatósági intézményeket, melyek hivatva volnának a gyermekek megmentésére. Ezen előadások igazolták ama felfogást, hogy a züllést meg kell előzni s a második

előadás meggyőző érvekkel bizonyította a megelőzés nagy jelentőségét és megvalósíthatóságát.

A második előadó bemutatta az iskola azon szerves munkáját, amiként a gyermekek erkölcsi züllése elleni küzdelmet felveheti. Az iskola kitűnő helye a preventív gyermekvédelemnek, mert hiszen ott állandó és közvetlen az érintkezés a tanító és a gyermek között.

Ugyancsak itt merült fel először a *züllést megelőző iskolák (stigmatikus iskolák)* terve is.

A gyermekvédelem iskolai megszervezésének gondolata nem maradhat hatás nélkül, a pedagógusoknak foglalkozniok kell a kérdéssel és a megvalósítás módjaival. Itt örömmel kell megjegyezni, hogy a főváros közoktatásügyi tanácsnoka az iskolai gyermekvédelem megszervezését már is programjába vette, sőt a közeljövőben kísérletet tesz oly intézményekkel, melyek a gyermekek erkölcsi védelmét és helyes foglalkoztatását célozzák.

Javító nevelésünknek a gyermekek egyéniségéhez alkalmazott reformját, megfigyelők, átmeneti otthonok felállítását, melyeket az Országos Tanácskozás szükségesnek tartott a gyermekmentés érdekében, hisszük, a közeljövőben a megvalósítás fogja követni.

A hadiárvák védelme.

Az Országos Tanácskozás második ciklusa a hadiárvák egészségügyi, nevelésügyi és jogi védelmével foglalkozott. Ez a kérdés volt a tanácskozásoknak legaktuálisabb része.

Az előadásokból szomorú adatokat tudtunk meg. Sajnos, ezideig nagyon kevés történt a hadiárvák nevelése érdekében, sőt anyagi ellátásukról is sötét színeket festett az első előadás.

Meggyőző érvekkel került kifejezésre ama kívánság, hogy a hadiárvákban rejlő testi-lelki erők kifejlesztése erkölcsi kötelessége az államnak, mert az apa a haza védelmében pusztult el. Erdekes volt az előadások azon eredménye, hogy *a legteljesebb egyéniesítést követelik a rideg, sablonos bürokratizmussal szemben.*

A gyermek egyéniségéhez, a gyermek viszonyaihoz alkalmazott segítyezést és nevelői eljárást hangoztatták az előadók, kik nem voltak hivatásos pedagógusok. Mindenesetre örvendetes és a pedagógusokra nézve tanulságos, hogy az intellektuális társadalomban mind mélyebb gyökeret ver a tömegnevelés idején az egyéni értékek kifejlesztésének szükségessége, az egyéni értékek nemzeti, társadalmi és gazdasági jelentőségének gondolata.

Az Országos Tanácskozás a törvényhatóságokban és járásokban hadigondozó bizottságok felállítását kívánta épen a gyermekek egyéni elbírálása érdekében, mert csak így valósítható meg a családdal való közvetlen érintkezés, ami az egyéni eljárásnak nélkülözhetetlen kelléke. E bizottságokban a pedagógus részére is helyet kívánt.

A hadiárvák nevelésére vonatkozó egyéb határozatainkkal kapcsolatosan az a vád is érte a tanácskozást, hogy miért tesz különbséget hadiárva és nem hadiárva között, miért kell előbb az apának hősi halált halni, hogy gyermeke az általunk kívánt nevelésben részesüljön; hisz a felvetett eszmék megvalósításai egész köznevelésünkben és gyermekvédelmünkben kívánatosak.

Azt hiszem, mindenki elismeri e felfogás jogosultságát, azonban a hadiárvakkal szemben sürgős kötelessége az államnak a teljes védelmet megvalósítania, ez pedig nagy jelentőségű dolog, mert a hadiárvák érdekében hozott intézkedések hatással lesznek az általános gyermekvédelemre és köznevelési szervezetünkre is. Legideálisabb lenne, ha egész gyermekvédelmünket egyformán oldanák meg, de ha ennek nehézségei vannak, úgy örülnünk kell, hogy egyenlőre a hadiárvák kérdésével foglalkoznak intenzívebben.

A hadiárvák védelme érdekében hozott határozataink hatását legjobban bizonyítja a honvédelmi miniszternek társaságunkhoz küldött átirata, melyben javaslataink felterjesztését kéri; másrészt a Hadigondozó Hivatal részéről, melynek erkölcsi és anyagi támogatásával tartottuk a tanácskozást, javaslataink megvalósítását illetőleg szép reményeink vannak.

A pályaválasztás.

A pályaválasztás életünk legfontosabb problémája és csudálatos, hogy nagy jelentősége dacára mily érzéketlenséget tanúsít vele szemben szülő és gyermek egyaránt. Az ifjak sok esetben az utolsó percig nem tudják, milyen pályára menjenek s a szülők a végső pillanatban, gyakran ötletszerűen döntenek a gyermek egész jövője felett. Mennyi kárát látja ennek az egyén és a társadalom egyaránt! Mily sok a lesiklottak száma, kik egyéniségüknek megfelelő pályán boldog, produktív életet élhetnének!

Ha az Országos Tanácskozásnak, mely e kérdést harmadik ciklusán tárgyalta, sikerült a pályaválasztás kérdésének nagy fontosságát köztudatba vinni, már is érdemes volt vele foglalkozni. Erős

a reményünk azonban, hogy a propagandán kívül gyakorlati eredményei is lesznek a tanácskozásnak. A pályaválasztási tanácsadók létesítését mihamar várhatjuk. Az ugyancsak itt proponált lélektani laboratóriumok fokozatos felállítása sem lehetetlenség; hiszen ma már minden állami tanítóképző-intézet székhelyén van lélektani laboratórium.

A tanácskozás nem maradhat hatás nélkül az iskolákra sem, melyeket súlyos vád terhel a kérdés eddigi elhanyagolása miatt is. Világossá vált, hogy az iskoláknak, még pedig a polgári és középiskoláknak kötelességei vannak e téren úgy a szülővel, mint a gyermekkel szemben. Hogy a gyermeket egész életére szerencsétlenné ne tegyük, szükséges, hogy megismerjük és pályáját megfelelően irányítsuk. Itt két szempont összeegyeztetése mutatkozik kívánatosnak: *az ifjú egyénisége és a pálya szociális és gazdasági értéke.*

Azt hiszem, a Tanácskozás nagyon korszerű kérdést vetett fel, midőn külön tárgyalta a leányok pályaválasztását. Az elpusztult férfiak pótlása, másrészt a gazdasági viszonyok s a többtermelés gondolata kívánatossá, sőt szükségessé teszik a nő testi és szellemi munkaerejének felhasználását, de egyben megfelelő értékelését is. Az Országos Tanácskozás szükségesnek tartja a cél érdekében a nők részére az összes szakiskolák megnyitását.

Azon aggályt, mely eugenikai és névelésügyi szempontból az anyák munkáltatásával szemben felmerült, eloszlatta a kongresszus, illetőleg megállapította, hogy a női munka szükségességét a fejlődés hozta létre, a mai nehéz életviszonyok következtében a régi állapotot visszateremteni nem lehet, sőt a kultúrfejlődés érdekében nem is kívánatos, tehát minden eszközzel azon kell lennünk, hogy a kereső anyák gyermekei részére különböző intézményeket létesítsünk.

Úgy a fiúk, mint a leányok pályaválasztására vonatkozó határozatainkat az illetékes hatóságokhoz juttatjuk.

*

Országos Tanácskozásaink súlyát, jelentőséget emelte, hogy az illetékes miniszterek, hatóságok, egyesületek, intézmények mind képviseltették magukat, sőt részt is vettek a vitákban.

A tanácskozás hatása a főváros nagyon sok iskolájában mutatkozott, hol a konferenciákon az előadásokat ismertették és megvitatták.

A nagyközönség a napi sajtóból szerzett tudomást a kérdésekről. Sajnos, a viszonyok miatt csak röviden, de azért majd minden napilapunk foglalkozott a tanácskozásokkal.

A pedagógiai lapok részletesen ismertették a tanácskozásokat s így olvasóik körében a fölvetett eszméknek híveket szereztek.

Pedagógiai irodalmunkat új témákkal gazdagította a tanácskozás. „A gyermekmentés útjai” című könyv, mely sajtó alatt van a tanácskozás előadásait és felszólalásait foglalja össze, tehát korunk legaktuálisabb szociálpedagógiai és gyermekvédelmi problémáit ismerteti meg a nagy nyilvánossággal.

Az itt elmondottakban látom az Országos Tanácskozás hatását, jelentőségét és tanulságait. E helyen nem lehetett céлом az előadások és felszólalások ismertetése, mert hisz ezekkel a Napló foglalkozik részletesen.

Az a vád, hogy a felvetett problémákkal túlléptük programunk kereteit, lepattan rólunk, mert szent a meggyőződésünk, hogy mindenütt ott kell lennünk, hol gyerekekről van szó s törekednünk kell a nevelésügyben, a gyermekvédelemben s a gyermek-kriminalitásban egyaránt a gyermektanulmányi szempontok érvényesítésére. A gyermektanulmány eszköze, biztos alapja a gyermekek védelmének. A gyermektanulmány az élet tudománya: tehát jussa van mindenhova bejutnia, hol a fejlődő életről, a jövő embereinek sorsáról intézkednek.

Az Országos Tanácskozások nyolcszáz tagja meggyőződhetett arról minden egyes előadásból, hogy a gyermekek érdekében létesítendő intézmények alapja csak a gyermekek megismerése lehet.

Gyermekekről vezetendő napló mintája.

Irta: dr. Máday István.

A gyermek-tanulmányozás egyik legfontosabb módszere a gyermek szabad megfigyelése. Bármennyire fejlődnek és szaporodnak is a kísérleti módszerek, ezekkel a gyermek testi és lelki valóját soha ki nem meríthetjük. A föltedezéseket többnyire a szabad megfigyelésnek köszönhetjük s a kísérletezés célja csupán az ezúton nyert ismeret ellenőrzése, biztosítása, alkalmazása.

A megfigyelés lehet rendszertelen és rendszeres. Művelt és eredeti gondolkodású szülők és tanítók akkor is fognak értékes megfigyeléseket gyűjteni, ha azt mondjuk nekik: irjanak fel mindent, ami nekik a gyermekeken feltűnik. E rendszertelen megfigye-

lésnek azonban nagy hátránya, hogy esetleg éppen oly dolgok, melyekre az adatgyűjtő nagy súlyt helyez, kikerülhetik a megfigyelő figyelmét; ezenkívül a naplószerűen, pl. könyvalakban összeírt megfigyelések feldolgozása fáradságos rendezői munkát kíván.

Sokkal több haszna van a tudománynak a rendszeres feljegyzésekből. Itt az adatgyűjtő előre felteszi a kérdéseket, melyekre a megfigyelőnek naponként meg kell felelnie. E mellett a megfigyelő tehet rendszertelen megfigyeléseket is, azaz mindent, ami feltűnik, de a kérdések egyikére sem vonatkozik, a „Megjegyzések” rovatba írhat be.

Minthogy bizonyos élettani és lélektani megfigyelések érdekében magamról már 1909 óta táblázatos naplót vezetek, idősebb fiam születése idején (1912) hasonló táblázatos naplót szerkesztettem kisdedekek megfigyelésére, mely naplót azóta feleségem vezeti. Mikor fiam 3. évét betöltötte, új táblázatot szerkesztettem, s az iskolaköteles korban valószínűleg ismét más rovatokra lesz szükség. (Az itt közölt I. minta a leipzig-i 1914-iki könyvészeti és grafikai kiállítás pedagógiai osztályában volt kiállítva.)

A mellékelt táblázatok szerint vezetett naplók alapján sikerült saját gyermekeim s a gyermektanulmányi irodalomban előforduló gyermekek fejlődése között érdekes összehasonlításokat tennem. Mindeddig azonban oly kevés gyermekről léteznek rendszeres feljegyzések, hogy az átlagos lelki fejlődés üteme ezekből meg nem állapítható. E célra több száz eset megfigyelése volna kívánatos. Azért abban a reményben közlöm naplómintáimat, hogy olvasóim, belátván a tárgy tudományos értékét és fontosságát, magukévá teszik munkálkodásom célját és így néhány év múlva meglesz a szükséges pár száz gyermeknapló, mint kincsesbányája a kisded tanulmányozásának. Hadd köszönje a világ úgy, miként már számos gyermektanulmányi ismeretet, a kisded lelki fejlődésének törvényeit is, a magyar szülőknek és pedagógusoknak.

Utasítás a gyermeknapló vezetéséhez.

A naplót havonként egy-egy ív 1 cm-es kockájú írópapíron (34×42 cm) vezetjük. Egy ilyen nyitott ív felső három sorába írjuk a táblázat rovatainak címeit; erre az ívre mást nem írunk; ez csak borítékul szolgál. A többi ívek felső három sorát levágjuk, úgy hogy a borítékon levő rovatcímeket el ne takarják. Az ívnek így éppen 31 sora marad s minden sor egy egy napra való. Így

I. MINTA.

1. példa, M. Béla napló-

Év, hó és nap	Hogyléte							Aludt		Hány órát aludt összesen		Éjjel hányszor ébredt fel	Hol tartózkodott			Tápláléka	
	általában	színe (kinézése)	alvása		étvágya	mozgékony-sága	szelleme	mikortól	meddig	éjjel	nappal		éjjel	nappal	szabadban hány órán át	Anyatej	
			éjjel	nappal												hányszor	mennyi
1913. I/3.	4/3	4	3	2	3/2	4	4/3	23 ¹⁵ 4 ⁴⁵	4 ¹⁵ 8 ⁰⁰	8 ^{1/4}	10	1	ágyban	pamlagon, karon	1	7	—

2. példa, M. László napló-

1917. XI/1.	3	4	3	3	3	4/3	3	19 ⁰⁰ 12 ⁰⁰ 17 ⁰⁰	7 ¹⁵ 14 ⁰⁰ 17 ³⁰	12 ^{1/4}	2 ^{3/4}	3	kocsiban	kocsiban, karon	1 ^{1/4}	2	—
----------------	---	---	---	---	---	-----	---	--	---	-------------------	------------------	---	----------	--------------------	------------------	---	---

II. MINTA.

3. példa, M. Béla napló-

Év, hó és nap	Hogyléte							Hány órát aludt összesen		Éjjel hányszor ébredt fel	Szabadban hány órát töltött	Széklete	
	általában	színe (kinézése)	alvása		étvágya	mozgékony-sága	szelleme	éjjel	nappal			hányszor	milyen
			éjjel	nappal									
1917. XII/1.	3	3	4	—	3	4	4/3	12	0	1	2	1	rendes

jából (szül. 1912. XI. 3.)

Tápláléka		Széklete	Testméretei, hőmér- séke	Betegségi tünetek	Fürdő	Beszédhangok	Gyógyszer, tea sat.	Orvos látogatása	Megjegyzések			
hányszor	mennyi											
—	—	1 kanál	5	∞	2 kemény 1 lágy	5200 g 60 cm	bal. karján kiütés	30R ^o	giee, bee, ri	híntőpor, 1 tea	1	Rázza a csengőt. Hason fekve, fejét emeli s per- ceken át feltartja.

jából (szül. 1917. V. 7.)

6	230 g	6 kanál tej- cukor tejben	9	2	rendes	61 cm	—	1	chi, abe p-p	—	—	Igen jó, soká játszik a bá- buval Anyjának s a dadá- nak haját húzgálja. Idege- nekre élesen figyel. Könnyen alszik el.
---	-------	------------------------------	---	---	--------	-------	---	---	-----------------	---	---	---

jából (szül. 1912. XI. 3.)

Test- méretei, hőmér- séke	Fürdő, betegségi tünetek, orvos látogatása	Játékai	Álmai	Szellemi haladása	Megjegyzések
114 cm	Fürdő	Háború Építő szek- rény Főzés	Vasúton utaz- tam igen sebe- sen; papát ke- restem és meg- találtam	Keresztnevét önállóan írja	Igen élénk; sokat beszél ka- rácsonról, arisztont kíván aján- dékul. Kérdi, hogy lehet meg- ismerni az ökröt, a tehenet s a bikát.

havonként egy-egy betétívre van szükségünk, melyeket persze nem szabad összefűznünk. (Ha $\frac{1}{2}$ cm-es kockájú papírt használunk, mely mindenütt kapható, akkor a napló minden sora két-két kockát foglal magában.)

Az éjet a következő naphoz számítjuk, azaz a napló egy-egy sora az estétől estéig terjedő időt foglalja magában.

A „Hogyléte“ rovatban a gyermek állapotát, közérzetét osztályozzuk. A fokozatot hosszas tapasztalataim alapján úgy állapítottam meg, hogy öt fő és négy mellékfokot különböztetek meg, s a jót magas, a rosszat alacsony számmal jelzem:

- 5 = kitünő (pl. „ritkán érezte ily jól magát“) $\frac{5}{4}$ = igen jó.
 4 = jó (pl. „jól érzi magát“) $\frac{4}{3}$ = jó közepes
 3 = közepes (rendes) $\frac{3}{2}$ = rossz közepes.
 2 = gyöngye (pl. beteg). $\frac{2}{1}$ = igen gyöngye.
 1 = rossz (pl. halálos beteg).

Akinek még nincs gyakorlata, az csak az egész számokat használja.

Az időszámítást (pl. „Aludt mikortól meddig“ című rovatban) végezzük éjfélről éjfélre, úgy hogy a „d. e.“ és „d. u.“ jelzők feleslegessé váljanak. Délutáni 1 órát így jelezzük: 13⁰⁰; esti $\frac{3}{4}$ 8-at így: 19⁴⁵.

Az „Aludt mikortól meddig“ című rovatból a kisedd nappali alvását, kivált ha rendetlenül alszik, kihagyhatjuk; az sem nagy baj, ha e rovatot általában kitöltetlenül hagyjuk. Fontosabb ennél a „Hány órát aludt összesen“ című rovat, melyben egész és negyedórákat veszünk számba. Hogy a hónap végén, a napi átlag kiszámítása végett, könnyebben lehessen összeadni, $\frac{1}{2}$ helyett $\frac{2}{4}$ -et írunk.

A „Táplálék“ rovat alosztályait a vegyes táplálék megkezdése után már nem kell külön-külön kitölteni; e rovatok címeit meg is lehet változtatni, ha kell.

A „Test méreteit“ mintegy havonként egyszer (a gyermek születése napján) vesszük fel. A testsúlyt az első hetekben naponként mérjük. A test hőmérsékét betegség idején mérjük, s bejegyezzük a mérés helyét (pl. „végbélben“) s óráját és percét is.

A „Megjegyzések“ rovatába írjuk rendszertelen megfigyeléseinket. Ha szűk a hely, akkor külön mellékletre (cédulára, ívre vagy könyvbe) jegyezzük s a „Megjegyzések“ rovatban erre utalunk.

A gyermekről vezetendő napló főszabálya az, hogy *megfigyelésen, ne pedig kikérdezésen alapuljon*. Ha a szülő úgy akarná a

napló rovatait kitölteni, hogy ötéves gyermekét minden este, vagy akár csak egyetlen egyszer is, íróasztalához hívná, s kikérdezné: „Hogy érezted magadat ma? Volt-e étvágyad? Hogy aludtál? Mit álmodtál?” stb., akkor nemcsak megbízhatatlan, s a tudomány szempontjából értéktelen adatokat halmozna fel, hanem a gyermeknevelés alapelvei ellen vétene. *Sohase szabad a gyermeknek észrevennie, hogy őt megfigyelik*, hogy vele különös módon foglalkoznak, hogy ő a felnőttek érdeklődésének központja; mert az ilyen gyermek elbizakodik, önzővé és kevélyé válik, sőt igen könnyen idegbetegségbe eshetik. Sokkal kisebb baj ennél, ha a napló rovatai kitöltetlenül maradnak. Jegyezzük fel egyszerűen azt, amit látunk, vagy amit a gyermek magától, kérdés nélkül mond el nekünk (pl. álmait), s a „Hogyléte“ című rovat aldszályaiba írjuk be a 3-as osztályzatot, ha semmi feltűnőt nem észleltünk.

Végül kérem mindazokat, akik naplómintámat alkalmazzák, szíveskedjenek velem észrevételeiket közölni s a kész naplót legálább ideiglenesen rendelkezésemre bocsátani.

A gyermek nyelve és eszejárása.

— Gyermektanulmányi megfigyelések. —

Irta: **Barcsai Károly**, a mármharosszigeti áll. tanítóképző tanára.

Két eleven, pajzán gyermek viháncol körülöttem. Hangos kacajuk fölveri az est csendjét. Minden mozdulatukhoz az anyai szív ösztönös, mély szeretete és az apai szem büszke boldogsága tapad. Az egyik most hirtelen az anyja ölébe kuporodik és hizelegve öleli át nyakát. A másik térdenre pattan, mert lovagolni óhajt. S amint a kis lovagló vitéz derűs szemébe pillantok s ártatlan kis istenbogarkái mosolyogva röppennek be olvadozó lelkembe: egyszerre föltárul előttem az a parányi múlt, amely tarka, mozgalmas jelenségeivel oly érdekesen tölti be a kicsinyek bájos világát. Érzem, kár volna, ha annak a rövidke múltnak kedves emlékei feledésbe merülnének. A nyiladozó parányi lelkek fejlődésének egy-egy föllobbanó szikrája bizonyára nemcsak a szülői szeretetnek melegét fogja újra meg újra fölszítani, hanem derűt és érdekességet fog önteni mindazok lelkébe, akik szeretettel ölelik körül a gyermek

kedves egyéniségét és megérteni tudják mozgalmas világa minden játszi és mégis komoly nyilvánulását.

Ime, így született meg ez a kis visszaemlékezés.

A gyermeki lélek fejlődése azonban nemcsak derűt áraszt maga körül, hanem komoly tanulságokkal is szolgál. Először is ezek tolnak elém, amikor gyermekeim röpke múltjában tarlózok.

A gyermeki és általában az emberi értelem fejlődésének egyik legérdekesebb, legcsodásabb jelensége: *a nyelv*. A gyermeknyelv fejlődésének egy-egy mozzanata sok érdekes pszichológiai probléma megfejtéséhez is segít bennünket. Ehhez a föladathoz szeretnék én is pár adalékkal hozzájárulni.

A gyermek *alkotóereje* élénken jelentkezik, valahányszor fogalmi körében a megnevezés nehézsége merül föl. Ilyenkor a gyermek többször magaalkotta szóval segít magán. Tibor fiam 2 éves korában élénken szemlélte egy alkalommal a favágó munkáját. A „favágó“ szó még hiányzott szókincséből, a favágó munkáját sem látta addig. Mikor másnap a favágó megint megjelent, megérkezését így újságolta: „Itt a *fabácsi*“. Ime, a szóalkotás egyik ősi módja: a szóösszetétel, a gyermek ajkán.

A gyermeki szóalkotás sajátos módjának érdekes példái még a következők:

Miklós fiam 3 éves korában a *kapcsó* (kapocs, kapcsoló(?)) kifejezéssel lepett meg bennünket. (Kis kapcsos ruháján így nevezte meg a kapcsokat.) Lehet, hogy itt hangcsere esetével van dolgunk, lehet, hogy a mosdó, fogó stb. mintájára a nyelv életét reformáló analógia fejtette ki itt hatását, de az is lehet, hogy a „kapcsol“ ige egyszerű rövidítéséből állt elő az új szó. (Az előbbi valószínűbb. N. L.)

Miklós fiam később az előbbi szóhoz hasonló módon a *fustó* = füstó (füstölő(?), füstölgő(?) kémény) szavat alkotta. Mikor ugyanis egy alkalommal két géppel rohanó vonat robogott el előtte, így kiáltott föl: „Nini, a vonatnak két-két *fustó*-je van!“

Kis testvére, Tibor, 2 éves korában szintén alkotott hasonló módon új szavat. Midőn ugyanis anyja egyízben arcát kölni vizes ruhával vonogatta végig, erre kérte a anyját: „Netem isz *szagó*-t a 'ajamla!“ (Nekem is szagos vizet a hajamra.) Itt kétségtelenül a „szagos“ melléknév rövidítéséből lett a „szagos víz“ fogalmát fedő új szó: *szagó*.

A *szöveggyűlés* egyik érdekes esetével is szolgált Tibor másfél éves korában. Amikor ugyanis azt akarta jelezni, hogy ágyacskájá-

ban paplannal betakaródní akar, ezt így adta tudtúl: „Mama papalószni!” (Paplannal betakaródní.) Ebben a példában különben a kifejezés rövidségére és a könnyebbségre való törekvést is kell látnunk. Tibor az említett szóval ma is él.

A szóvegyülés esetével találkozunk a székely nyelvjárásban is, csak hogy ott az analógia hatására rokonjelentésű szavak vegyülnek (szürkület — alkonyat: szürkönyet), míg a fentebbi példában bár egymással gondolatban összetartozó, de két különböző beszéd-résznek (főnévnek és ige(név)nek) összevonása történt.

A szomszédasszonyok (Fejesné, Szabóné) megnevezésére Tibor másfél éves korában a *mamáné* kifejezést alkotta és ezzel még ma is él ilyenformán: „*Mamánénál* atalot (akarok) aludni”.

Érdekes szóalkotás a következő is: Tibor többször hallotta, hogyha kocog valaki az ajtón, akkor az illetőnek „szabad!” szóval adnak engedélyt a benyitásra. Erre ő 2 éves korában ezt a szót alkotta: *szabadol*. Ha ugyanis valaki kocog az ajtón, ezt így újságolja: „Valati *szabadol!*” (Engedélyt kér a benyitásra.) Tibor a „kocog” szavat előbb természetesen nem ismerte.

Hogy a gyermeknyelvben a *természeti hangok bizonyos hasonlósága* is alapúl szolgálhat szóalkotásra, azt a következő adat is igazolja: Mikor egyízben a macska sajátságos rekedten *nyervogó* hangot adott, Miklós 3 éves korában ezt a kérdést intézte hozzánk: „Mattanyuszi (macska) mé’ (mért) *csitolod* (csikorog)? Valószínű, hogy Miklós a reszelős nyervogás és az ajtó-csikorgás között hasonlóságot érzett.

Hogy a gyermeket a *szóviszonyításban* is mennyire vezeti az analógia, arra rávilágít a ragozás egy-egy esete is a gyermek nyelvén. Miklós kezdetben egyáltalán nem ismerte a pótló mássalhangzó-nyújtást és a „mamával, kezével” stb. mintájára majd 4 éves koráig élt az ősi, illetőleg tájszólásos *nagyval, tezemvel* (kezemmel) stb. kifejezésekkel. Pl. „Tezemvel egyet (egyek)?”

Tibor két éves kora óta a „krumpli” helyet *lupi*-t mond. Ennek a rövidítésnek az oka kétségtelenül a *mássalhangzó-torlódás* nehézkességben és az attól való szabadulás vágyában rejlik.

A *téves fogalomalkotás* számos esete közül csak egy párat említek.

Fölületes megfigyelés és hasonlóság alapján Miklós 3 éves korában a macskát *nyuszi*-nak (nyúlnak) véli és nevezi meg. A nyulat ugyanis előbb ismerte meg és hűen mintázott nyulacska, játéka is volt. Utána öccse is *nyuszi*-nak hívja a macskát.

Hogy a gyermek a hibás fogalomtól, vagy legalább az ahhoz tapadt szótól mily nehezen szabadul meg, azt igazolja, hogy Miklós a tévedésre való figyelmeztetés után (ez macska, nem nyuszi!) a macskát következetesen *matla-nyuszi*-nak (macska-nyuszinak) hívja.

Az ökröt első látásra lónak véli és annak nevezi is meg, mert a lovat már előbb ismerte meg. Helyreigazítás után az ökröt következetesen *ötörló*-nak (ökörlónak) hívja.

A libát a hasonlóság alapján *tacsá*-nak (kacsának) nevezi, mert ez utóbbit már többször látta.

Mikor Miklós 2 éves korában csecsemő öccsét először látta szopni, örömmel újságolta: „Baba puszilla (puszilja) mamát!”

Mikor a macska mosdik, a harmadfél éves Tibor ezt így jelenti: „Nyuszi 'alapja (harapja) a lábát.

Kedves és sokszor tanulságos eseteket vet fölszínre a *gyermeklogika* is. A gyermek eszejárása akárhányszor meglepő módon nyitja meg előttünk a gyermek bájosan együgyű, színes világát. Ilyenkor rendszeren az értelem fejlődésének egy-egy érdekes állomása is föl-tárul előttünk.

De pár megfigyelés többet mond minden elmélkedésnél.

Nem hiába eleme a gyermeknek a *mese*, de fiaim valóban akkor a legboldogabbak, ha valaki mesél nekik. Különösen a nagyobbik az, akinek egész lénye szinte beleolvad ilyenkor a mesébe. Még lefekvés után is rimánkodik, hogy meséljenek neki. Ha más nem vállalkozik rá, akkor a kis harmadfél éves testvérkéjét nógatja, hogy az meséljen neki. S a kis Tibi nem is sokat kéreti magát, hanem hozzákezd: „Eccé fót egy 'ász . . .” (Egyszer volt egy ház.) Itt mindannyiszor megakad és a „mese” újra kezdődik. De Mikit ez is kielégíti. Addig, addig hallgatja a „mesét”, míg testvérkéje egyre halkuló hangja az álom pihegésébe nem csap át, aztán ő is boldogan elalszik.

Hogy a gyermek fejlődésének egyik legfontosabb biológiai jelensége: a *játék*, a gyermek fölfogásában mennyire magán viseli a komoly foglalkozás jellegét, s hogy a gyermek mennyire a maga játékához méri a felnőttek komoly munkáját, azt beszédesen igazolja Tibor, aki arra a kérdésre, hogy mit csinál a komoly munkával (pl. írással, vagy főzéssel) foglalkozó apja vagy anyja, mindig így felel komolyan: „Játszik.” Miklós is 3 éves korában játszásnak vélte, ha anyja fésűlködött. A fésűt így kérte: „Addá fésűt, vele *jácottá!*”

A *következtetésnek* érdekesen gyermekded, együgyű jelét adta

2 éves korában Tibi. Zongorázást akkor már többször hallott, hegedűhangot ellenben ritkán. Mikor azért egyszer apja hegedűlni kezdett, meggyőződésének ilymódon adott kifejezést: „'ededűben fan szondoja“. (Hegedűben van zongora.) Azt hitte ugyanis, hogy a hegedűben kis játék-zongora van elrejtve, az szól. Másrészt ez a gyermekded következtetés arra is vall, hogy Tibi nem tudott még éles különbséget tenni a kétféle hangszínben, noha dalolni szerető, „zenekedvelő“ kis fiú.

Miklós ötödfél éves korában egyszer észrevette, hogy az udvarban egyik csibe féllábon áll. Megkérdezte anyját: „Mama, mé' (mért) áll egy lábon a pipi?“ „Mert a másik lábát fölhúzta“, — volt a felelet. Más alkalommal az élőfákra mutatva ezt kérdezte anyjától: „Úgy-e mama, minden fa egy lábon áll?“ Az „igen“ feleletre aztán ezzel a váratlan kérdéssel állt elő: „Mé' húzza föl mindegyit a *másit* lábát?“

A gyermek erős *szuggerálhatóságára* vall, hogy Miklós már 2 éves korában aszerint váltogatta „leendő élethivatását“, ahogy éppen környezete önkénytelenül hatott rá.

Ha apja hegedült, anyja meg énekelt, akkor kijelentette: „Ha nagy leszet (leszek) enetulot (énekülök) és 'ededulot (hegedülök).“

Mikor az utcán hallotta, hogy az újságárús gyerek élesen rikoltja: „Rendkívüli Máramaros!“ és látta, hogy apja is vesz újságot, — kirukkolt a nagy tervvel: „Ha nagy leszet, én is mondom: „Jenttivuji Májamajos!“ és én is tapot sot (kapok sok) pénzt.“

Ha anyja varrt, akkor meg ez volt az óhaja: „Mama, aggyá tút (tút) varrni. Ha maj' nagy leszet, te meg kicsi (!) leszó (léssz), mindid tanítlat varrni.“ — Itt a bizarr gyermeklogika egy kis magyarázatra is szorúl. Miki ugyanis többször kerdezte anyját: „Mama, te is nősz, mint én?“ A tagadó válaszra kis agya azt okoskodta ki, hogy ha ő nő, anyja meg nem, akkor ő lesz a nagy, anyja meg a kicsi.

Miklós általában csapongóbb eszejárású, szélsőségesebb fantáziájú! Tibor nyugodtabb, reálisabb szellemű, szemlélődőbb és fantáziája is szűkebb zsákú.

Miki többször magyaráz az érdeklődő Tibinek, de magyarázatát a legtöbbször szertelen képzelet szinezi ki, olykor a maga önös érdeke jellemzi.

Miklós már többször tört üvegpoharat, azért az üvegre mindig különös respektussal néz. Pár hónappal előbb egyszer ezt kerdezte Tibor az 5 éves Miklóstól: „Miti, mé' (mért) fan papil (papir) a

téntásüveden?“ (T. i. a tintásüveg címlapja iránt érdeklődött.) Miklós készen volt a felelettel: „Tudod, Tibi, azé’, hogy ha az üved eltolit, attó (akkor) medmalad a papír, *az nem tolit el.*“ (Van tehát valami az üvegen, ami ment az ominózus töréstől!) . . . És a kis Tibit kielégíti ez a magyarázat.

Miklós ártatlan hite szerint karácsonykor az égből száll alá a Jézuska. Azért a Jézuskát mindenütt látni véli az égen: a Napban, a Holdban és a csillagokban egyaránt. E hitében aztán *élénk fantáziája* — minden idegen beavatkozástól menten — sokszor meglepő módon nyilatkozik. A ragyogó csillagokat pl. a Jézuska szemének nézi, amelyekkel letekint a Földre. Mikor villámlik, ezt mondja: „A Jézusta pislant.“ Közben maga is pislog hozzá és jelzi ezzel, hogy amiként a szemhéjak lecsukódására és fölnyitására meg-megvillan, majd el-elhomályosul a fény, úgy képzei el ő a villámlást.

A gyermek *éles megfigyelését és utánzó ösztönét* jellemzi ez a derűs jelenet: A 2 éves és 4 hónapos Tibi fölteszi apjának nyakáig eső kalapját e szavakkal: „Néssz, tölöt apus!“ (Nézd kölyök apus!) És büszkén, komolyan végigsétál így a szobában. T. i. hallotta, hogy a kis gyermekeket tréfásan a „kölyök“ jelzővel becézik, tehát ő most: kölyök apus, vagyis kis apus.

Végül a körülöttem rajzó sok kedves emlék közül álljon itt még csak egy szomorúan-derűs jelenet, amely a nagy idők keservét szólaltatja meg önkénytelenül az ártatlan gyermeki ajkon. A háború harmadik esztendejében, a liszt és *élesztő* szűkös világában a kis harmadféléves Tibor kezeckéit összetéve így imádkozik: „Édes, jó Zézustám (Jézuskám), adá ’osszú (hosszú) *élesztőt* (e. h. életet) mamánat, papánat . . .“ (Sokszor hallja ezt a fontos szót: *élesztő*, nem csoda tehát, ha rájár a kis imádkozó ajka.)

*

Végére értem a kis visszaemlékezésnek. Csak néhány ecsetvonás örökíti meg a megelevenült rövidke multat és mégis sokat mond az, mert a legigazabb és legbájosabb emberi lélek világába: a gyermek lelkébe enged bepillantunk. Üde és őszinte, beszédes és gazdag annak minden csöppnyi nyilvánulása.

PEDAGÓGIAI TÖREKVÉSEK.

Az iskolák reformja — a gyermekekért.

Irta: **Buday Dezső** egyetemi m. tanár, a kecskeméti jogakadémia tanára.

Egyre sűrűbben hangzik fel a kívánság, hogy az iskolákat gyökeresen kell reformálni.

Az eddigi reformok nem voltak gyökeresek, csak foltozások a régi rozzant épületen és csak a régi tananyagból indultak ki, pedig az iskolák reformjánál nem a tananyagból, hanem a gyermek lelkéből kell kiindulni. Ezért lesz a jövő iskolája az igazi gyermekvédő iskola és az igazi szociális iskola.

Az alábbiakban azokat a reformelveket vagyok bátor ismerettni, amelyeket pár hónap múlva megjelenő nagy politikai könyvem egyik kötetében szándékozom részletesen közreadni. Ezek az elvek nem oly részletesek, mint a pedagógusokéi, de magasabb szempontjaikból kifolyólag talán messzebb látnak a jövőbe. A pedagógiai szaktudománynak ma már annyi jeles művelője van, hogy az általános kereteken belül, az egyes tervek kidolgozását azoktól joggal feltételezhetjük.

Általános szempontok. 1. A jövő iskoláinak egy dologban konzervatívoknak kell maradniok: nem szabad a ma divatba jövő megkülönböztetést elfogadni *a tehetségesek és tehetségtelenek* között. Némely gyermek tehetsége már ötéves korában kicsillan, úgy hogy az iskola előtt megtanult irni-olvasni, a másíknak csak 10—12 esztendőös korában nyílik meg az érdeklődése. Nincs szükség a tehetségtelenek iskolájára, mert az iskolának olyannak kell lennie, hogy a leggyengébbek is megtanulják az anyagát és nincs szükség a tehetségesek iskolájára, mert a jövő iskolájának korán kell a fiatalságot amúgy is az életbe bocsátania, nem lesz szükség meg-
rövidített esztendőkre.

2. A jövő iskoláinak az óvodától egész az egyetemig *koedu-*

kációs alapra kell helyezkedniök. Itt csak az elvet hangsúlyozom; a vita ezen a téren kimeríthetetlen, de a koedukációé a jövő.

3. A jövő iskolájának *egységesnek* kell lennie abban, hogy az óvodától kezdve, egész az egyetemig, mindenkinek a részére ugyanazt a műveltséget nyujtsa. Ez a jövő demokráciájának elengedhetetlen feltétele. Ma csak az elemi iskola egységes. Tízéves korában már választani kell mindenkinek, hogy polgárba, réalba, vagy gimnáziumba iratkozik-e, ami ebben a korban képtelenség. Később pedig a különbözőzeti vizsgáknak kínai fala választja el az érvényesüléstől a rosszul választókat.

4. *Az iskolának az idejét* jelentékenyen meg kell rövidíteni. A Nemzetvédő Szövetség tavalyi ülésin, a középiskolának 7 esztendőre való leszállítását sürgettem. Ma, úgy hiszem, még ez a reform sem lenne elegendő, a később kifejtendők szerint.

5. Az iskolák reformjával kapcsolatos *a tanárképzés reformja*. A jövőben nem szaktudósoknak kell lenniök a tanároknak, hanem pedagógusoknak. A középiskolák számára is elég lesz a képesítésnek az a kétfélesége, amit ma a polgári iskolai tanároknál életbe léptettek, a számtani-természettudományi és a nyelvtani-történettudományi szak úgy, hogy egyik tanár a másikat könnyen helyettesítheti, de viszont jobban belemélyedhet a gyermek lelkébe.

6. *Az iskolás gyermekeknek széleskörű autonómiát kell adni:* ők maguk válasszák meg a rendfenntartókat és vigyázókat, ők maguk bíraskodjanak az apróbb iskolai fegyelmi vétségek felett és ők maguk ítélik meg a pályatételek nyerteseit, amint ez tudtommal részben Franciaországban meg is van.

7. A jó iskolához *jó tankönyvek* is kellenek. Nem vagyunk annyira radikálisak, hogy nélkülözhetőknek gondoljuk a jó tankönyveket. Az újabb tankönyvirodalomnak már Magyarországon is számos jeles terméke van. Különösen az újabb középiskolai földrajzi és természetrajzi tankönyvekben. A tankönyvipart azonban nem lehet úgy kapitalizálni, mint ahogyan ma van, egy-két tankönyvkiadó kezében. És a tankönyv engedélyezést nem szabad titkosan csinálni, mint ahogyan most van, hanem az állam adja ki a tankönyveket nyilvános pályázat útján és nyilvános bíráló-bizottság vitassa meg a beküldött tervezetet.

8. Hogy az új pedagógusokhoz és az új tankönyvekhez *új tananyag* is kell minden vonalon, azt majdnem felesleges megjegyezni. Az alábbiakban leszek bátor ebben a tekintetben is megtenni vázlatos észrevételeimet.

A jövő óvóiskolája. A társadalmi fejlődés menete azt mutatja, hogy a kérlelhetetlen állam mindinkább előbb vonja ki a gyermeket szülőik szerető gondozása alól. Franciaország és Magyarország gyermekvédelme ugyan azt mutatja, hogy ez a gyermeknek csak javára válik. (V. ö. Társadalmi Ideál című munkám 100. és 197. lapját.)

A jövő fejlődése ezen a téren megint új követelésekkel fog előállni. A cselédhiány következtében a háztartásoknak bomlása, a szegényebb néposztályoknál pedig a munkahelynek a lakástól való távolsága szükségessé teszik azt, hogy a gyermekeknek legnagyobb része napközben társadalmi felügyelet alá jusson. Ezeknek a kiépítése, a jövőnek legelsőrangú feladata, sürgősebb a legkövetelőbb iskolareformnál is.

Ha a gyermekéletem meg akarjuk menteni, korán kell ezt kezdeni a gyermek első éveiben. Ha a gyermekéletem tanulmányozni akarjuk azt is korán kell kezdeni.

Az óvodák és napközi otthonok tanításának anyaga játék, ének, torna, versek, mesék, társalgás, számolás az ujjakon és semmi írás-olvasás. Nagyon kívánatos volna, ha a jövőnek ezt az igazi gyermekiskoláját úgy lehetne felállítani, hogy abba minden gyermek *kötelezően* járhasson 4 éves korától 7 éves koráig. Tehát ki kell szélesíteni az óvodák hatáskörét és meg kell hosszabbítani a gyermeknek gondtalan, vidám gyermekkorát. Elég ha 7 éves korában kezdi a gyermek az írást és olvasást.

A jövő egységes iskolája. A mai elemi iskola csak a falvak hat osztályú elemi iskoláiban van tökéletesen kiépítve, ott is úgy, hogy annak szerves kiegészítő részét teszi az ismétlő oktatás.

Sokat beszélnek a *vizsgákról* és az *osztályozásról*. Míg a vizsgákat egészen könnyen el lehet törölni, addig másrésztől az osztályozás elkerülhetetlen. Épp ezért elkerülhetetlen a feleltetés is, csak módját kell ejteni bölcs beosztással, hogy az ifjúság serdülő idegrendszerét, különösen hétfői napon, ünnep után, ne támadjuk meg az idegölő félelemmel, ami minden feleltetést megelőz.

A jövő iskolájának tanrendjei. Ez a rész pedagógiai szempontból hosszú értekezést igényelne, ahol mindenkivel vitatkozni kellene az indítványozónak. Nincs itt terünk arra és a gyermektanulmányi főcél sem engedi meg, hogy összes mondanivalónkat előadjuk. De ha az eddig előadott leglényegesebb dolgok nem voltak lehetetlenek, akkor talán nem lehetetlen az sem, hogy az eddigiek szellemében, tanrend-tervezeteimet egyszerűen csak ismertessem.

Az elemi iskolákban a már említett heti órák mellett (mind a 3 éven) 1 rajz, 1 ének, 1 torna, 1 egészségtan, 1 kézügyesség, mind a 3 éven 3 óra beszéd- és értelemgyakorlatra és 2 óra szám-tanra lenne szükség. Az utóbbinak anyaga természetesen nem lenne olyan részletes, mint a mostani elemi iskolák 4 osztályában. Az írva-olvasásra az első két évben hetenként 5 órát kell szánnunk, tehát minden nap 1 órát, míg a 3-ik évben csak 3 órát úgy, hogy a megmaradó 2 órát a szülőföld ismertetésére fordíthassuk. Ebből látszik, hogy az itt előadott tanrendből teljesen hiányzik a nyelvtan, amelyet az elemi iskolákban felesleges, elvont bölcsekedésnek tartok.

A jövő polgári iskolájában mind az 5 évfolyamon kell ének (heti 1 óra) és rajz (heti 1 óra) abból a célból, hogy a minimális zenei és rajzolóérzékenységet fejlessze, vagy a szunnyadó érzékenységet előtérbe hozza. Ezért az ének még a zenei hallással nem bírók számára is kell, hogy kötelező legyen.

Heti 1 órát kell adni mind az 5 évfolyamon az egészségtanból, ahol az erkölcsstan vonatkozó részeit is elő kellene adni.

Általában fő didaktikai szempont az volna, hogy a gyorsan fejlődő gyermek számára évről-évre ismételjük az anyagot és nem egymás mellé építés, hanem egymásra építés lelki munkáját kell végeznünk.

Itt jegyezzük meg, hogy a jövő polgári iskolája nem egyéb, mint a 15 éves ember számára való kibővítése a mai elemi iskolák elemi ismereteinek. Ezeket falun is, osztatlan iskolákban, egyelőre tanítók is előadhatják.

A tornára az alsó 3 osztályban heti 2 órát, a felső kettőben heti 1 órát szánnunk. A túlságos sport-nevelés annyira fárasztja a gyermeket, mint amennyire erősíti. Itt sem szabad túlságokba menni.

A magyar nyelv tanítása heti 4 órában szükséges az alsó 3 osztályban, ahol már olvasmányok mellett, a nyelvtannak elemeit, sőt a költészetnek elemeit is nyújtani kell, természetesen nem a mai kínos részletességgel. A magyar nyelv tudományos elemzésére nincs szüksége annak, aki tud magyarul. Helyesírás, helyes mondatszerkesztés, a nyelv elemeinek ismerete, a költészet főformáinak ismeretei elégségesek. A felső 2 osztály heti 3 órája különösen az irodalomtörténeté. Nem művelt ember az a gyári munkás, aki nem tudja az iskolában, hogy ki volt Shakespeare, de lehet művelt ember az, aki nem tudja, hogy milyenek

voltak a régi klasszikus verssorok és hogy mi különbség van a metafora és metonymia között.

Idegen nyelvnek a tanítására a polgári iskolában tulajdonképpen nincs szükség. Tudom, hogy ezzel a nézetemmel is egyedül maradok, mint talán a többinek nagy részével.

A felső 2 osztályban mégis lehet adni heti 1 órában, reánk nézve legszükségesebb *idegen nyelvnek*, a németnek elemeit.

A *számtanra* mind az 5 éven heti 2 órát szánunk. Az első 3 év a közönséges számtané, a felső kettő pedig az algebra elemeié. A mai középiskolai mennyiségtan legnagyobb része felesleges. (Bővebben ezt a kérdést, felsőbb mennyiségteni példákkal, másutt fejtem ki, itt csak utalok arra, hogy a gömb felületének képletét minden embernek tudnia kell, de ennek a képletnek levezetése a középiskolában egy egész oldalt kitevő pedagógiai kitalálás, míg a felsőbb mennyiségtanban 3 sor.)

A *földrajz* az egész emberi oktatásnak a legfontosabb tárgya. Heti 2 órán át végig kell vonulnia az egész középiskolán. Földrajz alatt értem itt a szülőföld ismertetésétől kezdve és a világ földrajzán folytatva a geológiát, a fizikai és politikai földrajzot is.

A *természetrajzra* a 2 első osztályban heti 3 órát kell adni, gyakorlati ismertetésekkel, a 3-ik osztályban pedig ezt az órát a *vegytanra* kell szánni. A *fizikának* elméleti tételeit természetesen a legfelső 2 évfolyamra kell hagyni, ahol is heti 2—2 óra ezekre elegendő az általános műveltség szempontjából, ha a képletek levezetését itt is mellőzzük. (Majd akinek szüksége lesz rá, az megtanulhatja az elektrotechnikai szaktanfolyamon, vagy az egyetemen.)

A történelmet úgy, amint eddig is igen helyesen tették, az alsóbb osztályokban csak a magyar nyelv keretében, olvasmányokban kell tanítani. A 2 felső osztályban heti 2—2 óra, egyik a világtörténelemre, másik a magyar történelemre elegendő akkor, ha nem kínozzuk a gyermek lelkét a királyok uralkodásának és a csatáknak évszámaival, hanem csak az emberiség legfontosabb fordulóit tanítjuk.

A városi ember elemi iskolája tökéletlen és csonka intézmény. Aki gimnáziumba jár, az soha életében nem tanul alkotmánytant. A földrajzot ugyan elkezdi az első évben, de a természetrajzot és történelmet olyan későn, amikor mohó gyermeki lelkének érdeklődését már kimerítette más úton, könyvekből.

Ha a jövő elemi iskoláját a jövő emberének egészséges lelkére

akarjuk építeni, akkor tulajdonképpen már elérkeztünk indítványom leglényegesebb részéhez, a jövő egységes iskolájához. Ugy kell megcsinálni ezt az iskolát, hogy *az egységes emberi léleknek*, férfinek és nőnek egyaránt, *egységes nevelést nyújtson*. Ezért nemcsak az elemi iskolának kell egységesnek lennie, hanem a középiskolának is.

Indítványom szerint *három évig* járjon a gyermek a mostani elemi iskola szervezetének megfelelő iskolába, a 7-ik évtől a 10-ik évig. Erre a megkülönböztetésre is csak azért lenne szükség, hogy az átmenetet enyhítsük.

Ezután kezdődne *a jövő polgári iskolája*, amely *öt évig* tartana, a 10-ik betöltött évtől a 15-ig és betetőzné az ember nevelését.

Nyolcosztályú középiskolára jövőben nem lenne szükség, mert a gyermek 15 esztendőskorában, falun és városban egyaránt, befejezte a művelődését. Elsajátította azt a minimális tudást, amire a jövő emberének szüksége van. *Ha egyforma a választójog, legyen egyforma az iskola is.*

A 15-ik évnél válik el, hogy ki tehetséges és ki tehetségtelen, t. i. kinek van hivatása magasabb tanulmányokra és kinek nincsen.

1. Aki földműves, vagy ipari munkás, vagy egyszerű kereskedő akar lenni, az 15 éves korában kiléphet az életbe. Legfeljebb egy esztendeig hallgasson még valami esti tanfolyamot, alacsonyabb szakképzettségének a kifejlesztésére.

2. Aki magasabb mesterséget, vagy középszerű szellemi pályát óhajt választani, az 15 éves korától 18 éves koráig hallgasson még 3 esztendeig magasabb esti (? Rovatvezető) tanfolyamot, ahol azután kiképezheti magát iparművésszé, építőmesterré, irodatisztté, közéleti mezési tisztté vagy ilyen hasonló középfokú képesítéssel bíró emberré.

3. Aki igazán szellemi pályára akar lépni, az 15 éves korában iratkozzék be a *jövő egyetemére*, csak úgy, ahogy még egy század előtt is be lehetett iratkozni.

Itt elsajátíthatja azt a műveltséget, amelyet a jövő megkíván a jövő emberétől.¹⁾

Bennünket itt nem a jövő egyeteme érdekel, hanem a jövő

¹⁾ Cikkirő tulságos vázlatosan jelzi eszméit. Célszerű lenne ezt a gondolatát is részletesebben fejteni ki, mert ekként szőnyegre dobva, képtelenségnek látszik az egyetemi képzés. *Rovatvezető.*

iskolája, a gyermeklélek szempontjából. Azért itt nagyjából vázolni fogjuk azt a tanítási rendet és tananyagot, amelyet a gyermeklélek szempontjából, a jövő egységes iskolájában kívánatosnak tartunk.

A jövő iskolájának fizikai rendje. Az a nézet már hála Istennek eléggé általános, hogy az iskolának könnyítenie kell a gyermeklélek *ülderhelesen*. A jövő iskolájának fizikai rendje ezt a célt fokozott mértékben akarja megvalósítani.

Az alábbiakban a jövő egységesnek képzelt iskoláját még a most szokásos nevével fogjuk nevezni: a 7-ik évtől a 10-ik évig tartó hároméves tanfolyamot elemi iskolának, a 10-ik évtől a 15-ik évig tartó ötéves tanfolyamot pedig polgári iskolának fogjuk nevezni azzal a megjegyzéssel, hogy ez a polgári iskola lesz hivatva arra, hogy a jövőnek összes középiskoláit, tehát a gimnáziumot és a reáliskolát is helyettesítse.

Fizikai megterhelés nélkül nem lehet arra gondolni, hogy az elemi iskolában többet adjunk naponta 3 óránál. Ezt is csak a hétnek 5 napján szabad megtenni, lehetőleg hétfőtől péntekig, mert gondolni kell arra, hogy talán lesz valamikor boldogabb társadalom is, amikor különösen nyáron, a week-endek szokása általános lesz és a tisztviselő, vagy gyári munkás családapa gyermekeivel együtt kirándulhat.

Városban, még a mai magyar viszonyok mellett sem lehet a tanítást 9 óra előtt kezdeni. Gyermekvédelem szempontjából ezt tartom egyik legfontosabb követelésnek. A fiatal gyermek szeret soká aludni; a mai háztartási viszonyok mellett a reggeli, tisztálkodás és táplálkozás csak nyugodt időben történhetik jól. Szakítanunk kell azzal, hogy gyermekeink ködös, téli reggelen, $\frac{1}{2}$ 8-kor, sokszor reggeli nélkül, komoran siessenek az iskolába.

A nappali 3 órából minden felváltva legyen, a középső óra rajz, ének, torna, primitív kézügyesség, vagy egészségügyi beszélgetés, ami a gyermeknek lelkét kevésbé fárasztja. Ez a tanrend legyen egységes mind a 3 osztályban.

A polgári iskolában is le kell szállítani a heti órák számát. Ez nem lehet több napi 4 óránál, szintén 5 napon keresztül. Ugy is kapunk heti 20 órát, ami untig elegendő és a mai középiskolák magasabb osztályainak 26—28, rendkívüli tárgyakkal 30—32 heti órájával szemben bizonyára haladás. Minden nap 1 órát felváltva, a fizikai felüdülés szempontjából, itt is az éneknek, rajznak, tornának, egészségügyi beszélgetéseknek, játéknak kell elfoglalnia.

Az órából a tanításra eső részt legfeljebb *40 percre* szabad szabni. 20 perc szünet minden óra között kívánatos. Nem szabad megengedni, hogy a gyermek szünet alatt a következő órára készüljön.

A fizikai rend szempontjából még a *didaktikai reformokról* is meg kell emlékeznünk. Tankönyv nélkül nem lehet meg még a jövőnek gyermeke sem. De meglehet otthoni írásbeli feladat nélkül. Az írásbeli dolgokat az iskolában kell megcsinálni. Ez is jó eszköz a figyelem összpontosítására, a gyors és értelmes felfogás kifejlesztésére. Hiszen köztudomású, hogy az otthoni írásbeli dolgotat a tanulóknak több mint fele nem maga csinálja.

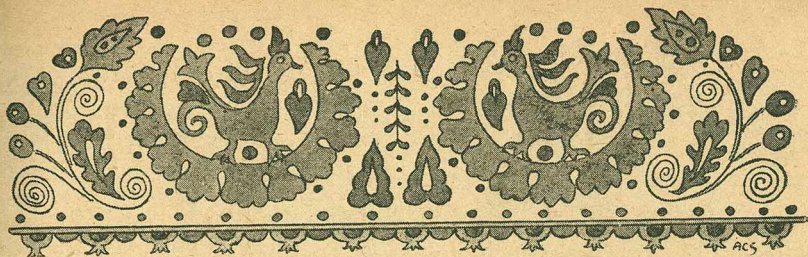
Szüksége van arra minden embernek, aki az életbe kilép, hogy az alkotmány fő vonásait tanulja megismerni. Erre a 4-ik osztályban heti 2 órát szánunk. Az 5-ik osztályban pedig heti 2 órát a jog legelemibb ismeretére, aminek ismeretét ma orvosok, mérnökök, tanárok annyira nélkülözik, mert sohasem tanulták.

És most érkezünk a reform egyik legfontosabb részéhez, amely a gyermek lelkének a nevelését van hivatva kiegészíteni: az alsó 3 osztályban heti 2 órában kell tanítani a *földművelést*, falun és városban egyaránt. Heti 2 órát kell szánni a *technikai oktatásra* (kézügyességek, háztartástan, nőknél a legszükségesebb házi munka). A két felső osztályban ezekre mindössze csak 2—2 óra maradna, úgy, hogy a földművelést nyáron, a technikát télen tanítsuk.

Ez az a tanrend, amelyet a jövő iskolájában a gyermeklélek védelme, tanulmányozása és szocialitása szempontjából szükségesnek tartunk. A reformtervezet talán kissé merész, de hiszen az emberiség most négy esztendeje nagyobb ugrást is csinált a jövőbe.

A didaktikai-pedagógiai rész kifejtését hosszabb tanulmány számára óhajtjuk fenntartani. Itt mégis ismertetnünk kellett az egész tervezetet, hogy vele a gyermeklélek számára szükséges új nevelésre élénken rávilágítsunk.

GYÓGYÍTÓ PEDAGÓGIA.

A rovatvezető gyógyító pedagógiai ügyekben tanácsot ad az ideges gyermekek áll. intézetének pszichológiai laboratóriumában.

A gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatai.

Irta: **Ganyó Vilmos**, az ideges gyermekek áll. intézetének tanára.

I. A kórmegeelőzés.

A gyermek kulturális érték, mely értéknek a fenntartása és fokozása, vagy elvesztése és csökkennése művelődési állapotunk fokmérője. Az értékváltozásból eredő nyereség és veszteség lehet mennyiségi és minőségi. Mennyiségileg hasznot jelent a születések fokozódása, a gyermekhalálózások csökkenése, minél több védelemre szoruló gyermek megmentése. Minőségileg fokozhatjuk a gyermekanyag értékét, ha egyrészt már a születendő gyermeket megóvjuk az értékcsökkenéstől észszerű megelőző intézkedésekkel, másrészt a már csökkentértékűek hiányait megfelelő, szakszerű védelemmel és neveléssel igyekszünk pótolni s meglévő képességeiket a legmagasabb fokra emelni. Minden abnormitás eredetileg értékcsökkenést jelent, melyet csak különleges nevelés egészíthet ki részben vagy teljesen. A gyermekanyag meg nem engedhető okok miatt való értékcsökkenése a társadalmi együttműködésből olyan erőket von el, amelyek megfelelő intézkedések mellett közreműködhetek volna a munkában. Ezen erők kiesésének megakadályozása, illetőleg újra munkába való kapcsolása a gyermekvédelemre vár.

A gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatai eszerint kétirányúak. Először *a veleszületett és szerzett abnormitások számának csökkentése, másodsor a védelemre szoruló abnormis gyermekekről való, — fogyatékosságukhoz alkalmazott — gondoskodás.*

Az első feladat teljesítésekor még az anya- és csecsemővéde-

lemnél is tovább kell menni. Meg kell védeni a gyermeket még születése előtt oly módon, hogy olyan szülőket biztosítsunk számára, akik szervezetileg, idegrendszerileg nem veszélyeztetik utódaik testi és szellemi épségét. Első tekintetre talán távoleső feladatnak látszik, de az élet tapasztalatai és az öröklött abnormitások statisztikájának szomorú adatai bizonyítják, hogy a gyermekvédelemnek itt kell kezdődnie.

Ha a gyógyító pedagógia körébe tartozó kórformák okait nézzük, találunk közöttük olyan közös okokat, amelyek öröklésileg különféle abnormitásokat eredményeznek.

A különféle fogyatkozások közvetlen atavisztikus vagy oldalágról való öröklésében nagy szerepet játszanak: a terheltég, a kifejezett elmebeli fogyatékoság, beteges szülők, vérbajok, tuberkulózis, skrofulózis, az alkoholizmus, részben a vérrokonok közötti házasság. Kimutathatók oly nagy mértékben terhelt családok, amelyek egy, — sőt többféle gyógyító pedagógiai intézet részére szállítják időről-időre gyermekeiket. Vannak esetek, amikor egy családban három-négy, sőt több siketnéma, vak, nyomorék vagy szellemi fogyatékos is van.

A siketnémák, vakok és testi fogyatékosok házassága öröklés szempontjából jól megfontolt óvatosságra int. De sokkal nagyobb veszélyt jelent ennél az elmebelileg terhelt, beteges, tuberkulotikus és vérbajos egyének házassága. A világháború nagy tömegek orvosi megfigyelését tette lehetővé s mind a vérbajosok s mind a tuberkulotikusok megdöbentő számát mutatják az erre vonatkozó statisztikák adatai. A terheltégi esetek gyakorisága — a tuberkulózis és a vérbajok nagy száma — miatt nincs rá kilátás, hogy az öröklött fogyatékoságok száma közbelépés nélkül csökkenjen. Következtesen és energikusan végrehajtott megelőző intézkedésük nélkül ezen viszonyoknak csak a rosszabbodására következtethetünk. Az államhatalomnak kell ezen a téren gyermekvédelem élére állnia, mert csak törvényes intézkedésekkel lehet a születendő nemzedék testi és lelki épségét megmenteni.

Az orvostudomány hivatása megállapítani a foganatosítandó részletes intézkedéseket, melyek középpontjában kétségkívül a *házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat* fog állani. Mi sem valószínűbb annál, hogy az öröklött abnormitások száma tetemesen apadni fog, ha a törvény nem engedi meg a házasságkötést annak a férfinak és nőnek, aki szervezetileg, elmebelileg vagy más okokból nincs úgy alkotva, hogy normális és egészséges utódokat hozzon létre.

Sokat tehet még az öröklött abnormitások csökkentése érdekében az alkoholizmus elleni radikális küzdelem.

A születendő gyermekanyag minőségének kérdése a most dúló világháború után annál inkább fontossá válik, mert az állam és társadalom egyaránt oly irányú intézkedésekre fog törekedni, melyek a mennyiség fokozására irányulnak. Nem lehet tehát eléggé hangsúlyozni a jövő nemzedék minőségének kérdését, nehogy a mindenképpen való számszerű emelkedés a gyermekek testi és lelki épségének rovására történjék.

A gyógyító pedagógia körébe tartozó abnormisok számát csökkentheti: az *anyavédelem*. E téren gyermekvédelmünk már eredményekkel dicsekedhetik, amit fokoztak az erre vonatkozó legújabb rendelkezések. De még sokkal szebb és biztatóbb a közeli jövő, melyet a jelenből kiinduló egészséges törekvések és célok alapján minden túlzott bizakodás nélkül már most is megláthatunk. Az anyasági védelem is tulajdonképpen már a „gyermek őfelségének” szól. A terhes anyának hiányos táplálkozása, megerőltető munkája, megélhetési és egyéb súlyos gondjai, nyomott lelkiahangulata, aggodása, félelme, tartós betegeskedése, sérülései, erős, ideges, felizgatása, kedélyizgalmai, az alkoholista férj durva bántalmazásai nemcsak az anyát veszélyeztetik, hanem gátlóan hatnak az embrió egészséges s normális kifejlődésére, elősegítői vagy okozói lehetnek a fejlődő gyermek abnormitásának.

A születés előtti s a szülés alatti és utáni időre vonatkozó megelőző intézkedések is igen kedvezően befolyásolhatják az abnormis kórformák százalékszámait.

Az eddig vázolt intézkedések védelmi feladatait a gyermekgyógyászat végzi a szerzett abnormitások megelőzése érdekében.

Amikor a fertőző betegségek okozta gyermekhalálozás ellen védekezünk, ebben a küzdelemben hallgatólagosan benne van az abnormitások elleni küzdelem is. A himlő, difteritisz, kanyaró stb., nemcsak a gyermekhalálozások, hanem a vakság, siketnémaság és szellemi fogyatékoság számát is nagyon emelik.

Külön intézkedéseket kíván a szem- és fülbetegségek okozta vakság illetőleg siketség megelőzése. Az újszülöttek genyes szemgyulladására a gyermekkorai vakság előidézésében nagy szerepet játszik.

Ezek volnának az abnormitások megelőzésére szolgáló azon intézkedések, amelyek végrehajtását az orvostudomány támogatná. A megelőzés csak annyiban mondható a gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatának, amennyiben az ebbe a körbe tar-

tozó abnormitások csökkenésére irányul. A szorosabban vett gyermekvédelem gyógyító pedagógiai hivatása ott kezdődik, ahol már az abnormis gyermekkel van dolgunk, akin már az orvostudomány többé nem segíthet, de szakszerű gyermekvédelmi eljárással a társadalmi munka számára megmenthető.

Gyermekvédelmünk köre bővítésre vár. *A normálisak védelmét ki kell egészíteni az abnormisok védelmével.* A határvonalak nem élesek, határozott elzárkózásról sincs szó. Az átmeneti időkét éli az abnormisak védelme. Az elhagyott abnormisokról történik is több-kevesebb gondoskodás, de a nagy tömeg oltalom, védelem nélkül áll.

A gyermekvédelem célja a gyermek létfeltételének: testi és lelki fejlődésének biztosítása.¹⁾ De biztosíthatja-e a szülői ház a testileg vagy lelkileg fogyatékos gyermek kifejlődését különleges támogatás nélkül? Bizonyára nem, mert tehetetlen abnormis gyermekeivel szemben. Viselkedését, baját nem érti, emiatt az alkalmazandó helyes nevelési eljárást nem tudja megválasztani. Míg a műveletlen szülők csapásnak tekintik, nem törődnek vele, addig az intelligensebbek vagy „agyon nevelik“ vagy szégyenlik és elrejtik.

II. Az erkölcsileg züllött gyermek.

Az erkölcsileg züllött gyermekek csoportja a gyógyító pedagógia körébe tartozó lelki és testi abnormitások között az a szerencsés terület, ahol a védelmet az állam törvényes és rendeleti úton az *összes züllöttekre* és züllésnek indúttakra nézve *kötelezőleg* elrendeli és biztosítja. Mind az állami gyermekvédelem, mind az ezt kiegészítő társadalmi intézmények, mikor züllött gyermekek nevelésére vállalkoznak, kifejezetten a gyógyító pedagógia területére lépnek, tehát már szorosan vett gyógyító pedagógiai nevelésre, képzésre irányuló feladatai vannak.

A züllés okai vagy a környezetben (exogén okok) vagy a züllött hajlamaiban (endogén okok) keresendők s az abnormitásnak a züllésben nagy szerepe van. Hajlam és környezet, mint okok alapján a züllött gyermekek öt csoportba oszthatók.

A züllés okát *Gruhle H. W.*²⁾ szerint kereshetjük:

¹⁾ *Wolfring Lydia*: Was ist Kinderschutz?

²⁾ *Gruhle H. W.*: Die Ursachen der jugendlichen Verwahrlosung und Kriminalität. Berlin 1912.

1. csak a környezetben, K
2. főleg a környezetben, de a hajlamban is, $K (+ H)$
3. a környezetben és hajlamban egyaránt, $K + H$
4. főleg a hajlamban, de részben a környezetben is, $H (+ K)$
5. egyedül a hajlamban, H .

Az általa megvizsgált 105 fiatalok e csoportok között a következőképen oszlik meg:

1. K	=	9·52%
2. $K (+ H)$	=	8·57%
3. $K + H$	=	40·95%
4. $H (+ K)$	=	20·00%
5. H	=	20·95%

Ha e csoportokon belül azt keressük, hogy az abnormitás a züllés előidézésében hányszor működik közre, mint kizárólagos vagy túlnyomó befolyású tényező, a következő eredményt találjuk:

A $H (+ K)$ meg H esetek összesen 40·95%-a közül 20%, a $K + H$ eseteiben pedig 26% az abnormitás. Tehát az eseteknek összesen 46%-ában működik valószínűleg közre az abnormitás, a züllött gyermekek és ifjúkoriak azon tetteinek elkövetésében, melyek miatt a hatóságokkal szembekeverültek. Előfordul az esetek között több abnormitás is, azonban anélkül, hogy mint főok működne közre a társadalomellenes cselekvések végrehajtásában.

Minden más tekintet nélkül pusztán az abnormitás kiderítésére irányuló vizsgálatok³⁾ a következő adatokat szolgáltatják:

1. Testileg-lelkileg egészséges és átlagértékű	14%
2. Az átlagtól csak kisebb eltérést mutat	.. 41%
3. Testileg beteg, lelkileg egészséges 45%
4. Pszichikailag feltűnő 26%
5. Pszichikailag pathológikus 29%
	} 55%

Kiragadva ezen adatokból az átlagon alúl állókat, azt látjuk, hogy a züllöttek 55%-a tartozik ebbe a csoportba.

A züllöttek abnormitására vonatkozólag Grxhlén kívül mások is hasonló, sőt még nagyobb százalékszámot mutatnak ki.⁴⁾

³⁾ Gruhle i. m.

⁴⁾ Mönkemöller	59·0%
Cramer	63·0%
Rizor	69·0%
Düsselhoff	68·9%
Kleefisch	55·9%

Feltehető, hogy a züllött gyermekeknek legalább a fele abnormis, de a másik fele is testi-lelki tekintetben kisebb értékű, mint a hasonló korú társadalmilag normális gyermekek, „mert a züllés miatt idegközpontjaik annyira meggyengülnek, hogy a züllés szerzett terheltséget, ideggyengültséget eredményez.“⁵⁾

A büntettes fiataloknál a szellemi folyamatok lassúbbak, a reprodukciós és koncentrációs képesség csekélyebb, a fáradékony-sági koeficiens nagyobb, mint a társadalmilag és lelkileg normális tanulóknál. (Scseglov.)⁶⁾

Az erkölcsileg züllöttek között a kifejezett elmeengességhez közelállókat az intellektuális fogyatékosság jellemzi, míg a normálisakhoz közelebb állókat az érzelem, akarat körében előforduló elváltozások. Értelmi képességeik általában később fejlődnek és kisebbek maradnak, a szellemi fejlődés ritmusa lassúbb, az egyes fázisok később jelennek meg, mint a normálisaknál. Egyszerűbb lelki műveletek végzésénél a normális korlátoltak képességeivel mutatnak analógiát, ahol pedig inkább elvont, asszociatív természetű dolgok feldolgozása elé kerülnek, mely esetekben nagyobb differenciálásra van szükség: ott a kóros gyengetehetségük szellemi értékeihez közelednek.⁷⁾

Schuster v. Bonnot	{ 48·0% fiú
	{ 41·0% leány
Thoma	51·9%

Hazánkban :

Dósainé Révész Margit	44·0%
Pollacsek Károlyné	24·1%

Ezen utóbbi alacsony százalékszámából nem szabad arra következtetnünk, mintha itt a magyar viszonyok különleges helyzetéről volna szó. Ebben a százalékszámában csak a gyakorlatilag is félre nem ismerhető imbecillitás és nagyobb fokú gyengetehetségűség esetei foglaltatnak. A vizsgálatok ezen vonatkozása feltétlen megbízhatóságra nem is tart igényt. Még pedig a következő okok miatt: 1. Orvos nem állott rendelkezésre a megejtett vizsgálat illetve megfigyelés alatt. 2. A pszichopathiára gyanús esetekben sem voltak beszerezhetőek az illető fiatalok életére és családi történetére vonatkozó adatok. 3. A vizsgálati anyag jórésze könnyebb természetű „gyermekcsíny“ és „egyszeri eltévelyedés“ esetére vonatkozott. (Pollacsek Károlyné: 320 gyermekbírósi tárgyalás ismertetése. *A Gyermek.* 1916. évf. 60. 1.)

⁵⁾ *Dr. Rauschburg Pál*: A fiatalkori züllöttség lélektanának, kórtanának és gyógypedagógiájának alapjai. Bpest, 1914. Különlenyomat.

⁶⁾ *Dr. Vértes O. J.*: A gyógyító pedagógia fogalma és köre. 13. 1. Pedagógiai pszichológiai könyvtár, 4. sz.

⁷⁾ *D. Révész Margit dr.*: Kísérleti adatok az erkölcsileg züllött gyermekek pszichológiájához. Orvosi Hetilap 1909.

Lelki összetételük ezen sajátágából következik, hogy ahol magasabb belátásra, több és mélyebb megértésre van szükség, ott nyilvánvalóvá válik csökkentértékűségük. Ezért nem tudnak beilleszkedni súrlódás nélkül a társadalmi együttélésbe. Előttük az erkölcsi szabályok, a társadalmi szokások és törvények értéke devalválódik vagy semmivé zsugorodik össze; részben kellő megértés s lelki alkatuk ezekkel alkotott disszonanciája miatt, részben pedig azért, mert a társadalmi törvények végrehajtásához szükséges akaratot nélkülözik. Antiszociális tetteik létrejöttét legtöbbször csak úgy értjük meg, ha a külső viszonyokon kívül tekintetbe vesszük azokat a pszichikus kényszereket is, melyeknek megfelelő gátlás hiányában nem tudtak ellenállni. A kényszerképzetek, kényszer-cselekedetek, téveszmék, kóros lelki rosszullét, kóros hazudozás, kleptománia, pirománia, kórosan fokozott nemi inger, a nagyfokú szuggesztibilitás, betegesen könnyű befolyásolhatóság, mind olyan tényezők, melyek számbavétele nélkül nem tudjuk az erkölcsileg züllöttek cselekedeteit érdemlegesen elbírálni.

Az értelmi, akaratú és ösztönélet zavarait teljessé teszik az érzelmi elváltozások, melyek tetteik rugói. A társadalmi renddel legtöbbször éppen azért kerülnek ellentétbe, mert az ellenállhatatlan örömet, jóérzést antiszociális utakon igyekeznek maguknak megszerezni.

Az erkölcsi züllöttség a legsajátosabb lelki összetételén alapuló s igen tág határok közt mozgó, sok módosulást mutató abnormis állapot, *épen ezért az erkölcsileg züllött gyermekek nevelése a pedagógia legnehezebb, legkényesebb problémája, melyet különleges, nevezetesen gyógyító pedagógiai szakismeretek nélkül nem lehet eredményesen megoldani.* Csak a gyermek testi és szellemi állapotának pontos ismerete lehet az az alap, melyből a nevelésnek el kell indulnia. „Ismernünk kell, amennyire csak lehet, a gyermek szellemének, pszichéjének minden elemét; éppen úgy fel kell tárnunk intellektusának minden részét, mint ahogy be kell hatolnunk érzelmi életébe, hogy a kettő kölcsönhatásából támadt cselekedetet megérteni, megbírálni tudjunk s ami legfőbb, de egyúttal a legnehezebb is, hatást tehesünk rá.“⁸⁾ *Nyilvánvaló, hogy abnormis állapotot csak gyógyító pedagógiai eszközökkel lehet befolyásolni vagy megszüntetni.* Sok beszéd, fenyítő eszközök, rossz bánásmód

⁸⁾ D. Révész Margit dr.: Az erkölcsileg züllött gyermekek élettani és lélektani szempontból. Az első magyar Gyermektanulmányi Kongresszus Naplója 189. l.

talán jók lehetnek arra, hogy a behatás tartama alatt a gyermek esetleg meghunyászkodjék, javulást igérjen vagy szívleljen, de semmiesetre sem arra, hogy lelkileg meggyógyúljon s ne hódoljon továbbra is hajlamainak.

Gyógyító pedagógiai nevelés szempontjából az a fontos, hogy kikutassuk, mennyi jó van a züllöttben, ami idomítható, aminek segítségével közvetve tudunk reá hatást gyakorolni, mert a rosszat nem lehet direkte kiűzni, csak lassan a jó segítségével elnyomni.⁹⁾

A züllés alatt begyakorolt társadalomellenes tendenciák vonzó erejét új begyakorlások lassú fokozatos és óvatos beiktatásával kell levezetni. Az új megszokások által igénybevett asszociatív idegpályákat addig kell gyakorolni, megszerettetni, erősíteni, míg az állandó munka befektetések oly hatalmas munkakészséggé tevődnek össze, mely a régi utakra való visszatérést megfelelő környezet és pártfogás támogatásával meggátolja. Az egyént pedig arra képesíti, hogy a munkástársadalom keretében átalakult egyéniségével szabadon munkálkodjék.

Statisztikai adatokkal bizonyítottuk, hogy a züllött gyermekek több mint fele abnormis. És pedig vagy pszichopathiásan hajlamos, terhes, degenerált, ideges, neurasztheniás, hiszteriás, epilepsziás, ideggyenge, értelmi, erkölcsi, gyengeelméjű vagy elmebeteg. A normális züllötteknél is a züllöttség már abnormis állapot, mert a züllés maga átalakítja a pszichofizikai organizmust. (Ranschburg.)

Mind az abnormis, mind a normális züllöttek csökkent lelkiértékűsége, erkölcsi állapotok tartós megváltozása, a züllésből eredő testi, lelki elfajulási tünetek, a szellemi fejlődés lassúsága, elmaradása, oly körülmények, melyek lehetetlenné teszik ezeknek a gyermekeknek akár normálisokkal, akár csupán kriminális gyermekekkel való eredményes együttnevelését. *Az erkölcsi züllöttség, mint szellemi vagy erkölcsi elváltozás a többi lelki abnormitás körébe tartozik s így amazokétól elütő gyógyító pedagógiai nevelésre szorúl.*¹⁰⁾

Tehát: először az erkölcsileg züllötteknek a többi védelemre szoruló fiatalkorúaktól való lehetőleg pontos elkülönítése, másodsor ezen csoporton belül az abnormisok és normálisok szétválasztása, harmadszor mindkét csoport zárt intézetekben történő gyógyító pedagógiai nevelése, átalakítása — a kezdet kezdete.

Azoknak az összes intézményeknek, melyek züllött gyermekek

⁹⁾ U. o.

¹⁰⁾ Vértés O. J.: A gyógyító pedagógia stb. i. h.

és fiatalokriák védelmére vállalkoznak: ezen szempontok szerint kell specializálódniok, mert enélkül nem biztosíthatják a gondjaikra bízott gyermekek nevelésének feltételét: a fogyatkozásukhoz alkalmazott egyéni nevelést.

Ezek az intézmények már túl vannak a kezdés nehézségein. Lelkes munkával nagy eredményeket értek el. A külső fejlesztésben elért eredményeket gyümölcsözővé tennék, értéküket fokoznák: a belső szervezetben eszközölt szigorúan differenciált viszonyok.

Az erkölcsi állapot foka és a büntett neme szerint találunk némi elkülönülést. A pártfogás, a javító intézet, fiatalokriák fogháza egy-egy fokozatot jelent a büntetések átalakítására irányuló törekvésekben. A Bn. (büntető novella) miniszteri indokolása is utal ilyen különbségekre a következőképen: „a romlottabb és szigorúbb elbánást igénylő fiatalokriák kir. javító intézetekbe, az enyhébb elbánást igénylő fiatalokriák ellenben áll. gyermekmenhelyekbe s az ezekkel kapcsolatos vagy ezeket kiegészítő társadalmi intézetekbe szállíttassanak.“¹¹⁾

Ha fel is tételezzük, hogy minden büntettes züllött fiatalokri a védelemre szoruló normális és kriminális fiatalokriaktól elválasztva, külön intézetekben van elhelyezve (pedig hányat helyeznek ki családi otthonokba, mesterekhez, amikor a züllés rugói még teljes mértékben működnek bennök) még akkor hátra van egy további osztályozás: a normalitás és abnormitás szerinti osztályozás és mindkét csoport gyógyító pedagógiai nevelése.

A normális és abnormis züllöttek együttes nevelése és a gyógyító pedagógiai nevelés hiánya gátlóan hat az átalakító munkával elérhető fokozottabb eredményekre. A nevelők az ilyen gyermekek cselekvéseit sokszor nem tudják megérteni s így reájuk eredményesen hatni nem tudnak.

Hogy ez nem elmélet, azt azok érzik a legjobban, akik erkölcsileg züllött gyermekekkel gyakorlatilag foglalkoznak. Erről meggyőződhetünk önmegfigyeléseikből, amikor így írnak: ha amott (a normálisoknál) szükséges a nevelés milyenségét megtanulni, akkor emitt (az erkölcsileg züllötteknél) nélkülözhetetlen, mert hiányos ismeretekkel és tapasztalatokkal a nevelő-tanító nem egyéb, mint közönséges fegyőr és „mindaddig, míg a nevelés az intéző körök szemében az első helyet nem foglalja el, a javító intézetek csak

¹¹⁾ V. ö. *Angyal Pál dr.*: „A züllött és büntettes gyermekek befogadására szolgáló intézetek specializációja.“ *Gyermekvédelem Lapja*, VIII. évf. 1912. 15. l.

kísérleti állomások maradnak és soha számbavehető eredményeket nem produkálhatnak.“¹²⁾ Más helyen a züllött gyermekek körében megfigyelt pszichopathológikus eseteket olvasunk, azután pedig azt kérdi az író: „Honnan tudja hát, aki közénk kerül, mit kell tennie. Ezekből eléggé kitetszik, hogy mennyire szükséges a speciális képzés még azoknak is, akik hosszabb idő óta gyakorlatban vannak.“¹³⁾

Természetes, hogy a züllött gyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusok által szükségesnek, sőt elengedhetetlennek minősített szakszerű képzés, — melynek hiánya oly nagy akadályt gördít ezen gyermekek nevelése elé, — közelebbről és pontosan meghatározva nem lehet más, mint: gyógyító pedagógiai képzés.

„A gyógypedagógia, írja Ranschburg, óriási eredményeket tud elérni, vak, siketnéma gyermekeket megtanítanak írni, olvasni, beszélni, sőt mint *Keller Helén* esete mutatja, még egyetemet is végezhet az ilyen vak és siketnéma. Ha tehát az agynak elveszett területeit, meglévő területek kihasználásával, a gyakorlat helyes irányú befektetésével ilyen, azelőtt hihetetlennek vagy ördögösnek tartott módon lehet pótolni, ha a gyengetehetségűek közül, akik azelőtt mind züllött exisztenciákká váltak, vagy pedig egyszerűen a hülyék közé számítottak, ma az egy-két kiségitő iskola 70%-ot még 80%-ot is munkaképes, önfentartásra képes, tehát a társadalomra teherként nem háruló egyénekké tud nevelni, akkor azt kell mondanunk, hogy ez a feladat, az alapjukban normális elméjű zülloettek javító nevelése, átalakítása egyáltalában nem lehet leküzdhetetlen nehézségeket felmutató.“¹⁴⁾

De a kérdés nemcsak orvosi és gyógyító pedagógiai, hanem magasabb társadalmi körökben is ismeretes. Fontosságát és gyakorlati szükségességét mi sem mutatja jobban annál, hogy épen az Országos Gyermekvédő Líga társelnöke, *Prohászka Ottokár* püspök is szorgalmazza megvalósítását. A Gyermekvédő Líga pedagógiai szervezésével foglalkozva, azt írja a Líga intézeteinek nevelési feladatáról:¹⁵⁾ „Hiszen a szárnyai alá kerülő gyermekek nagyrésze moral insanityben szenved, tehát beteg és abnormális; a beteg és abnormális embernek a tanítója pedig orvos is legyen; értse meg

¹²⁾ Márk G.: A javító nevelésről. A Gyermekvédelem Lapja. 1912. VIII. évf. 177. l.

¹³⁾ Káplány Zelma: Javító intézeti nevelők. A Gyermekvédelem Lapja. 1911. VII. évf. 51. l.

¹⁴⁾ I. h.

¹⁵⁾ A Gyermekvédelem Lapja. 1911. VII. évf. 18. l.

baját s értsen is a baj kezeléséhez.“ A gyakorlati megvalósítás keresztülvitele céljából azt ajánlja, hogy a Gyermekvédő Liga csupa olyan pedagógust alkalmazzon, aki elvégezte a gyógyító pedagógiai képzőt, de az alkalmazott tanerők számára legalább gyógyító pedagógiai tanfolyam rendezését sürgeti.

Hátra volna még az abnormis büntettek kiválasztásának mikéntje. Ezt egy *gyógyító pedagógiai pszichológiai laboratóriummal felszerelt középonti elosztó intézet* keretében pontos és alapos végrehajtást nyerhetne. Erre vonatkozóan már évekkal ezelőtt tett javaslatot a Lígának akkori szakfelügyelője *Vértes O. József dr.* A háború mint annyi sok jó eszmét ezt is félretolta utjából. A büntettes fiatalok védelmének mikéntjét csak a gyermek egyéniségének, testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi világának tanulmányozásával, megfigyelésével s a modern kísérleti pszichológiai vizsgálatok segítségével eszközölt exakt megismerés alapján lehet eldönteni. Más védelemre szorúl az abnormis, mint a normális; másfélére a züllött, mint a kriminális, mert a hajlamok, antiszociális tendenciák minden fokon másfélék. Egyik esetben elégséges a baj elhárítására a nem káros befolyású környezet, más esetben csak a kimondottan jó környezet óvja meg a gyermeket vagy fiatalok az erkölcs útjáról való lesiklástól és végül némely esetben csak gyógyító pedagógiai beavatkozás, egyéni kezelés tarthatja vissza az ifjút az anti-szociális cselekedet elkövetésétől.

Céltalan volna az abnormis büntettest vagy az erkölcsileg züllöttet, ha normális is, kihelyezni más környezetbe. Ezek számára csak zárt intézet biztosíthatja az egyéni állapotuknak megfelelő nevelés feltételeit. Ezeknek a gyermekeknek az intézetei gyógyító pedagógiai elvek alapján oly nevelést hivatottak nyújtani, mely hatásos eszközökkel dolgozik, intenzíven begyakorolt ellenirányzókat állít be a társadalomellenes hajlamok leküzdésére.

III. A siketnéma gyermek.

A siketnémák négy csoportját különböztetjük meg a családi nevelés szempontjából; ú. m.:

1. elkényesztetett,
2. elzártan (izoláltan) nevelt,
3. szabadjára eresztett és
4. jól nevelt siketnémák csoportját.

A jól neveltek száma a legkisebb. A siketnémák közel 75%-a

a harmadik csoportba tartozik, akik többnyire az alsóbb társadalmi rétegekből kerülnek ki. Ezek a nap nagy részét s nem ritkán az éjjelt is csavargással töltik, miközben létfenntartásukról is maguk gondoskodnak. A végletekig alkalmazkodók és képmutatók. Visszaélnék fogyatkozásukkal s kihasználják a jóságú közönség adakozását, de ha nem kapnak, nem riadnak vissza a lopástól sem; sokszor láthatjuk testükön ütés nyomát, mint tettenérés bizonyítékát.¹⁶⁾ A szabadjára eresztett siketnémák, erkölcsi elhagyatottság miatt, tehát exogén okokból könnyen összeütközésbe kerülhetnek a hatóságokkal s kriminálisokká válhatnak, aminek lehetőségét elősegíti a siketnéma nagy szuggesztibilitása. Ők a hallókról több belátást tételeznek fel, fogyatékoságuk tudatában azokat ösztönszerűen hajlandók követni. Tanulatlan állapotban bonyolultabb megítélésekre alig képesek, tetteik erkölcsi következményeit mérlegelni nem tudják s kizáróan látásra lévén utalva, hajlanak az erkölcsi cselekedetek lemásolására, ami miatt gyakran szembe kerülnek a társadalommal.

Míg a szabadjára eresztett siketnéma testi és erkölcsi tekintetben ezer veszélynek van kitéve, addig az izoláltan neveltnél nincs meg a szociális testi és szellemi fejlődés lehetősége, mert éveket tölt gondosan elrejtve, ahol úgyszólván csak vegetatív életet él. Gyermekvédelmi szempontból ez a két csoport szorúl támogatásra, mert az elkényesztett típus csak pedagógiai szempontból esik kifogás alá.

IV. A vak gyermek.

A vakok védelme körül sem merültek ki még az orvoslásra váró teendők. Megszoktuk, hogy a vakban ne az embert, hanem a koldust lássuk. Sokszor egész családok élnek munkátlanul, kiknek megélhetését vak gyermekük koldulással biztosítja. Szegényebb családok így használják ki gyermekük nyomorúságát, miáltal nemcsak a vakokat vonják ki a szociális munkából, hanem magukat is. De még jobb érzésű szülők vak gyermeke is betölti 10 életévet és önmagával teljesen tehetetlen, izmai, melyeket nem foglalkoztattak: petyhüdtek, sorvadtak és elvesztik minden rugalmasságukat. Testi, szellemi ereje annyira elsatnyúlt, hogy ez a körülmény nagyobb akadályokat gőrdít képzése elé, mint maga a vakság.¹⁷⁾

¹⁶⁾ Klis L.: A siketnémák élet, lélek és neveléstana. Könyvnyomat jegyzet.

¹⁷⁾ Heródek K.: Közérdekű tudnivalók a vakokról. 16. I. Budapest 1903.

Szerencsés az a vak, amelyik intézetbe kerül, hol a tehetetlen koldusból produktív, önálló és jól képzett iparost vagy munkást nevelnek. A vakok nagy tömege képzés nélkül marad, pedig a vak-ság, ha speciális nevelés nem pótolja a látás hiányát, az idiotizmus-sal rokon állapotot teremthet. (*Stern*) Ilyen szellemi világban és erkölcsi posványban tölti el nyomoruságos életét a képzés nélkül maradt vak, aki minden tekintetben a társadalom terhe, holott képességei révén szerény, de tisztességes megélhetését önmaga is képes volna biztosítani. Sem nevelő, sem ipari foglalkoztató intéze-teink befogadó képessége nem áll arányban a vakok számával. Még kevésbé az az egy menhely, mely mindössze 35 törődött vagy beteg vak befogadását teszi lehetővé.

V. A szellemi fogyatékosok.

A vakoknál kisebb értéket képviselnek, de a védelemre ép oly mértékben rászorúlnak ők is. Nem térek ki a szellemi fogyaté-kosság fokozataira részletesen, csak a védelem szempontjából fontos tulajdonságaikat említem fel. Egyik részük extraszociális (hülyék), másik részük pedig antiszociális (imbecillek) s a gyengetehetségűek jelentékeny százaléka is társadalomellenes irányzatot mutat. (*Solier*.) A gyermek és ifjúkori kriminalitás eseteinek körülbelül felénél megállapítható a gyengetehetségűség. Lelki csökkentértékűségük miatt az értelem nem hathat gátlóan a társadalomellenes cselekedetek elkövetésére. A vágyat követi a tett, a szenzorikus hatást a motorikus impulzus, anélkül, hogy meggondolnák a következményeket. Önálló akaratuk alig van, vagy annyira gyenge, hogy igazán környezetüktől függ, jók lesznek-e vagy rosszak.

Fényt vet a szülői védelemre a másik szélsőség is, amikor napokon, sőt heteken át deszkából összetákolt ólalakú tömlöcbe kerül a szerencsétlen, hogy ne zavarja hozzátartozóit a munkában.¹⁸⁾ E sajátságos lakóhelyen minden van, csak tisztaság nincs s alig lelhetők fel a gyermekek testi, szellemi fejlődésének a feltételei. Egy másik módja az ezektől való szabadulásnak, hogy a testvérek, rokonok, örökösök elrejtik őket; senki ne is sejttesse, hogy ilyen tagja is van a családnak.

¹⁸⁾ V. ö. *Éltes M.*: „Javitóintézeteink és Gyógypedagógia“. Magyar Paedagógia 1906. évf.

VI. A nyomorék gyermek.

A hazai nyomorék gyermekek védelme az utolsó helyet foglalja el a gyógyító pedagógia körébe tartozó többi fogyatékosok között. Ez az egész gyermekvédelemnek legelhagyottabb területe. Az erkölcsileg züllötték átalakító nevelését — bár nem gyógyító pedagógiát — az állam kötelezően elrendeli, a szellemi fogyatékosok, vakok, siketnémák szakszerű kiképzésének is fennáll kisebb-nagyobb fokú lehetősége, de sok tízezer nyomorék részére nincsenek intézményeink. A társadalom *egy* intézetben gondoskodik a nyomorékok neveléséről, képzéséről. Egy sejtet gyógyítunk a nagy, sajtó társadalmi sebből. Ezzel ugyan nem szűnik meg a baj, de mindenesetre jó bizonyíték arra, hogy a nyomorék gyermekek 85—90%-a szakszerű orvosi és gyógyító pedagógiai neveléssel arra képesíthető, hogy önfentartásukról gondoskodjanak, — holott ma a nyomorékok koldúlnak és elzúllnak. A nyomorékoknak a gyógyító pedagógia körébe való tartozását elsőnek *Vértés* mutatta ki módszeres munkájában.¹⁹⁾ Nevelésüknél a normálisok iskoláinak nevelő hatásai, eljárásai számba sem jöhetnek.

Ezekről elütő speciális iskolákra van szükségük, hol testi bajuk orvosoltatnak s fogyatékoságukhoz alkalmazott tanításban és kenyérkeresetüket biztosító speciális munkaoktatásban részesülnek. Nemcsak testi, hanem lelki alkatuk is szakszerű nevelésre szorúl, mert ez is elütő a normális ép testűektől. Testi abnormitás teljesen elkülönítve, mint önmagában álló alig fordul elő. A testi abnormitás, mint primär tényező-ok, a lelki rendellenesség a szekundär megnyilvánulás: az okozat; vagyis a gyermek elméjének normális vagy hiányos működése, nemcsak az agy elemeinek a fejlődésére, hanem a szervezet vegyi műhelyében folyó működés megbetegedéseire is visszavezethető s az az ok, amely a testi fogyatékoságot előidézte, szülője lehet szellemi abnormitásnak is.²⁰⁾

A testi fogyatékoság mély nyomot hagy az érzelmi élet terén is. A nyomorék és az ép testű ember közti fájdalmas különbség a fejlődés folyamán mind fokozottabbá válik a nyomorékokra nézve s lelki világukat diszónánssá alakítja át. Irigyekké, gyűlölködökké, bosszúállókká válnak. A társadalmi közösségből kitaszítva, elvesztik egész lelkük egyensúlyát s erkölcsileg elzúllnak. Fogyatkozásukat

¹⁹⁾ *Vértés*: A gyógyító pedagógia stb. i. h.

²⁰⁾ *Vértés O. J.*: A gyógyító pedagógia fogalma és köre 8—9 old. Pedagógiai Pszichológiai Könyvtár 4 sz.

s egyéni szenvedéseiket embertársaikon akarják megboszúlni. A kiméretlen megtorlás érdekében a gyilkosságtól sem riadnak vissza.²¹⁾

Igy válnak koldusokká és züllöttekké a társadalom oly elemei, akik produktív munkát végezhetnének, tisztességes, becsületes emberek maradnának, ha megfelelő nevelő és képző intézetekben: az orthopédia és gyógyító pedagógia segítségével való kiképzésük és különleges védelmük lehetővé válnék. Az államra és társadalomra a nyomorék gyermekek érdekében sürgős és nagyarányú feladatok várnak.

VII. Gyógyítópedagógiai gyermekvédelem.

Különleges védelem nélkül a szellemi fogyatékosok, vakok, siketnémák, és a nyomorékok ki vannak téve annak a veszélynek, hogy az egészséges társadalmi erkölcs útjáról letérjenek. Egyrészt lelki, másrészt nevelési okokból. Lelkileg főleg a normálisokkal szemben érzett alárendeltség miatt, melyből kifolyólag könnyen befolyásolhatók. Nevelési tekintetben pedig a tanulatlan abnormisok a szülők helytelen nevelése miatt rendszerint nélkülözik azokat a lelki motivumokat, melyek alapján az erkölcsi cselekedetek között pontosan különbséget tenni és válogatni tudnának.

Szükségszerűen bekapcsolódik ebbe a kérdésbe az abnormis gyermekek tankötelezettsége. E helyen főlegesen részletezni, mi különbség van egy tanulatlan és egy képzett vak, siketnéma nyomorék vagy szellemi fogyatékos között, s hogy védelmi szempontból a képzés milyen megbecsülhetetlen gyakorlati következményeket eredményez. Az abnormisok védelme és képzése egymáshoz szervesen fűzött, egymást kiegészítő dolog, melyek csak együtt képesek teljes eredményeket felmutatni a fogyatékosak nagy tömegében. A speciális oktatás gyógyító pedagógiai eszközök segítségével alkalmassá teszi őket a társadalmi munkára, a védelem pedig gondoskodik, hogy ebben a munkában részt vehessenek, vagy résztvenni köteleztessenek. Az abnormis gyermekek tankötelezettsége nem valami távoli és merész utópia. Konkrét törvényjavaslat-tervezet és indokolás a siketnéma, vak és szellemi fogyatékos gyermekek tankötelezettsége tárgyában már elkészült s a minisztériumban várja sorsát. Teljes bizalommal tekinthetünk a jövőbe, mely a tankötelezettséget törvényhozásilag fogja rendezni.

Az intézetekből kikerülő, már képzett fogyatékos gyermekek

²¹⁾ *Eisler Hugó dr.*: A nyomorék gyermekekről. A nyomorék gyermekek otthona VIII., 1911. évi jelentése 17. l.

védelmét részint az anyaintézetek, részint más jótékony bizottságok látják el. Az iskolázatlan fogyatékos gyermekek védelme szorul alapos rendezésre. Pedig ezeknek a gyermekeknek s ifjaknak a száma ma még igen nagy, épen a tankötelezettség hiánya miatt. De a tankötelezettség mellett is valamely intézetbe való felvétel előtt mindig lesznek tanköteles koron alul állók, akik hatásos védelemre szorulnak.

Hogyan gondoskodják ezekről a gyermekvédelem? Véleményem szerint ez a kérdés a pártfogó intézmény keretében, a teendők némi specializálódásával eredményes megoldást nyerhetne.

Legelső teendő volna a különféle fogyatékosok körzetenként való nyilvántartása. Ennek alapján a községekben, városokban az értelmi, érzéki fogyatékosok és nyomorékok mellé szükség szerint egy vagy több pártfogó megbízatása válnék szükségessé, akik gondjukat viselnék, testi, szellemi és erkölcsi fejlődésük felett örködnének, a szülőket abnormis gyermekeik sajátos nevelésére vonatkozóan tanácsokkal látnák el, megfelelő korban iskolázásukról gondoskodnának. Munkájuk eredményéről s a gyermek állapotáról bizonyos időközönként jelentést tennének a körzetük élén álló gyógyító-pedagógiai gyermekvédelmi bizottságnak. A bizottságnak tisztjét legeredményesebben s szakszerűen az illető körzetben levő gyógyító pedagógiai intézet tantestülete láthatná el. A gyógyító pedagógiai gyermekvédelmi bizottság feladata volna, hogy az abnormis gyermekek pártfogóit a központból kapott nevelési irodalmi termékekkel ingyen ellássa; azokkal állandó összeköttetésben lévén, szükség szerint nekik tanácsot adjon, s működésüket időnkint ellenőrizze. A bizottság alá volna rendelve egy gyógyító pedagógiai gyermekvédelmi középpontnak, ahol a fogyatékos gyermekek ügye összpontosulna, mely középpont megfelelő szakszerű gyógyító-pedagógiai irányítással a gyermekvédelemnek ezt a sajátos területét életteljés és eredményes működésben tartaná.

Az abnormis gyermekek pártfogói állami pártfogó tisztviselőkké volnának kinevezendők. A tisztség lelkes és szeretettel való betöltését elsősorban a tanítóktól várhatnók. Némi akadályt gördít ezen sajátos pártfogás hozzáértő elvégzése elé az a körülmény, hogy a tanítóság gyógyító pedagógiai szempontból nem képzett. Itt is előtérbe kerül az a régebbi követelés,²⁾ hogy *a tanítóképzőkben szükség van a gyógyító-pedagógia tanítására*, melynek keretében megismerkednének a hallgatók a lelkileg abnormisok, a vakok, siket-

²⁾ Vértés i. m.

némák és nyomorékok élet-, lélek- és neveléstanának alapvető ismereteivel.²⁹⁾ A gyógyító pedagógiai képzésnek az elemi iskolai tanítóképzőben való mostani hiányait az abnormis gyermekek nevelésére vonatkozó irodalmi termékek kiegyenlíthetik, ha a pedagógusok önképzéssel igyekeznek pótolni azokat. Ebben pedig nem kételkedhetünk. A magyar tanítóság lelkesedésével és helyes pedagógiai érzékével s gyógyító pedagógiai önképzéssel meg fogja találni az abnormisok helyes egyéni nevelésének sajátos eszközeit s alkalmazásukra a szülőket is megtanítja.

Az abnormis gyermekek pártfogóinak ilyen munkájától remélhetjük, hogy a fogyatékos gyermekek otthoni nevelésében és védelmében megkezdődik egy új tudatos korszak s reájuk felvirrad egy — őket megértő s megvédő — új élet hajnala.

*

A gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatai közé számítottuk mindazokat a törekvéseket, melyek végrehajtása a gyógyító pedagógia körén belül változásokat eredményezne tekintet nélkül arra, hogy ezeket az intézkedéseket a gyermekvédelem mely tudomány segítségével léptetheti életbe. Ezek a változások lehetnek olyanok, melyek folytán az abnormis gyermekek száma csökkenne s olyanok, melyek a már meglévő fogyatékos gyermekek különleges védelmét biztosítják.

Az érzéki, szellemi fogyatékosok, az erkölcsileg elme gyengék és nyomorékok védelme minden humanitárius látszata mellett is gazdasági kérdés, mert teljes vagy kisebb-nagyobb munkaképességű egyéneket ment meg a társadalmi munka részére. Fejlett nemzetgazdasági és társadalmi viszonyok nem tűrhetik meg, hogy erők meg nem engedhető okok miatt elvonassanak a szociális munkától vagy épen megnehezítsék azt és szembehelyezkednek vele. Nemzeti felvirágzásunk jövője megköveteli, hogy bármilyen munkaképes kéz képességeinek legjobban megfelelő körben a legnagyobb eredménnyel dolgozzék. Az abnormisok képességeinek s hajlamainak megfelelő munka úgy válik a nagy nemzeti erő összetevőjévé, ha megfelelő és szakszerű védelem mellett a társadalmi munkán kívülálló és a kifejezett antiszociális egyének is, akik eddig vagy a társadalom terhei vagy a rendőri és büntető hatóságok dolog szaporítói voltak: munkába állíttatnak. Ez adja meg a gyermekvédelem gyógyító pedagógiai feladatainak nagy jelentőségét.

²⁹⁾ V. ö. *Ganyó V.*: Az elemi népiskola és a gyógyító pedagógia kapcsolata. Néptanítók Lapja 1916. évf. 8. sz.

JOG ÉS VÉDELEM.

„Gyermekbarát.“

30 év az egyesület életéből.

Irta **Vajna Ödön**, a Gyermekbarát-Egyesület titkára.

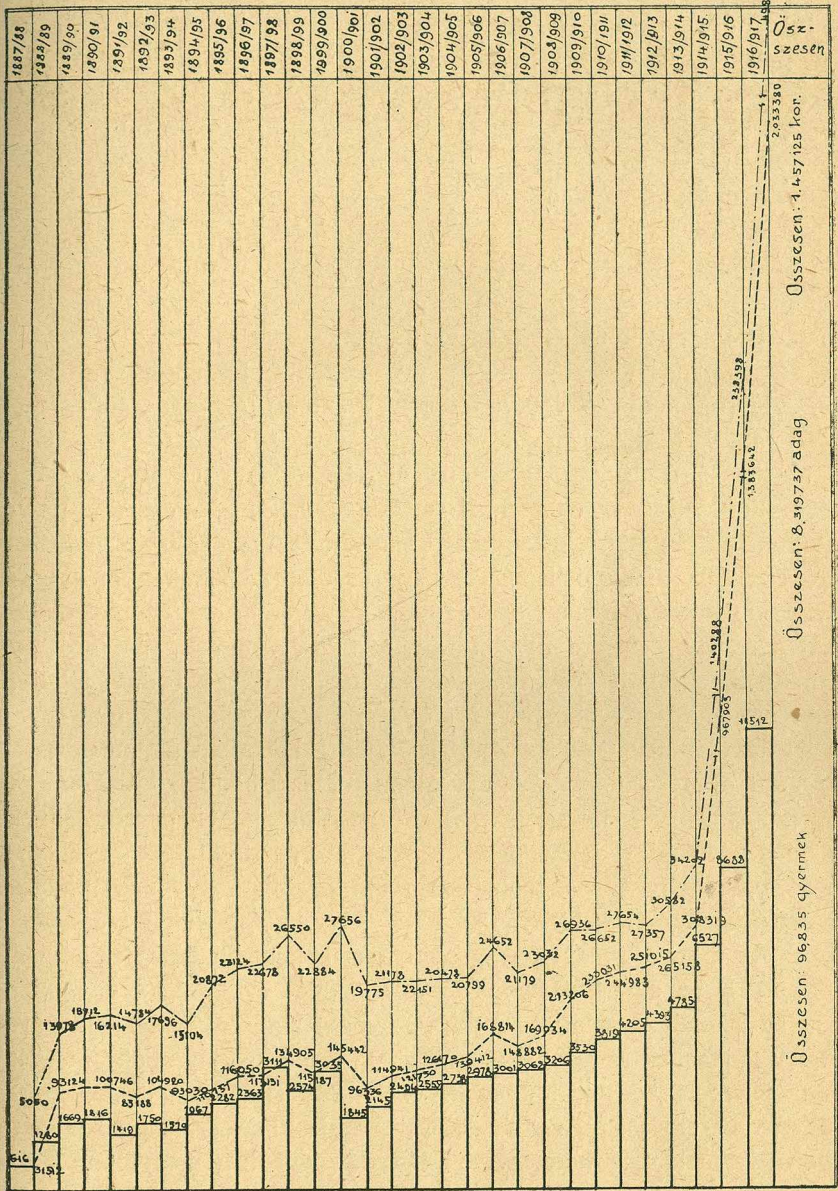
Az 1887. évi statisztikai kimutatások azon szomorú tényt hozták napvilágra, hogy a fővárosban körülbelül 3000 éhező iskolás gyermek szorul sürgős segélyre. Már az első közlemények, melyek ezen ügyre vonatkozólag nyilvánosságra jutottak, azt eredményezték, hogy ezen ijesztő és eddig ismeretlen nyomor enyhítésére úgy a lakosság, mint a fővárosi hatóság figyelme örvendetes módon felébredt.

Ezen szomorú állapotnak kielégítő és állandó javulása csak úgy volt remélhető, ha a mutatkozott érdeklődés ébrentartására, a befolyó könyöradományok összpontosítására, ilyeneknek rendszeres gyűjtésére és a gyűjtéseknek tervszerű felhasználására egyesület létesíttetik, mely azon célt tűzné maga elé, hogy az éhező iskolás gyermekeknek táplálékot nyújtson és őket, amennyire a rendelkezésre álló pénzerő engedné, a gondozás hiányából eredő káros befolyásoktól és tétlenségtől elvonja.

Ilyen célú egyesület alapítására *Berecz Antal* felsőbb leányiskolai miniszteri biztos 1887 november 6-án a főváros közönségét értekezletre hívta meg. Az értekezlet a kitűzött napon tényleg megtartott és egyhangúlag elhatározott, hogy a fővárosi iskolás gyermekek gyámolítására egyesület létesíttessék.

Az ez alkalommal bemutatott alapszabálytervezet elfogadtatott és az ideiglenes elnökség megválasztott. Az alakuló közgyűlés az előmunkálatok végzése céljából bizottságot küldött ki, mely felhatalmazást nyert arra, hogy december hó 1-től kezdődőleg a meg-

¶ Gyermekbarát egyesület működése az 1887-1917 években

Összesen

Összesen: 1.457.125 kor.

Összesen: 8.919.747 adag

Összesen: 968,5 gyermek

-----: Fiókség k-ban - - - - -: Ébédnek száma □: Gyermekek száma.

levő anyagi eszközökhöz mérten, a szegény gyermekek étkeztetéséről gondoskodják. Ennek folytán 1887 december hóban 258 és január hóban már 500 gyermek kapott a „Gyermekbarát“ egyesülettől minden iskolanapon meleg ebédet.

Az alapszabályok a m. kir. belügyminisztérium által jóváhagyatván, a „Gyermekbarát“ egyesület 1887 december hó 26-án véglegesen megalakult. Védnökké *Tisza Kálmánné* szül. Degenfeld-Schomberg Ilona grófnő, elnökké *Berecz Antal* és titkárrá *Vajna Ödön* választották meg.

Az egyesület tehát megkezdhette rendszeres működését.

Miután azonban az egyesület csak szerény anyagi eszközökről rendelkezett, a szegény gyermekek ingyen ebédeltetését egyelőre csak a téli hónapokra terjeszthette ki.

Sokan, számosan voltak a gyermekbarátok, de kevésen jöttek.

Három tényező volt, mely az egyesület felvirágzásának alapját lerakta. Az első, megdicsőült Királyunk, I. Ferenc József volt, aki 1888-ban először és azóta haláláig 2000 korona segélyben részesítette az egyesületet. Ezt a nagylelkű támogatást méltó utódja is folytatja. A második tényező Budapest székesfőváros tanácsa volt, amely felismerve az egyesület céljainak fontosságát, évi 4000 korona segélyt szavazott meg az egyesület támogatására. Ezt a segélyösszeget fokozatosan 16,000 koronára emelte fel a tanács. A harmadik pedig az egyesület örökemlékü védnöke, *Tisza Kálmánné* grófnő volt, aki az elnöksége alatt álló „Jószív“ egyesület sorsjegyjövedelméből az 1888-ik évben 24,918·16 koronát juttatott a „Gyermekbarát“ egyesület nemes céljainak. Az ő nagy buzgalmának volt köszönhető, hogy az 1893-ik évben a jótékony államsorsjáték jövedelméből 32,108·28 korona jutott az egyesületnek, úgy hogy az egyesület vagyonának kamatai már mintegy 2000 koronát tettek ki évenként.

Az ingyen ebédben részesülő gyermekek kiválasztása akként történt, hogy az iskolaév kezdetén a szülők viszonyait legjobban ismerő iskolaigazgatók az e célra szolgáló statisztikai íven a pártfogásra igazán rászoruló gyermekeket névszerint bejelentették. A bejelentett adatok a szülők foglalkozására, családi állapotára (özvegyiségre) és gyermekeinek számára is kiterjedt. Mivel mindig több gyermek jelenttetett be, mint az egyesület istápolhatott, a kiválasztásnál különös gondot fordítottak arra, hogy elsősorban az özvegyek, másodsorban a sok gyermekkel bíró napszámosok gyermekei részesüljenek az ingyen ebéd jótéteményében.

Eleinte a gyermekek egy része az iskolához közelfekvő népkonyhában étkezett, a népkonyhától távolabb fekvő iskolába járó gyermekek számára az iskolaszolga feleségével főztünk ebédet és csak azoknak az iskoláknak a gyermekei, kiket sem népkonyhába küldeni, sem iskolájukban ellátni nem tudtunk, jártak a közelfekvő vendéglőbe ebédelni.

A gyakorlat megmutatta, hogy az étkeztetés e három módja nem felel meg azon erkölcsi követelményeknek, melyek a gyermek ideális étkeztetéséhez fűződnek. Ennek fokozatos megváltoztatása képezte az egyesület vezetőségének legfőbb gondoskodását.

Nemes emberbarátok, fennkölt lelkű asszonyok, segélyre kész egyesületek sorakoztak a „Gyermekbarát“ egyesület működése köré és a segélyezett gyermekek statisztikája, a kiszolgáltattott adagok mennyisége, melyeket a leközölt grafikai táblázat tesz szemléltetővé, igazolják, hogy a „Gyermekbarát“ egyesület mindjobban közeledett azon eszményéhez, melyet maga elé tűzött, mert évről-évre több és több gyermeket gyámolíthatott úgy, hogy az utóbbi években 2000, 3000—4000 és a legutóbbi (háború előtti) évben mintegy 4800 gyermek kapott a télen át minden iskolanapon meleg ebédet, mely levesből, 6 dkgm húsból, 3 deciliter főzelékből és 120 gramm kenyérből, vagy levesből, tésztából és kenyérből állott.

Szomoruan tapasztalta azonban az egyesület vezetősége, hogy fokozottabb mérvben kifejtett tevékenysége dacára a nyomor állandóan és oly sürgetően kopogtat ajtaján és a jótékonyága iránt támasztott igények oly megdöbbentő mérvben torlódtak meg csekély anyagi erejével szemben, hogy a segélyre valóban rászoruló gyermekeknek ellátását csak részben bírta teljesíteni. Sem rendes bevételei, sem pedig szüntelen buzgalommal megszerzett emberbaráti adományok nem voltak elégségesek arra, hogy mindazoknak segítségére legyen, kik erre a kérlelhetetlen sors által utalva volnának.

Különös lendületet adott az egyesületnek, mikor első érdemes elnöke, Berecz Antal betegsége alatt *Bárczy István* székesfővárosi polgármester, akkor a közoktatásügyi osztály tanácsnoka, az egyesület ügyvivő alelnöke lett és néhány hónap múlva *gróf Teleky Sándor* lépett az egyesület élére, kik az egyesületnél még fennállott nehézségek legyőzésén fáradhatatlanul működtek.

Gróf Teleki Sándor elnök szívének egész melegét vitte az egyesületbe. Mindenütt ott volt, ahol buzdítani, serkenteni, támo-

gatni kellett. 1908-ban az ő közreműködésére az egyesület vagyona az államsorsjáték jövedelméből 22,816.30 koronával gyarapodott.

Az egyesület vagyonának gyarapítása körül nagy érdemeket szereztek *Ribáry Mór és neje*, akik az évenként a fővárosi orfeumban rendezett gyermekelőadások tekintélyes jövedelmeivel fokozták az egyesület segítőeszközzeit. Ezen munkájukban *Reinitz Ernő, Fejérváry Ervin* és *Szávai Manó* választmányi tagok dicséretes módon vettek részt.

Nagy segítségünkre van a háború kezdete óta *Weisz Manfréd* által a VI. ker Váci-uti (angyalföldi) iskolában létesített népkonyha. Ebben a konyhában 4 iskola szegény gyermekei ingyen étkeznek. Ezek a gyermekek a folyó évben (1917) mintegy 87,000 adag ebédet fogyasztottak.

Az egyesületnek majdnem kezdete óta ott látjuk a legbuzgóbbak között *dr. Neumann Árminnét, dr. Tatay Adolfné, Popper Camillát, Semler Sándornét, özv. dr. Schwarz Dávidné. Almády Gézá, Köpesdy Sárdort, Hahóthy Sándort, Csery Kálmán, Deutsch Frigyes, Ribáry Lajost, Tóth Györgyöt, Wolfinger Lajost* stb. A háború alatt különös figyelemre méltó tevékenységet fejtettek ki *Pollák Ignácné* és *Kovács Béláné* választmányi tagok. Mindnyájan résztvesznek az anyagi eszközök megszerzésében, megjelennek a zöld asztalnál, hogy tanácsaikkal vigyék előbbre az egyesület ügyét és felkeresik az egyesület támogatta gyermekeket az étkezőhelyeken, hogy meggyőződjenek arról, hogy a gyermekek ellátása mindnyájunk óhajának megfelel-e.

Nem adnám a „Gyermekbarát“ egyesület történetének hű képét, ha külön ki nem emelnők *dr. Déri Ferenc* alpolgármester alelnökünket ama nagy munkában, melyet a háború kezdete óta a gyermekvédelem és különösen a „Gyermekbarát“ egyesület magasztos céljaiért kifejtett.

Bárczy István polgármester neve korszakot jelent a főváros és a „Gyermekbarát“ egyesület által is képviselt fővárosi gyermekvédelem történetében. Ő általa a „Gyermekbarát“ egyesület a fővárosi gyermekvédelemnek jelentős szerve lett.

Nyomban a háború kitörése után intézkedett, hogy az egyesület a szegény gyermekek étkeztetését az egész vonalon indítsa meg és kieszközölte, hogy az „Országos Hadsegélyző Bizottság“ oly jelentékeny összegekkel támogatja az egyesületet, hogy azokból a háború okozta nagy drágaság dacára az étkeztetési költségeket fedezni bírja. A polgármester alelnökünk régi terve, hogy a nap-

közi otthonban a „Gyermekbarát“ egyesületnek az akcióba való bevonásával a szegény gyermekeknek egy második otthont adjon, fényesen bevált.

A napközi otthonok helyiségeit, felügyelő tanügyi erőket, a fűtést és világítást a székesfőváros bocsátja rendelkezésre, míg az étkeztetésről a „Gyermekbarát“ egyesület gondoskodik.

Még a tanácsnok Bárczy István bölcs intézkedése folytán az iskolák megfelelő konyha- és étkezőhelyiségekkel épültek, úgy hogy most, mikor a „Gyermekbarát“ egyesület a napközi otthonokban látja el a gyermekek étkeztetését, a napközi otthonok oly tökéletes tényezői a fővárosi gyermekvédelemnek, hogy e téren első helyen állunk Európa fővárosai közt.

A háború okozta súlyos viszonyok már a háború első évében arra indították az egyesület vezetőségét, hogy a szegény emberek beteg és betegségekre hajló gyermekeit a nyári hónapokban üdülőtelepekre helyezze el. E végből a székesfőváros körzetén 5 üdülőtelepet létesített, ahol július és augusztus hónapokban 700 gyermek ellátásáról gondoskodott.

*

Igy végzi csendben, feltűnés nélkül a „Gyermekbarát“ áldásos munkáját. Csendben és zajtalanul, de azzal a tiszta öntudattal, hogy amit tesz, székesfővárosunk jobb jövőjéért teszi. Jobb jövőjéért, mely iskoláiban bontja szárnyait. A „Gyermekbarát“ egyesület nem dolgozott hangzatos jelszavakkal, nem külső fényvel, erejét nem forgácsolja hivalkodásra, segít és cselekszik csendben, a társadalom segítésére leginkább szorult tagjaiért, a szegény iskolás gyermekekért. A „Gyermekbarát“ egyesületnek nem volt módjában, nem állott elég eszköz rendelkezésére, hogy mindent megtehessen, amit az éhező iskolás gyermekekért tenni kellett volna. De sokat tett.

Igy lett a kis magból terebélyes fa, mely enyhülést nyújt sok ezer gyermeknek, így lett a „Gyermekbarát“ kicsi kezdésből egy intézményes, jelentékeny szerve a fővárosi gyermekvédelemnek.

Budapest, 1917 június hó.

A nem-törvényes születésű gyermekek jogvédelme.

Irta **Zsoldos Benő** budapesti kir. ítélőtáblai tanácsjegyző-járásbíró.

Az az elementáris erkölcsi erő, mely a világháború egyik hatásaképen a tartós béke nyugodt évtizedei alatt kialakult társadalmi és jogrend épületét alapjaiban rázkódtatta meg: szükségképen a nem-törvényes születésű gyermekek jövő sorsának kérdésére is jobban ráirányította a társadalom és törvényhozás figyelmét. A gyermekvédelem nagyfontosságú ügyét hatalmas lendülettel vitte előre s a ma élő fiatalabb nemzedék legjavá erőinek háborús pusztulása szinte nemzeti életmentő eszközzé avatta a jövő nemzedék sorsának minél hathatósabb biztosítását. Az állam és társadalom nélkülözhetetlen védelmére szorult gyermekek sorában eddig még kevés szó esett a nem-törvényes születésű, vagy amint rövidebben kifejezni szoktuk: törvénytelen gyermekek jogállásáról, azoknak jogvédelméről, amelynek minél megnyugtatóbb, szabatos körülírása pedig szintén hozzátartozik a gyermekvédelem szélesebbkörű kérdéseinek törvényhozási uton való megalapozásához, vagy ennek bekövetkezhetéséig is az állandó bírói gyakorlat részéről való körvonalozásához éppen most, mikor a világháború mindeneket felforgató viharzúgása az alsóbb néposztályok erkölcsi felfogását is gyökeresen meglazította s ennek következményeképen a gyermekek nem-törvényes születésének száma is ezelőtt soha nem tapasztalt arányokat mutat.

Hazai bíróságaink a háborút megelőzőt békés időkben is mindenkor nagy körültekintéssel döntötték el a felmerült vitás kérdéseket a törvénytelen születésű gyermekek jogainak megvédésében. Bíróságaink helyes és méltányos álláspontja e téren, mellyel mindenkor enyhíteni igyekeztek azt a sok tekintetben hátrányos helyzetet, mely a törvénytelen gyermekeket a törvényes házasságból született gyermekekkel szemben régebben mintegy a társadalom ártatlan kitagadottjaivá tette: nagyobbára ismeretes is előttünk. Törvényhozásunk pedig a közeljövőben valósággal monumentális alkotást tervez létesíteni azáltal, hogy a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében részletesen intézkedik a nem-törvényes születésű gyermekek jogállásáról. A tervezet (II. szöveg) 213. §-a általános elvként mondja ki, hogy a nem-törvényes születésű gyer-

mekek jogállása az anyával s ennek rokonaival szemben *ugyanaz, mint a törvényes gyermeké*. A további intézkedések közül kiemelendőnek tartom e helyen, hogy az említett készülő nagy törvényhozási munkát szerint a törvénytelen gyermeket tizenhat éves koráig az atya köteles eltartani (216. §), amennyiben pedig a gyermeket anyja, vagy eltartására köteles anyai rokona, vagy gyermekvédelmi közintézet tartja el: annyiban a gyermeknek az atya elleni eltartási követelése rájuk (t. i. az anyára, vagy az illető intézetre) száll át (221. §). Fontos intézkedések még idevonatkozóan, hogy a törvénytelen gyermek atyjának eltartási kötelezettsége *az atya halálával nem szűnik meg*. Ez a kötelezettség terheli az atya hagyatékát abban az esetben is, ha a gyermek az atya halála után született. Az atya örökre megválthatja a törvénytelen gyermekkel szemben fennálló tartozását olyan összeggel, mely a gyermeknek, ha törvényes volna, atyja hagyatékából köteles részül járna. Ha több az eltartásra jogosult gyermek, a megváltás összegeit úgy kell kiszámítani, mintha mindegyikük törvényes gyermek volna (222. §).

Tervezett polgári törvénykönyvünk eme intézkedéseinek minden egyes szavából kiérezhetjük tehát az atyai gondoskodásnak azt a jóságos szellemét, mely e legtöbbnyire szerencsétlen sorsu gyermekek jövőjére vonatkozóan ma már nemcsak az e téren mindig előbb járó társadalmat, hanem magukat a törvényalkotás hivatott funkcionáriusait is gyökeresen áthatja. Ezúttal nem is kívánok hazai jogviszonyaink idevonatkozó ismertetésénél tovább időzni, hanem e helyett a gyermekvédelem terén is annyira kifejlett angol jogélet néhány újabb jelenségének — a judikatura egyikét jellegzetesebb döntésének — felemlítésére szorítokozom, melyek meggyőzően fogják bizonyítani, hogy az összehasonlítás egyáltalán nem érintheti mai hazai speciális jogvédelmünk színvonalát hátrányosan, sőt ennek fejlettségét annál élesebben világítja meg.

Az az angol bírósági döntés, melyet a londoni High Court of Justice *Chancery Division*-jában hozott nemrégiben J. Sargent bíró az „Alliance Assurance Company versus Francis“-perben, ezúttal nem kedvez a törvénytelen születésű gyermekek érdekeinek, mert az örökgyó hagyatékának élvezetét kizárólag csak a törvényes születésű gyermekek számára biztosította. A perben kifejlett tényállás szerint az örökgyó nő 1911-ben végrendelkezett. Általános örökösül fivérét, F.-et nevezte meg, ennek élete tartamára, ha pedig ez meghal, az összes vagyont F.-nek, a fivérének mind-

azon gyermekei örököljék, akik az örökhagyó nő és az F. halála idejében életben vannak; amennyiben pedig időközben netalán valamelyik gyermek elhaláloznék, a hagyaték megfelelő hányadrészében e meghalt leszármazó gyermeke vagy gyermekei osztozának és pedig úgy a fiúk, mint a leányok, huszonegy évük betöltésével, vagy ez utóbbiak akkor is, ha férjhez mentek. Abban az időben, mikor a végrendelet kelt és amikor a végrendelező meghalt, az örökösül megnevezett F.-nek nem kevesebb mint hat, nem-törvényes születésű gyermeke élt. Valamennyi gyermeknek a vele ágyassági viszonyban, tehát nem törvényes házasságban élt K. volt az anyja, akit abban a társadalmi körben, melyben ők éltek, eleitől fogva az F. feleségének tartottak s a végrendelet létrejöttét megelőző esztendőben halt meg. E hat törvénytelen gyermekén kívül F.-nek két törvényes gyermeke is volt abból a házasságából, melyet 1904-ben S.-el kötött. Az örökösödési pert is — miután úgy az örökhagyó, valamint maga az általános örökösül megjelölt fivére, F. is még a végrendelet évében, 1911-ben, mindketten meghaltak, — a törvényes házasságból született két leszármazó indította meg a nem-törvényes születésűek ellen, azt vitatván, hogy utóbbiak a hagyatékból nem részesedhetnek s a végrendelező az F. halála esetére ezek javára nem rendelkezhetett. Sargent bíró aztán tényleg ilyen értelemben döntötte el a vitás kérdést, kimondván, hogy a hagyatékban F.-nek csakis az S.-el kötött törvényes házasságából született két gyermeke részesedhetik.

A következő két esetben már a nem-törvényes születésű gyermekeknek hathatósabb jogvédelmet biztosított az angol judikatura. Az egyik perben (Holt *versus* Sindrey) az örökhagyó bizonyos tekintélyes összeget helyezett letétbe az árvaszéknél a leánya életének tartamára s ennek kizárólagos használatára azzal a meghagyással, hogy ha a leánya bármikor is meghal, ennek minden gyermeke — és pedig úgy a már megszületett, mint a még ezután születendő — részesüljön a hagyatéki vagyon megfelelő hányadában. A végrendelet készítésekor az örökhagyó abban a határozott meggyőződésben volt, hogy az örökösként kijelölt leánya törvényes házastársa J. L.-nek, következésképpen a tőle addig származott négy gyermek is annak rendje és módja szerint törvényes születésű leszármazója. Igen ám, csak hogy az együttélés nem volt törvényes; nem lett azzá később, a végrendelet kelte utáni időben sem, amikor is e viszonyból még más három gyermek született, amint bizonyára mindannyian sejtjük, ugyancsak törvénytelenül.

A törvényesek és törvénytelenek között teljes vehemenciával kitört örökösödési perben aztán az angol bíróságnak az volt a végérvényes megállapítása, hogy a végrendelet kelte előtt született négy gyermeket — nem-törvényes születésük dacára is teljes jog szerint megilleti az örökség megfelelő hányadrésze s az a körülmény, hogy az örökgyó által ugyan törvényesnek vélt, de valójában mégis csak ágyassági viszonynak tekintendő együttélésüket a szülők utólagos házasság által legitimálni elmulasztották: az e viszonyból nem-törvényesen született gyermekeket — már akik t. i. a végrendelet alkotásakor életben voltak — ez a jogi helyzetük az anya utáni öröklési jogaiktól meg nem foszthatja.

A Mansell *versus* Allen-ügyben a végrendelet szerint az örökgyó a vagyont egyenlő arányban az unokaöccse R., valamint unokanővérei: A. és H. leányaira hagyta azzal a megszorítással, hogy ezek a hagyatéki vagyon megfelelő hányadaiban csakis akkor részesedjenek, ha a huszonegyedik életévüket betöltötték, vagy addig férjhez mennek. A végrendelet kelte és az örökgyó halála időpontjában R., az unokaöccs, közös háztartásban élt egy nővel, akit általában a feleségének tartottak s mindvégig annak tartotta maga az örökgyó is. Ebből az ágyassági viszonyból három leánygyermek származott, akik közül kettő a végrendelet kelte előtt, egy pedig már a végrendeletkezés után, de még az örökgyó életében született, aki valamennyit törvényes házasságból született gyermekeknek vélte. Az unokanővéreknek több gyermekük volt, a kik közül egy az örökgyó halálakor érte el a huszonegyedik életévét. Csak a hagyatéki vagyon végleges felosztása alkalmával derült ki, hogy R. tulajdonképen nem is élt törvényes házasságban gyermekei anyjával a végrendelet létesítésének és az örökgyó halálának az idejéig s vele már csak a végrendeletkezés halála után jó néhány esztendő elmúlása után lépett törvényes házasságra. Az angol bíróság csakis a végrendelet kelte előtt született két gyermek javára ítélte meg a hagyatéki vagyonon való megfelelő részesedést.

*

A nem-törvényes születésű gyermekek jogi helyzetének sok más kérdései között talán lényegesen fontosabb az elmondottnál a gyermekek társadalmi védelme s azok az eszközök és módszerek, melyek a nem-törvényes születésű fiatalok jövő sorsának kellő megalapozását és a jogi élet által megszabott keretek közt való biztosítását szolgálják s amelyekre más alkalommal kívánunk kiterjeszkedni. Ezeknek kiváló fontosságát a világháború után elkövetkezendő békés idők nagy átalakulásai még hatalmasabban fogják előtérbe emelni.

GYERMEKIRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Az új ponyvairodalom.

Irta : Nógrády László dr.

A gyermekirodalmi bizottság munkaprogrammjába felvette a ponyvairodalom ellenőrzését is. És nem ok nélkül. A tapasztalás ugyanis azt bizonyítja, hogy a ponyva és a gyermek között kapcsolat van, mert a gyermek könnyen talál utat hozzá, szívesen olvassa a ríktó reklámmal dolgozó ponyvát. Így jutottak a detektív regények is a gyermek-olvasmányok közé s még ma is kedvelik azokat.

Az irodalmi ponyvát nem a gyermek részére adják ki, mégis a gyermek veszedelmévé lesz és veszedelmévé egy egész nagy társadalmi rétegnek. A Conan Doyle, a Fantomas, a Magyar népmesék és ifjusági olvasmányok könyvtára, a Magyar nép- és ifjusági könyvtár, a Népkönyvtár, a Népirodalmi vállalat stb. címen kiadott füzetek, melyekben az ököritói halált, Patkó Bandi életét s többit mondja el pocsék nyelven s durva színezéssel a ponyvakiadó, ugyaneget célt szolgál: a nép és a gyermek romlásából jó pénzt szerezni.

E silányságok kalózkodása teljesen megért arra, hogy mint közveszélyes cselekedetet üldözze a rendőri paragrafus. De hát a sajtószabadság lobogója alatt hajóznak s szabad a vásár! A legjobb szándék is hiábavaló ellenük, mert büntető hatalom nélkül mit sem tehet. E rosszat csak a jobb szüntetheti meg. E fürge betű-brávók ellen csak a betű küzdhet igazi sikerrel. Vártuk az új ponyvát, mely népnek valót ad, de nivós és irodalmilag is értékes portékát szállít. És az új ponyva megjött. Nagy örömmel láttuk a *Milliók könyve* vállalat megindulását, melyben jó, jobb írók művei jelentek meg olcsón s a nép előtt megszokott formában. A *Milliók könyve* mihamar népszerűvé lett, jó üzletnek bizonyult, s éppen ez okozta, hogy mihamar *hasonló* vállalatok támadtak.

Nem célunk, hogy ezen különböző cím alatt megjelenő vállalatok könyveiről külön-külön bírálatot írjunk, most csak általánosságban akarunk egyet-mást elmondani az új ponyváról.

Mindenekelőtt dicsérjük, hogy egy-egy könyv teljesen kifogástalan (Jókai, Herczeg, Mikszáth) irodalmat ad. Irodalmat talál az egyszerű olvasó, mely ízlését javítva, igényeit is fel fogja fokozni. Bizonyos, hogy a régi ponyvát ez az új ponyva nem fogja egyszerre kiszorítani, de majd kiszorítja. S ez a fontos. Azt a generációt, amely megízleli a nemesebb irodalom szépségeit, már nem fogja kielégíteni a Patkó Bandik históriája, durva, esetlen meséje. Valami jobbra vágyódás támad a lélekben. Az ízlés ezen nemesbülése lesz a biztos alap, melyen az alsóbb műveltségi rétegek irodalmi nevelése nyugodni fog. Nagyon fontosnak tartjuk az ízlés ezen megalapozását, s éppen ezért szeretnők, ha a legnagyobb gonddal válogatnák meg a millióknak, a népnek szánt irodalmi termékeket.

A könyvek egy része ellen kifogásunk van. A régi ponyvát elítéltük durva meséiért, melyekben gyilkosság, tolvajlás, rablás s más efféle borzalmak adták a mese témáját; elítéltük művésztelen s irodalommentes nivótlanságát úgy a mesefűzésben, mint a jellemzésben, nyelvben, melynek bárdolatlanságát, magyartalanságát már fokozni sem lehetett. Az új ponyva ellen ezen kifogásokat nem tehetjük, legalább is csak egynéhány könyvet kellene ebben elmarasztalni. Más kifogásunk van. Az új ponyva egy-egy könyve a brutális, meztelen sexualitást teszi meséjének alapjául. A detektív történetek helyett arcpiritó szerelmi eseményeket kap a nép s a nép rétegeihez közelálló társadalom. Attól félünk, hogy most meg ez a szenny fogja jellemezni az új ponyvát. Mit ér az, ha akad köztük jobb könyv is a sok rossz között; mit ér az, ha irodalmibb nivójú könyvet kap is a nép, ha erkölcsét megmételjezi, ha sexualis fertőkben hurcolja meg.

Nagy romlás csiráit ültetik el az olyan könyvek, melyeknek levegője tele van sexualis miazmával, mert a ponyva könyveit válogatás nélkül veszik a milliók, a nép gyermekei, s mindkét nemű ifjai, felnőttei egyaránt, de az iskolázó ifjúság is. Ez a betű ölni fog valóban, lerombolja a nép s az ifjúság erkölcsi életét, vad vágyakat fejleszt, s a lélek-ragály bacillusait szórja szét.

A régi ponyva-könyvek nem voltak oly veszélyesek, mint az új s romlott világnézettel telítettek, mert csak az ízlést durvították, ezek azonban már az egyén legértékesebb javait teszik tönkre.

Vajjon mi marad meg az egyszerű embernek, ha erkölcsét cinikus, romlott levegőjű könyvek lejtőre taszítják?

Láttam az új ponyva nem egy métely-könyvét fiatal tanoncgyermekek kezében; láttam, hogy olvasták mohón. S hogy tekintettek fel belőle éhes szemmel. Hova löki ez a serdületlen gyermekek ezreit, kik szabadjára olvashatnak bármit? Vajjon nem lélekölés-e ez s miben különbözik a revolveres utonállótól? Csak abban, hogy az korlátolt számban pusztítja az életet, ez pedig korlátlanul a lelkeket.

Egyelőre csak ennyit akartunk elmondani, sajnos, az új ponyva erre rászolgált. Azt hisszük, van elég jó könyv, mely a népnek való, tiszta levegőjű. Mi szükség hát a sexualis piszokkal tele könyveket odadobni a millióknak. E lélekbódító méreg nélkül is meg lehet fogni a nép lelkét.

Figyelemmel kísérik az új ponyvát s szó nélkül nem hagyjuk azon könyveket, melyeket veszedelmeseknek tartunk a nép s az ifjuság erkölcsére. Egyenkint fogjuk megnevezni ezeket!

Szépirodalom.

Lőrinczy György: A Bujdosók. (Kiadó Singer és Wolfner.) A könyv 187 oldalából 137 oldalt a Bujdosók című történeti elbeszélés foglal el, ezenkívül még hét kisebb történeti elbeszélés van benne. Igazi élvezettel s örömmel olvastam végig a Lőrinczy könyvet. Végre egy könyv, melyre nyugodt lélekkel lehet mondani, hogy írói munka. Nem elhullajtott morzsák ezek (sokszor szegényes írói asztalról), hanem java írói erő termékei. A Bujdosók az első. Egész kis regény, meséje frissaktusú, gyorsmenetű, érdekfeszítő. A lengyel hős Koralevszky ezredes Kosciusco oldalán esik el a lengyel szabadságért vívott utolsó nagy csatában, leánya s fia elmenekülnek a győztes oroszok elől. Útjukat Magyarország felé veszik. Útközben találkoznak a szintén vándor Mislovszky Samuval. A határon Fifinczky, a vám-szedő kifosztja őket pénzükből, így kerülnek Csorbás Mihály tisztartóhoz. Ez a kis Koralevszky lányt házába fogadja, a fiú pedig Putnokra kerül Gaskó kékfestő mesterhez. Mislovszki Budára megy s ott próbál szerencsét. Koralevszki Józsi derék legénnyé serdül, Gaskó fiának akarja fogadni, hanem Józsi bajba kerül. Egy alkalommal sok vásznat küld tőle Krasznahorka várába az Andrassy tábornok cselédeinek Gaskó uram. Majd ezer forintot kap érte. Krasznahorka várában akkor ünneplik épp Fifinczkit, aki mint az oroszok kémje Koralevszky ezredes néven ott jár. Józsit felháborítja atyja nevének bitorlása s Fifinczkinék szemébe mondja, hogy ő nem Koralevszky ezredes. Börtönbe kerül. A vele levő Stupendik kékfestő legény, ki ellensége, azt mondja Gaskó mesternek, hogy Józsi a kapott pénzzel megszökött.

Lőrinczy az így egybe bogozott mesét nagyon ügyesen s természetesen oldja meg a következőképen. A régi vándor jó barát, Mislovszki Budán híres szíjgyártó mester, kit Krasznahorka várának ura, Andrássy tábornok is felkeres, hogy ujonnan szervezett huszár csapatának nyergeket rendeljen meg. Mikor Mislovszkinál van, épp akkor ér hozzá Anna, Józsi testvére, hogy a jó barátot fivére becsületének tisztázásában segítségül hívja. A tábornok megismeri a Koralevszky gyermekek történetét s ezt annál inkább csodálkozva hallja, mert hiszen Krasznahorkán tartózkodik Koralevszky ezredes. A vitéz tábornok világhosságot akar teremteni minél előbb s Mislovszkival, Annával együtt Krasznahorkára siet. Fificzkiról kisűl, hogy áruló, Józsi kiszabadul a börtönből s ártatlansága kiderülvén Andrássy seregébe veszi. Anna Mislovszki felesége lesz. Józsi pedig mihamar huszárkapitány. Sok kedves epizód tarkítja a mesét, sok ízig-vérig huszár alak szerepel a főhősök mellett. A megható események sorát a mulatságosak teszik derűsebbé. Szerzőnk egyes korrajzot is ad.

Amilyen derék munka az első elbeszélés, olyan a többi kis történet is. Valamennyi a szabadságharcból veszi tárgyát. Megható, kedves dolgok. A magyar hősiesség himnuszai ezek, de minden tendencia nélkül. Az író eseményt, mesét, való történetet mond s az esemény, a mese, a valóság, a hős magyar vitézekről, a Bocskay huszárokról, Bem apóról, Kürthy ezredesről, a vörös sipkás honvédekről az, amiből a hazafias érzés kisugárzik. Nem hazafias frázisok ezek, melyek üresen konganak, hanem a valóság erejével ható történetek, melyek mély hatást tesznek az olvasóra, nemcsak a gyermekre, hanem a felnőttre is.

A könyv végtől-végig szép magyar magyarsággal írt, klasszikusan tiszta stílus. Ezen értékes művet örömmel ajánljuk, mint egyik legjobb, legderekbab, ifjúsági könyvet s alkalmasnak tartjuk arra, hogy kicsi s nagy egyaránt elolvassa. (dr. n. 1.)

Gauss Viktor. A néger királyok kincse. (Angolból átdolgozás, Singer és Wolfner kiadása.) A könyv borítékán azt olvassuk, hogy Gauss Viktor írta, a belső címlapon azonban már csak átdolgozta. Különösnek találjuk a szerzői kérdésnek ilyen „liberális“ kezelését. Igaz, hogy már különösebbet is találtunk, olyanfélét, amire már a liberális jelző is kevés, mert egyenes eltulajdonítás, idegen szellemi érték elbitorlása. Arra a különleges esetre majd alkalomadtán még visszatérünk.

Szerzőnk, illetőleg átdolgozónk azt sem mondja meg, hogy miféle angol írótól való az eredeti. Miért? Igazán kíváncsiak lennénk pedig arra, hogy ki az az érdekes idegen író, akinek szellemi terméke érdekes arra, hogy A néger királyok kincse címen a magyar ifjúság is megismerje. Úgy látszik nem lehet valami előkelő író, legalább is arra vall az átdolgozás. Ha nem így van, akkor a szerző-átdolgozó a hibás. A felelősség így is úgy is, mindenképen az övé.

A könyv belső címlapján azt olvassuk, hogy regény. Ismét egy olyan

dolog, amin meg kell ütköznünk, mert különös dolog az, mikor az író maga se tudja, hogy mit írt. Egy-egy öt—hatszáz oldalas (Donászy) könyvet szerzője „szerényen“ elbeszélésnek mond például. Hát nem olyan ez, mintha a hentes húsok elárúsítója azt írná ki, hogy nála tollkések kaphatók. De láttunk már olyánt is, hogy egy úgy tartalmilag, mint terjedelmileg jelentéktelen elbeszélést regénynek jelez írója — vagy kiadója. Igaz, hogy ezek az apróságok nem változtatnak a könyv értékén semmit, de mégis szeretnők, ha a szerzők s kiadók az igazival jelölnék a könyvet.

A néger királyok kincse nem regény, nincs olyan meséje, hogy regénynek lehetne nevezni. Sőt meséje nincs is. Három vadászatot s kalandot kedvelő ember elindul a Szuliman hegyek felé. A vadászok egyike azért is megy, hogy öccsét megtalálja (de sohase keresi), mindháromat azonban a néger királyok kincse is buzdítja. Ütközben vadásztatnak. A vadász kalandok nem érdekesek, nagyon laposak s egyik olyan, mint a másik, valamennyi arra vall, hogy a szerzőnek tapasztalata nincs, se vadászatot, se Afrikát soha se látta. Amilyen érdeklődésmentesek a vadászkalandók, épp olyan a többi is, a mi utasainkkal történik a rettentő sivatagban s a Kukuának földjén s a Szulimán hegységben.

E gyarló művecske abba a könyvcsaládba tartozik, melyből a May s Salgari féle könyvek származnak. Semmi köze sincs az irodalomhoz, mert ponyva. Alakjai bábok, „meséje“ vadász s egyéb kalandok tákolmánya, melyben a véletlené a főszerep s éltető levegője a borzalmas és hihetetlen. Írójuk gondolkozás nélkül ír, szörnyű feledékeny, abból aztán kómikus tévedések lesznek. Így például itt a szörnyű kétszáz kilométer széles sivatag közepére hatvan kilométer után érnek el és bár egy szál fű sincs, csak méteres homok, mégis a homoktengerben ásott gödröt galyakkal fedik be, persze hogy hűsölhessenek; a borzalmas sivatagi útra, honnan még ember vissza nem tért, üvegekben viszik a vizet, mint egy két órás kirándulásra; a lávával borított hegyoldalban, hol egy bokor sincs, tüzet raknak, holott fát nem visznek magukkal; a sivatagban forrás nincs sehol, mégis egy dombocska tetején olyan tavat találnak, hogy megfűződhetnek benne; egyszerre vagy harminc elefántot puffantanak le, stb. stb. A valótlanságok koronája az, hogy a kukuának földjén pár óra alatt összegyűl 55 ezer harcos s pár pillanat alatt hadirendbe állnak s ugyancsak pár pillanat alatt elesik vagy huszezer belőlük. Szóval úgy megy minden, mint a karikacsapás, ahogy a penna írja.

Miközben a munkát olvastuk, gyakran kérdeztük bosszankodva: mi szükség volt ezt a könyvet átdolgozni vagy megírni s kiadni? Mire jó az, hogy a néger királyok hajsolt kincse felkutatásának értelmetlen történetét a magyar gyermek megismerje? Semmi. Erről a könyvről még azt sem mondhatják el, hogy tisztességes magyar nyelven van megírva. E selejtes könyvet tegyék félre a könyvtárak. (dr. n. l.)

Balla Ignác: Edison (Singer és Wolfner kiadása. 1912.) Szerző „több forrásmunka alapján“ több mint kétszáz oldalon beszél Edisonról. Kétszáz-

négy oldalon rengeteget el lehet mondani. Különösen pedig Edisonról, akiről lenne is elég mondanivaló. A nagy feltaláló élete bőséges anyagot adhat az életírónak arra, hogy érdekesen irhasson, hogy az emberi munka hősről írva ékesszólóvá legyen. Edison mindenkit érdekel, az ő neve a legismertebb nevek egyike. Mesél, álmok megvalósítója ő. Ki ne venné nagy várakozással azt a könyvet, amely erről az embercsodáról szól.

Magam is kíváncsi örömmel kezdtem neki a könyv olvasásának. Végre érve a betű rengetegnek, bevallom, csalódtam. A Balla könyve nem elégtett ki. Mindenek előtt azt szeretném eldönteni, hogy kinek szánta könyvét, felnőtteknek vagy az ifjúságnak. Úgy vélem, a régi recipe szerint dolgozott s egyszerre mind a kettőnek. A laikus közönségnek s a még laikusabb ifjúságnak írta könyvét az Edison-i felfedezések technikai ismeretében laikus szerző. Ez az oka annak, hogy Edisonról beszél csak, Edison életének külső körülményeit mondja el forrásai alapján, de találmányairól semmiféle értékes technikai felvilágosítást adni nem tud. Ahol ezt megkísérli, homályos, zürzavaros lesz. Így aztán Edison életének legértékesebb része, alkotásai, ismeretés nélkül maradnak, pedig hát ez is nagyon érdekelte volna úgy a laikus felnőttet, mint a még laikusabb gyermeket. Nem szakembereknek való magyarázgatást kívánunk, hanem okos megvilágítást a találmányoknak.

Az egész könyv végétől-végig olyan, mint jó bő szőlére eresztett ujságripotok összefüggése. Azt, amit egyik fejezetben elmond, újra elismétli a másik, harmadik fejezetben is. Rengeteget beszél érdektelen dolgokról, mintha minden pillanatban attól félne, hogy kifogy a témából.

Elbeszélésén erősen látszik a sebtében lefordított források hatása: stílusa lapos, magyartalan különösen ezen helyeken. Szinte nevetséges az, hogy minduntalan az „újkor boszorkány mestere“, a „bűvész mester“, az „orangei bűvész“ jelzőkkel említi Edisont.

Nem tévedek, ha azt állítom, hogy szerzőnk témáját nem ismerte jól, olvasott, jegyzett s végül is céduláról dolgozott. Ezért riportszerű a könyve s felületes, azért ismételtet minduntalan s nem képes tömör képet festeni Edisonról. A könyvben legtöbbet érnek azon részek, melyek idézetek Edison szavaiból.

E gyöngé, de szép kiállítású könyv, csak addig tarthat számot elnézésre, míg egy jobban megírt könyv nem lesz Edisonról. (dr. n. 1.)

Kemechey Jenő: A kis király (Singer és Wolfner. 1906.). Az Ifjúsági Regénytárban jelent meg ez a kötet. Tárgyát Kun László gyermek- s ifjú korából veszi. László még gyermek, helyette hívei uralkodnak. Pektári Ivalkim s Henrik németújvári grófok szeretnék ezt a kedvező körülményt felhasználni. E két gonosz s önző ember mesterkedéseit Omode Pál, a király nevelőmestere s atyai barátja, igyekszik meghiusítani. Szerzőnk bemutatja az ifjú király romlott, dőzsölő udvarát s megrajzolja a Pektári s a németújvári grófok feneketlen gonoszságát, a nagy vitéz, de ördögien rossz Iván gróf szerelmét Csák Judit iránt s még egy sereg alakot. Palota forra-

dalmak, vérengző forrongások, lázadások, öldöklések, dőzsölések, vidám mulatságok kerülnek színre. Azt kell mondanunk, többet ad a „jóból”, amennyi egy serdülő ifjúnak elég.

Szerzőnk nagy realizmussal rajzolja meg az eseményeket s alakjait egyaránt. Szeretettel rajzolgatja a dőzsöléseket. Részegeskedő itt mindenki, Omode Pál, Miklós érsek, még a bajor Henrikről is így ír: „végezetül azonban már a földet is ölegette a herceg, annyira elkészült a szilva szesztől”. Ezt az izléstelenséget még tetézi is. Például Omode Pállal a király koronázásán ezt mondhatja, mikor Szt. István kardját viszi a menetben: „láncbordtát, kiiszom a misebort, ha nem kapok valami kis itókát”. Ugyancsak Pál mester a koronázási mise alatt így beszél: „láncbordtát, ezek a barátok estig imádkozni fognak, kiszárad a gégem csapja”. Aztán ez a mondás se való ifjúsági regénybe: „Egy hímezett asszonyi kendőt, amivel valami helyes lány megtörülte az arcát, nem adna egy dominiumért”. Úgy-e bár a serdülő gyermek kíváncsi, hogy miért nem adná a kendőt?

Egyébként több olyan helyzet s célzás van a könyvben, mit burkolt sexualitásnak nevezhetek; nem egészen nyíltan sexuales, de azt sejteti s sexualitásra ingerelheti a gyermeket. Ezenkívül vadság, gonoszság, gyilkolás, esküszegés bőven fordul elő. Mindezt nem mentheti az, hogy ilyen volt a kor. A magyar történelemnek sok érdekes témája van még, ezek közül válogathatott volna az író alkalmasabbat, vagy ha épen ezt választotta, akkor miért épen olyan helyzeteket mutatott be, amelyek ifjúságnak nem valók. A Kun László korából is vehetett volna tisztább képeket. A sok gonosz egyén, akik előtt semmi se szent, se eskü, se adott szó, se haza, se Isten, akik csak úgy dobálóznak minden erkölcsi értékkel, mint a sárral, s akik előtt csak egy a sérhetetlen, egyéni önzésük; a vad érzelmi kitörések, haja-huják, dárídók rajza a serdülő korban lévő gyermekre nem lehet jó hatással.

Még egy megjegyzést kell tennünk, de már ez a munka művészi oldalára vonatkozik. Mondtuk, hogy írónk erős realizmussal rajzolja meg az egyes helyzeteket s mégis, mindennek dacára, nem tudunk hinni a mese igazságában. Valami erőszakoltság érződik úgy a mesén, mint a mese alakjain. Teljesen hidegen hagy s nem bír magához kapcsolni, érdeklődést kelteni. Hiányzik a teremtő képzelet melege. Egyébként ezt kvalitásos munkának tartjuk s ép ezért sajnáljuk, hogy a felsorolt okok miatt nem ajánlhatjuk a serdülő gyermekeknek olvasmányul. (dr. n. 1.)

Toma István: A hegyaljai diákok (regény, a Szt. István-Társulat kiadása.)

Szerzőnk könyvének első részében a vidéki diákéletet, másik részében pedig a fővárosi egyetemi polgár életmódját rajzolja. Mind a két rész rajza megfelel a valóságnak. A vidéki diákélet rajzában megtaláljuk magának a vidék társadalmának képét is. Ügyes társadalmi rajz. Igaz, hogy nem nyúl a dolgok mélyére, de ez nem is kívánatos. Épen elég s bölcsen teszi szer-

zónk, hogy a szomorú valóságot a tréfa, a humor sugaraival igyekszik derűssé tenni. A könyv második része már szomorúbb, a léhaságnak komolyabb következményei azonban nem lesznek itt sem. És ez jól is van, de csak félig. Szerettük volna, ha a szerző nemcsak megmutatta volna, hogy miként léhaskodnak a Szapronczay, Zombory-félék, hanem, hogy miként bűnhődnek is. A tanúság így lett volna mélyebb s teljesebb és a regényke is így vált volna értékesebbé, tegyük hozzá nivósabb irodalmi értékűvé is. Szerettük volna, ha a bűnösök belső, lélektani rajzát szerzőnk jobban kiépíti. Mivel ez hiányzik, inkább azt látjuk, hogy *külsőleg* történik valami, még pedig épen úgy, amint a szerző mozgatja figuráit. Ha a szereplők lélektani rajza színesebb, akkor több igaz élet került volna a munkába s a tendencia se lett volna annyira kiötülő s tolakodó.

A munka az irodalmi érték rovására menő hibáit leszámítva a tisztább levegőjű ifjúsági irodalmi termékek közé tartozik, s ha a nagyobb igényeket nem is elégíti ki, a 10—12 éves gyermek haszonnal olvashatja. (dr. n. 1.)

Floridai kaland hősök: Gouling után Zempléni P. Gyula (Magyar Könyvkiadó Társaság. 1905.) A könyv tartalma az, hogy három gyermek s egy leányka lakatlan szigetre kerül, itt berendezkednek kis vitorlásukról megmentett holmijaikkal. Vadásztatnak, halásztatnak, egy-két veszedelmebb kalandon mennek keresztül. Majd atyjuk rájuk talál s boldogan térnek haza. Amint látjuk a regényke a Robinson történet hatására készült. Az eredeti példaképet üdeségben, friss természetes hangban el nem éri; sokszor erőszakolt s megérezhető a tendencia, a tanítási cél, hogy miként kell a különböző helyzetekben viselkedni, mit kell tenni. Tompább színei és képtelenségei dacára is kedves dolog, a gyermek lelke örvendhet a korra hasonlókorú gyermekek (7—14 évesek) kalandjain, elszórakozhat a kis kaland keresők esetein; képzeletét megragadhatja a pusztasziget lakóinak élete. Ha az író, jobban mondva az átdolgozó nagyobb gonddal végezte volna munkáját, ha ügyesebben tudott volna elbeszélni, ha az eseményeket természetesebben festette volna alá, ha kihagyja azon kalandokat, melyek a valószínűség határán túl esnek — és ezeket egész bátran elhagyhatta volna — akkor a művecske értéke irodalmi szempontból sokat nyert volna, mert ezeket leszámítva, a négy kaland hős jelleme eléggé tele étellel s eltekintve attól, hogy a mese Robinson utánzat, eredeti is.

Mivel az eredetivel nem volt módunkban összehasonlítani, csak gyanítjuk, hogy a hibák jórészt az átdolgozó rovására kell írunk. Az eredetiben másképp lehet, mint e sebtében készült, gyarló átdolgozásban. Az átdolgozó kevés gondját legjobban elárulja nyelve, mely olyan kezdetleges, annyira nehézkes, mintha a nyelvújítás előtti korból lenne. Telve magyartalansággal, magyartalan kifejezésekkel, szenvedő alakokkal, bosszantó s meg nem felelő szavakkal. Kár, mert a munka megérdemelte volna, hogy jobb átdolgozásba kerüljön a magyar gyermek kezébe. Így amint van, *selejtes mű*, s hogy ifjúsági művé váljon, a magyar könyvet le kellene fordítani újból

magyarra, az az át kellene irni. Átírva, átdolgozva a 10—12 éves gyermekeknek nagyon helyes és ajánlható olvasmánya lehetne. (dr. n. 1.)

Lampérth Géza: A nagy dárdás meg a kis dárdás (kiadó Singer és Wolfner.) A regényke hőse a nagy dárdás, Szabó Miklós, meg a kis dárdás, Berkes Bandi. Szabó Miklós tanító fia és a pápai kollegium diákja, ide kerül Berkes Bandi is, a szegény zsellér gyereke is. Szabó Miklós pártfogásába veszi, hordja a gyöngö Bandi helyett a vizet, ruhát csináltat neki. Együtt mennek legációba. Miklós aztán a szabadságharcban beáll honvéddnek, Bandi pedig átveszi Miklós előregedett atyjának tanító örökét. A szabadságharcban Miklós vitézül harcol, megsebesül, Kufsteinba viszik, mikor azonban a magyarságra ismét szebb napok következnek, ismét haza kerül s pap lesz. A két jó barát ezentúl is jóbarát marad. A regény meséje elég sovány, érdekesítő fordulatok nélkül folyik tovább. Közbe-közbe elmond egyet-mást a kollegiumi életből az író, meg a Dunántúl egy-egy helyének történetét szövi a mese közé.

Olyan könyv ez, mint a legtöbb ifjúsági munka: minden nagyobb írói érték nélkül szűkölködik. Mintha 'az író kénytelenségből írt volna! A mondatok egymás mellé sorakoznak, a mese mese nélkül folydogál s azt kell mondani, hogy csak vázlata egy kidolgozandó történetnek. Miklós és Bandi papirfigurák, vér helyett tinta folyik erükben, mint amikép a mesét se a képzelet élteti, hanem csak valami rideg kikalkulálás. Se humor, se jó kedv, se mosoly, se bánat nincs e könyvben. Színtelen itt minden, még a nyelv is, melynek egyetlen érdeme, hogy magyaros. E fáradt pennával írt könyvecske egyébként ártatlan. Nem tudjuk, miért írta az író: mulattatni akarta-e kis hallgatóit (8—10 éves gyerekeknek szánhatta), avagy megrajzolni a régi kollegiumi életet, vagy egy-két dunántúli nevezetesebb helyről akart ismertetést adni, avagy a szabadságharcról óhajtott egy kis izelítőt adni, mert a kis olvasók nem fognak mulatni, mivel nincs min, a kollegiumi életből is édes keveset tudnak meg, a dunántúlról époly keveset s a szabadságharcról még kevesebbet. Az író ide-oda mártogatta a pennáját s innen is, onnan is kikapott valamit, s mivel mesét nem tudott mondani, ennek hiányát pótolta ismertető epizódokkal. A többi között azonban ez a mű is „elmehe”, az olvasó gyermeknek legalább nem árt. (dr. n. 1.)

Gedeon Alajos: Német Hősmondák (kiadó Lampel R.). A német epika két remekének, a Nibelung s a Gudrun-éneknek tartalmából meríti tárgyát szerzőnk. E két gyönyörű eposzból csak az esemény gerincét ragadja ki s így munkája legföljebb csak terjedelmével különbözik azon olvasmányoktól, milyeneket iskolai olvasókönyveinkben találunk. Száraz, tartalmi elmondásai ezek egy-egy görög mithoszi résznek vagy hunmagyar mondának is a tankönyvíró azért adja, mert a tanterv megkívánja, hogy ilyen tárgy körből is legyen olvasmány.

Hiszen nem a tárgy ellen van kifogásunk, hanem az előadás ellen.

Mit érnek e száraz s gyarló tartalmi kivonatok, a csupasz tárgyi ismertetések, melyek legföljebb csak a gyermek ismeretkörét bővítik anélkül azonban, hogy a monda-mese nagyszerű költészetéből csak egy csipetnyit is érzékeltenének. Pedig a monda-mesék értéke éppen érzelmi hatásukban gyökerezik, mert e monda-mesékből érzi meg a gyermek fájának nagy erényeit, jellemvonásait, ezekben találja meg a nemzeti sajtáságokat, szokásokat, nemzetének hőseit. Ezeken keresztül érti meg nemzetének történetét s kap Ielke nemzeti érzést és határozott öntudatot.

A monda-mesék nagy nevelő értékét ép ez adja. Sajnos, nekünk nincsenek költői formában fennmaradt hősmondáink, nincs magyar naiv epikánk. Benedek Elek elég szerencsével dolgozta fel a magyar monda kincset mese prózában; sikerült neki a mesék egyszerű nyelvén megszólaltatni egy-egy magyar mondát. Minden egyéb kísérlet, ami ezenkívül történt, csak mesterkedés és iskolai ízű. Persze a Benedek feldolgozásai sem tökéletesek, hiányzik belőlük a magával ragadó költői tűz s erő.

A Gedeon német hősmondáinak feldolgozása a legszárazabb próza, meg se közelíti a Benedek magyar monda feldolgozásait. Benedeknél bizonyos mesemondó üdeséget, frisseséget találunk, s kompozíciót. Gedeon laposan, iskolás modorban mondja el a tartalmát, se az előadás, se a nyelv nem érdemli meg, hogy a költészettel csak távolról is vonatkozásba hozzuk. Semmit se érzünk meg az eredeti költészetéből. Kár volt így elrontani azt, ami jó volt. Ez a könyv nem nyeresége a gyermekirodalomnak s egészen célt tévesztett. (dr. n. 1.)

Jenovay Jenő: Vitorlákkal a föld körül (Lampel R. R.-T. kiadása.) Szerzőnk, mint világláró, sok érdekes helyen fordult meg, nagy darabját látta a földnek, ha nem is vitorlázta körül, mint ahogy a címben mondja. Nagy várakozással vettük kezünkbe, mert már a cím sokat ígérő. Csalódással tettük le, végig olvasva. Nem találtuk azt, amit kerestünk. Mi érdekes leírásokat vártunk a hajós életről, idegen országok s népek világláról, szokásairól. E helyett kaptunk egy-egy kis izelítőt, egy-egy mozzanatot, egy-egy vonást, egész képet sehol.

Szerzőnk minden színezés nélkül ír, szárazan, naplószerűen, amolyan katonás stílusban. Milyen szívesen vettük volna pedig, ha szerzőnk bőbeszédűbb s mily szívesen, mennyi érdeklődéssel olvasta volna a 12—15 éves gyermek ezt a könyvet, ha a szerző szárnyra veszi s messze földekre kalandozni vágyó képzeletének elegendő tárgyat ad. A gyermek mohón vágyik arra, hogy megismerje az ismeretlent, a végtelen tengert s ennek vándorait, a hajósnépet, a messze népeket, földeket. Az a gyermek legkedvesebb vágya, hogy barangolhasson, kalandozhasson kénye-kedve szerint. Ebben a korban, a 12 év korhatárán, már nem elégíti ki a gyermeket a mese csodás eleme, s mindaz a vágy, kívánság, melyet addig a mese, képzelet csapongás kielégített, más, realisabb élet felé fordul. Alapjában véve ugyanaz a vágyakozás ez is a gyermekben, ami a mesében kielégült; de a gyermek már tapaszt-

talatokat gyűjtött, már megismerte a való életet, tudatára ébredt annak, hogy körülötte egy érdekes világ terül el, itt akar hát kalandozni; ebből a világból akar többet látni, megismerni. Ez a kor az, mikor a gyermek természetes érdeklődését kielégítve, tehát a legkönnyebben juttathatjuk őt sok hasznos és értékes földrajzi s ezzel kapcsolatos ismerethez. Ez az átmeneti kor a meséből a való életbe s a szűkebb értelemben vett társadalomba. Ha a gyermek lelkében még a mese-világokat átteremtő képzelet csapongásai, rendkívüli eseményeinek röpke képei elevenen élnek, egykönnyen hirtelenében át nem zökkenhet a szürke s egyszerű valóságba, ismeretlen világok, földek, népek, kalandok, utazások színes, változatos élete kell neki. Mi természetesebb, mint az, hogy a gyermeknek ebben a korában különösen ilyen műveket adjunk olvasni. Persze, ha volna sok-sok jó munka. Ha egy mégis akad a szépirodalmi tengerben, az se egészen megfelelő, mint a *Vitorlákkal a föld körül*.

Érdemes volna ezt a munkát átdolgozni, kiegészíteni, kibővíteni. Stílusán is javítani kell, mert ez magyartalan. (dr. n. l.)

Bródy Sándor: Az egri diákok. (Singer és Wolfner kiadása.) A könyv a két magyar Robinson, Szihalmi Pál és Viparina Ákos regénye. A két kis diákra rábizonyul, hogy Szűrszabó uramnak, aki vénségére a „madarak bolondja“ lett, két kis kolibrijét ellopták. Ezért az egri iskolából kicsapták őket s a szegény két áldozat (mert ártatlanok) szegényében elbujdosott. Kezébe kerülnek egy tolvaj bűvész társaságnak, majd innen egy jólelkű nagyúr házába kerülnek, aki besorozza őket a leánya játék-regimentjébe. A kis leánygenerálist kóbor cigányok ellopják, s a mi deákjaink ezt az alkalmat felhasználják arra, hogy jóttevőjüktől elmenjenek. Szihalmi Pál haza akar menni, de útközben a Szendrői vár kertjébe kerülnek s itt egy földalatti folyosón át olyan völgybe jutnak, honnan nem tudnak kijutni. Itt élnek több hónapon át, míg végre ismét egy földalatti folyosón kijutnak a völgyi börtönből, épp a magyar honvédek (mert 48-ban játszik a történet) csapatainak kellős közepébe s éppen a Szihalmi Pál apjának a karja közé.

Ez a könyv nem tudjuk mi akar lenni, regény-e, vagy *mese*, mert a kettő elemei úgy össze-vissza vannak keveredve, hogy se az egyik, se a másik. Regény nem lehet, mert annyira meseszerűek a motívumai, hogy minden valószínűségtől megfosztják, de *mese* se, mert oly vaskos valóságok vannak benne, hogy ezek a mese illuzióit széttépik. Ez a munka még „az ifjuságnak minden jó“ recipe szerint íródott. Robinsoni, rémregényi s mese-csodaszerű elemek keverednek benne össze, ezekből szőtt történet van ráaggatva a valóság csontvázára. A lengén szőtt romantikus mese szövelein át azonban mindig jól átlátszik a betakart váz. Sehogyse szövődik egybe a fantasztikus és a való, s éppen ezért a mese menete nagyon hasonlít a csökönyös lótól vont szekér haladásához: meg-megáll, majd nekiiramodik árkon-bokron keresztül.

Semmi egyenletes, semmi művészi, sehol melegebb tónus. Nem érezzük az író művén azt a belső lírát, amiből az igazi művészi ered. Mondva csinált művecske ez, s afféle erőszakolt történet. Látszik, olyan hangszeren akart játszani az író, amihez nem ért. Naiv akart lenni s félszeggé vált. Egészben véve vértelenül szegény ez a történet, elhullajtott manna a gyermek részére, akinek azonban ne morzsák jussanak az írói művészetből, hanem a legjava. Ha ugyan képes arra az író, hogy a gyermek nyelvén szóljon. Nincs okunk rá, hogy az Egri diákokat a jobb ifjusági művek közé sorozzuk, a sok szürke s jelentéktelen művek közt azonban kitesz ez is egy kötetkét. Egyéb jelentősége nincs. Az *Ifjusági könyvek* című sorozat 12. kötetkéje. Az ifjusági könyvek serdültebb ifjaknak van szánva, ez meg elsősorban fiúknak. A serdültebb ifjú mosolyogni fog e történet átlátszó valószínűtlenségein, tehát ezeknek egyáltalában nem való, még a 8—10 éves gyermek talán élvezheti. Arra pedig, hogy elsősorban fiúknak való, az a megjegyzésünk, hogy ami jó s művészi, mindkét fajta ifjúságnak *kell*, hogy való legyen. Nincs szükség e megkülönböztetésre, mivelhogy a művészet csak egy: művészet. Igaz, hogy ebből itt kevés van! (*dr. n. l.*)

Mit olvas egy kis diák? Egy gimnáziumi elsőosztályos kis diáktól tanárja óra alatt a következő könyveket kobozta el: 1. *A siralom házban*, írta: Rónai (Magyar nép és ifjusági könyvtár 61. sz.). 2. *100 csodás bűvész mutatóvány* (Népkönyvtár 45. sz.). 3. *Árpád a honalapító*, írta Vidor Imre. (Népkönyvtár 3. sz.). 4. *A sülyedő hajón*, írta Escamilló (Magyar nép és ifjusági könyvtár 101. sz.). 5. *A délafrikai búrok szabadságharca* (u. a. kiadás, 18. sz.). 6. *Patkó Bandi rablóvezér élete és halála* (u. a. kiadás, 8. sz.). A ponyva-termékek ára összesen 2 K. 40 fill. Tartalom: A leggyarlóbb nyelvezettel elmondja, hogy Andrist, hogyan rohanják meg a betyárok, hogy lesz katona, hogy kerül a siralomházba (1). A 3. számú 30 oldalon elbeszéli temérdek sületlenséggel tarkítva a magyarok történetét ezer év alatt. A 2. számú nagyobb részét kártya bűvész mutatóványokról szól. A 4. számú szerelemmel tele hajókatasztrófa. Az 5. számban az amerikai párbaj elől elmenekülő Nagy András jogászyerekről szól, kit „a hollófekete fürtös, égszínkékszemű Firgedi Juliska annyira megigézett, hogy egyebet se tett, mint sírt és sóhajtozott“. Nagycsomó szerelmi bánat után vetélytársát úgy „képen törülte, hogy a szeme csillagokat rúgott“. Azután amerikai párbajt vív, kihuzza a fekete golyót, de a halál elől „özvegy édesanyjától kicsikarva kevés örökségét“, Dél-Afrikába megy s beáll a búrok közé. Harc, szerelem, vakmerő vitézkedés, majd dúsgazdag feleség, úgy, hogy visszatérve Budapestre, még a „képen törült“ vetélytársnak is „tízezer forintot“ tud adni ajándékba. A 6. számú füzet elmondja, hogy lett Patkó Bandi haramia. Hogy szökött meg a börtönből, hogy nyúzta meg elevenen a dunántúli csaplárost, hogy rakatta lábához Somogy-Szillben Somssich gróf vendégeivel minden „drágaságukat“ (két zsák ékszert), s végre hogy halt meg.

A ponyva ezen remek művei különböző „könyvtár“ sorozat példányai, forrásuk azonban egy: a spekuláció, az üzlet. Mennyi ily remekmű forog közkézen, s mennyi hinti a mételyt? A Patkó Bandi dicsőségét zengő sorok milyen lelkesítők a dicsőség után sóvárgó fiatal lelkeknek „betörőbandák“ alakítására! (dr. n. l.)

Helyreigazítás. A Gyermek mult számának (1—2.) Gyermekirodalom és gyermekművészet rovatában több ifjúsági zenemű ismertetését közöltük. Ezek alól tévedésből elmaradt az aláírás. Valamennyit *Ságody Otmár* zene-tanár írta.

Most jelent meg:

Nógrády László dr.: A mese c. munkája.

Ara füzve 6 K., (tagjainknak 5 K., kötve 8 K.)

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Gyermektanulmányi művek.

Versek. Irta *Fenyuessy Kató*. Budapest, 1917. Athenaeum R.-T. Ára 2 kor. Az „Angelika-Otthon“ javára.

A minap egy igen kedves kis verseskötet került kezembe. A verseket egy fiatal leány, a 14 éves Fenyuessy Kató írta. A kötet, mely nem a nyilvánosságnak van szánva, a kis leánynak a háborús évek alatt írt költői termékeit tartalmazza. Eltekintve néhány vallásos érzésből fakadó költeménytől, a kis költő háborús érzéseket énekel meg.

Ha a verseskötetet olvasgatjuk, szembeötlik, hogy a költemények aktuális események hatása alatt készültek. Minden fontosabb háborús esemény, mint a kárpáti és doberdói harcok, a román hadizenet, Belgrád eleste egy-egy költeménynek adott életet. Megtaláljuk a jellegzetes háborús érzéseket, mint a hadbavonulók bucsúját, az otthonmaradottak fájdalmát, a fogságban levők vágyódását, az elesett hős siratását.

E költemények elbírálásánál természetesen egészen más mértéket kell lalkalmaznunk, mint egy kiforrott, sőt mást, mint egy határozott fejlődésben evő költői egyéniségnél. Ezen versek egy gyermek fantáziájából, idegen érzelmektől áthatott lelkéből fakadnak. Így csak arról lehet szó, hogy egy fejlődésben levő gyermek, kinek voltaképp még nem voltak élet élményei, mély szenzációi, kinek még nem lehettek valódi művészi élményei, hogyan ölti költői formába idegen forrásból eredő gondolatait és netán érzéseit. A szellemi művelet ezen alakját nem szabad lekicsinyelni, mert ez nem egyszerű reprodukció, hanem teremtés, ha annak egy elemibb megnyilvánulása is. És ez nem is képzelhető el másképp, se költői, se írói, sőt még zenei téren sem, hol pedig a gyakran tárgy nélküli gyermeki érzelmek adekvátabb kifejezést nyerhetnek. Ezen versek feltárják előttünk a gyermek gazdag fantáziájának világát, az idegen és önálló költői elemek kapcsolódását, a művészi készség első csiráját, megismertetnek bennünket a gyermeki formaalkotás szabályaival, az átélt és utánérzett érzések sajátos szövedékével. Gyermeklélektani szempontból igen tanulságosnak tartom e kis gyűjteményt és ha szabad nem nagy tapasztalatomra támaszkodni, akkor azt hiszem, hogy ezen versek a gyermekköltői irodalomban igen szép helyet fognak elfoglalni.

A költeményekben megnyilvánuló talentum illusztrálására legalkalmasabbnak tartom a gyermekíró két sikerültebb versét bemutatni.

Leszállott az alkony . . .

Leszállott az alkony csendesen a tájra
 A galíciai lengyel rónaságra.
 Néhány esti csillag gyult ki már az égen,
 Népfölkelő honvéd áll a hidőrségen.
 Szomorún néz bele a nagy éjszakába,
 Haza száll a lelke szép Magyarországra.
 Haza száll a lelke, minden gondolatja,
 A honvág a szívét nyugodni nem hagyja.
 Behunyja a szemét, hogy azt ne is lássa,
 Hogy egyedül áll itt a nagy éjszakába'
 És amíg nem látja, hogy mi van körülte,
 Egy szelid nyájas kép jelen meg előtte.
 Kis falusi házban gyujtanak világot,
 Vacsoránál ülni lát egy kicsi családot,
 Egy szomorú asszony s két kis fiacskája,
 Ki az apját haza mindhiába várja.
 A vacsora alatt még egy szót sem szólnak,
 Vidám tárgya úgy sem lehetne a szónak,
 Csendben elfogyasztják az estnek ebédjét,
 A nő ágyba teszi a két kicsikéjét.
 Ünnepeles csend van, nő szól meghatottan :
 „Apukáért fogtok imádkozni mostan.“
 Az ágyban föltérdel a két kicsi gyermek
 S forró sóhajjal egy imát rebegnek :
 „Jó Istenünk tartsd meg a mi jó apánkat,
 Hozd vissza őt nekünk, hallgasd meg imánkat!“
 És a honvéd szívét melegség járja át,
 Csöndesen egy sóhaj hagyja el ajakát,
 Visszahozza a szél lelkét a hazába.
 Gondolatban ott van az édes kis házban.

A leány imája . . .

Hangzik a híveknek buzgó zsolozsmája,
 Sok szerető szívnek könnyörgő imája,
 Énekeknek szárnyán száll ima az égbe
 Igaz könnyörülő nagy Isten elébe.

A nagy oltár előtt összekulcsolt kézzel
 Könnytől ázott arcú ifjú lányka térdel,
 Halkan rebeg imát a Miatyánk alatt
 Úgy érzi szegényke, hogy szíve megszakad.

Keservesen zokog, nem zokog hiába
Halvány arcú hadnagy küzd Galiciában.
Oltár előtt térdel, imádkozik érte,
Oltár előtt roskad szegény leány térdre.

Az orosz határon nagyban öldökölnek,
Legjobb magyar hősök a sorból kidőlnek
Mig a leány lelke az Istenhez áhít,
Ifjú hadnagy sírján kivirít a pázsit.

Meg vagyok győződve, hogy a kis Fenyvessy Kató verseskötete a gyermektanulmányi társaság kitűnő múzeumának érdekes dokumentumaihoz fog tartozni.

Dr. Révész Géza.

Von der Kindesseele. Beiträge zur Kinderpsychologie aus Dichtung und Biographie. A gyermek lelke, adatok a gyermeklélektanhoz költészet és az életrajzok köréből. Kiadták *Bäumer* Gertrud és *Droescher* Lili. R. Voigtländer. Leipzig, 1916.

Rövid idő alatt immár második, bővített kiadást ért ez az ép oly ujdonszerű, mint tanulságos vaskos könyv. Mint a gyermek egyéni lélektani gyűjtőmunkája, találóan fedi a kor nevelésügyi tudományos művészies szellemét. Szemelvényeket közöl a világ, főleg a német irodalomból olyformán, hogy részint nagy szellemek, jelesen költők gyermekkori önéletrajzait hozza, részint a fiatalságra vonatkozó elbeszéléseket. Hogy azonban didaktikailag is hasson, pszichológiailag megfelelő beosztást eszközölnek szerzők az anyag elrendezése tekintetében úgy, hogy jellemzően szemléltetik a gyermeki lélek sokoldalúságát.

Az I. fejezet, *felébredés és tapasztalás*, feltünteti azokat a „legelső benyomásokat“, melyeken Goethe, Hebbel, Ibsen, Paulsen, Spitteler és mások estek át. Mindezek az adatok tartalmilag a megismerés lélektanát illusztrálják. Az ehhez tartozó alcsoportban, *a világ felfedezésében*, Frenssen, Rossegger és Stanley vannak képviselve. De itt már a gyermek korai benyomásai mezejéről összefüggőbb tapasztalatok területére halad, mely haladás természetesen nem egyszer botlik egy-egy akadályba. Említést érdemelnek itten *beszédkísérletek* Keller Gottfriedtól, valamint az *értelmi tehetségek* Kowalewskytól és Darwintól, amelyek egyrészt a gyermek nyelvének fejlődéséről tanuskodnak, másrészt gyermekek különleges tehetségeit igazolják.

A II. fejezet a *gyermek örömeinek és bánatának* van szentelve. Itt foglalnak helyet a gyermek érzelmi világának számtalan jelentékeny tényezői. Az 1. szakasz leírja azt az *ünnepies* hangulatot, melyet a gyermekben az örömteljes alkalmak idéznek elő. Itt olvassuk *Golz* Bogumil pompás, bár minálunk még nem eléggé ismert könyvének (Buch der Kindheit) egyik szép részét. A következő szakaszban, a *természetben való örömben*, tolmácsolják jóleső érzelmüket elég érzékeltetően, rokonszenvesen és kellő értelmi fokon: Goethe, Tolstoj, Hjalma Söderberg és Mann F. jellemző elbeszélései. Ellen-

ben a *mindenféle ijedelmek és gyermekfájdalmak* című alfejezetek tartalmazzák Dosztojevszkij, Fontane, Storm és Ebner-Eschenbach, a tavaly meghalt ősz osztrák irónő idevágó dolgait, amelyekben a gyermeki élet hatalmas, sötét és szomorú, félelmetes, szenvedő emlékezései és benyomásai fordulnak elő.

A III. fejezetben, *képzelet és alkotó erő*, találkozunk azon életnyilvánulásokkal, melyekben a fantázia a döntő, ilyenek a *játék, különös ötletek, mesék és történetek* és mindenféle *művészies tehetségek*. Ebben a sorban élvezhetjük többek közt Björnson, Lagerlöf, Jakobsen, Trapié, Grillparzer, Gorkij és Graf A. kincseit.

A IV. fejezet, *áhitat és tisztelet*, a gyermek vallásos életére vonatkozó adalékokat közöl ugyancsak kiváló személyiségek tollából, illetőleg világából. Elénk tárulnak a vallásos érzelmek és hatások, melyek a kiskorúak ebbeli fejlődésében figyelemre méltók.

A gyermek akaratbeli életét pszichológiai és etikai szempontból tárgyalja az *erkölcsi törvény alatt* című V. fejezet. Szakaszai: a) *Akarat és szükségyszerűség*; b) *Becstelenség*; c) *Irigység*; d) *A lelkiismeret*; e) *Önuralom* és f) *Munka és felelősség*. Nagy emberek elbeszéléseiben visszhangzanak a kiskorúak makacssága és okai, valamint hazugságainak lélektana, de nem halkabban ama tény is, hogy mennyire befolyásolható megfigyelésük, a még nem híven működő emlékezetük a szuggeszció, hiúság, az ármányban rejlő öröm, vagy a felnőttektől való félelem, továbbá irigység és más körülmények által.

Míg az eddigi öt fejezet első sorban a lélektan érdekeit szolgálta addig a hatodik *nevelés és önélet*, a pedagógiához szegődik. Szakaszai: a) Elvek. b) A család életöröme. c) Rossz utak. d) Büntetések és e) Szociális nevelés. Az első szakasz inkább elméleti reflexióknak van szánva Ruskin, Hebbel, Keller és Fontane feljegyzéseivel, melyekből kicsillámlik, hogy a nevelés úgyszólván létező valami, nem pedig cselekvés, vagyis fő a személyiség s nem a rendszer. A *családi légkör* hatását a gyermek fejlődésére meséli Hesse és Rosegger; látjuk, mikép támadnak a fiatalok tragédiai becsvágyból, akaratosságból, avagy a nevelő értelmetlenségéből és a rendszer hibáiból. Rossz útra vezet csaknem mindig a *büntetés*, mert a legtöbb esetben ellenkezik a fiatalság igazságérzetével, amint ezt Helén Adelman Hona megfigyelései is mutatják.

Ezt a keretet bővíti a következő fejezet *gyermek a gyermekek között*. Itt bőven értekeznek *barátságról*, a *fiúk és leányok közti vonatkozásokról*, amelyekből tanulmányozhatjuk nemcsak a nemek jellemző lelki különfeliségeit, hanem egyúttal egymással való érintkezésük módját is. Itt felette fontosak főleg az iskolai nevelés kedvéért a *tömegzsarnoksága* című részek. A gyermekkorban nagy mértékben nyilvánuló testületi szellem sok nehézséget okoz a tanítónak, ahogy ezt beszédesen fejezik ki Golz, Hesse, Gjemes, Selmer és Ernst O. A belátó tanítóra tehát az a feladat hárul, hogy a testületi szellemet ideje korán kellő kerékvágásba terelje és mindenekelőtt az

egyes gyermekeket a tömeg elől, azaz annak erőszaka előtt ereje biróan megvédje.

Az utolsó fejezetnek a címe: *az iskola*, ahol értesülünk az iskolai életéről. Előtérbe kerül először az osztály, azután a tanító, az előbbi felőleli a fegyelem és nevelés kérdéseit, az utóbbi főleg a tanítást. Ép oly megszívlelésre méltók, mint érdekesek Fischer Károlyból „Emlékek egy munkás életéből”. Ismétlődnek minduntalan a tipikus hibák, melyekkel maga a tanító engedtlenséget és más iskolavétséget idéz elő kényelemből, gáncsolásból vagy felületességből, amiből aztán előítéletek és igazságtalanságok keletkeznek.

Függelékül berekeszti az értékes művet az *abnormis gyermekekkel* foglalkozó két adalék. Az elsőben feljegyzések vannak a berlini Pestalozzi-Fröbelház egyik kiegészítő osztályából, a másodikban Voigt-Diederich éles lélektani megfigyeléseit költőileg írja le.

Szerzők könyvükkel a lélektan és a neveléstan tanítását főleg a tanítóképzőkben és továbbképző-intézetekben akarják intenzívebbé tenni. Nálunk persze ez iskolákban nem használható idő és kellő előképzettség híján; annál nagyobb s mélyebb haszonnal lehetne azt az Erzsébet-Nőiskolában és a Pedagógiumban értékesíteni, ahol így legjobb alkalom lenne, a német nyelvet végre gyermektanulmányi és lélektani alapon tanítani.

Szidon G. Károly.

Pedagógiai művek.

Die wichtigsten Strömungen im pädagogischen Leben der Gegenwart. Irta: *Hergel A.* Hergel e könyvében a tanítók számára rendezett továbbképzőtanfolyam előadási anyagának egy részét foglalta össze. Kezdő, tájékozatlan tanítóknak akar a pedagógia gazdagon fejlődő, száz meg száz új hajtástól már egész rengeteggé sűrűsödött erdejében, útbaigazítót, vezetőt adni. Nem vet fel új eszméket tehát, hanem ismertet, sok tekintetben népszerűsít, összefoglal, rendszerez. A mások eredményeinek felhasználása nem követett a rendszerezőtől saját egyéniségének megtagadását; a rendszerezés szempontjai, módjai gyakran nagyobb bepillantást engednek az író lelkébe, közelebb visznek megértéséhez, mint bármilyen más munka, ha szilárdan és következetesen kiépített tudományos meggyőződésen, kialakult világnézeten alapulnak.

Hergelnek van kialakult pedagógiai hitvallása, de ebből a munkájából nem ismerhetjük meg azt. Joggal kérdezhetjük, miért van ez így, és helyesebb így? Hergel kezdő, tudományosan még nem képzett tanítóknak szánta munkáját (eredetileg egy aránylag szűkkörű hallgatóságnak, kik előtt ő tekintély, szava súlyosan számbaeső). Elítélő, vagy elismerő kritikája az elfogulatlan megismerés lehetőségét zárna el olvasói elől. Meg kellett tekát tagadnia önmagát, elhallgattatnia az egyéni meggyőződés szavát, hogy objektív képet

adhasson a pedagógia mai állásáról. Tiszteletreméltó valóban H. becsületos objektivitása. Az alkotó munka, a művészi nevelés zászlóvivőjének hangja egy fokkal sem lesz melegebb, meggyőzni akaróbb, ha a törekvéseinek megfelelőbb irányt ismerteti, egyenletes alapossággal vezet végig a sokféle ágazó, ezerszínű úton.

A pedagógia legújabban kialakult áramlatai a következők: 1. Munkaiskola. 2. Művészeti nevelés. 3. Állampolgári nevelés. 4. Erkölcspedagógia. 5. Kísérleti pedagógia. 6. Szociálpedagógia. 7. Egyéni nevelés. 8. A személyiség nevelése. 9. Nemzeti iskola. 10. Természetes nevelés.

1. *Munkaiskola.* Ez a reformmozgalom foglalkoztatja legjobban a pedagógusokat és egyre növekszik híveinek serege. Ennek okai a) a gyáripár háttérbe szorította a kézművességet, a kézügyesség fejlesztését az iskolának kell átvennie; b) a lélektani kutatás újabb eredményei (a beszéd- és kézművészetek agycentruma közös) szintén támogatják; c) a társadalom erkölcs-tani és művészeti nevelés követelményeinek szintén sok szempontból megfelel. *Munkán* nem műhelymunkát, kizárólag fizikai munkát, hanem *önálló*, a gyermek öntevékenységén alapuló szellemi és fizikai munkát értünk. A munkaiskola lényege tehát a tanulónak a tanításban való aktív részvétele mindig és mindenben önálló szellemi munka és ahol lehetséges és szükséges, fizikai munka. Helyes, hogy H. a lelki tevékenység szerepét ennyire hangsúlyozza, mert a munkaiskolát az iskolai műhellyel nagyon sokan összekeverik. A munkaiskola jelentőségét, életképességét magyarázó okok között még egyet szerettünk volna kifejezetten látni: a munkaiskola sikere nemcsak azért oly nagy, mert elméletileg megállapított céljai jók, hanem mert törekvései a gyermek vágyaival, törekvéseivel, fejlődésének lélektani törvényeivel megegyeznek.

2. *Művészeti nevelés.* Célja a szép iránti érzék felébresztése és fejlesztése. A gyermek művészi nevelésének szolgálatában állhatnak: a) az *iskola-épület* és szép berendezése; b) *műalkotások szemlélete*. Először modernebb képeket szemléltessünk, mert ezek közelebb állanak a ma életéhez; azután térjünk át a régi mesterek műveire. Az *olvasókönyv* tartalmazza az irodalom remekeit és tanítsuk meg a gyermeket ezek élvezetére. Az iskolai könyvtár művészien illusztrált könyveivel is sokat tehet a cél eléréséért; A *rajzoktatás* új iránya, a természet utáni rajzolás is közelebb visz a műrecek megértéséhez. Az *énektanítás* tudatosabbá teheti a zene élvezését, a *kézimunka* az anyagok és technikák helyes ismeretét nyújtja. Látjuk, H. a művészeti nevelés kérdését egyoldalúan fogja fel, a szép megértése és élvezése a cél. A művészi nevelés problémája sokkal nagyobb. Nem elégedünk meg avval, hogy passzív, *élvező* embereket neveljünk, hanem az a célunk, hogy olyan *alkotó* embert képezzünk, kinek mindig minden munkája művészeti szempontból is megfelelő legyen.

3. *Állampolgári nevelés.* Régi, de még mindig nem eléggé tisztázott kérdése a pedagógiának. Most Kerschensteiner és Förster a zászlóvivői.

Célja az állampolgári erények megalapozása, kifejlesztése. Eszközei: az ifjúságnak a munkamegosztás elvén alapuló közös munkája és a növendékek önkormányzata. A felelősség érzését és a kötelességtudást kell kifejleszteni, a gyermekben hozzá kell szoktatni a másokról való gondoskodás, a jótékonyág gyakorlásához. A cserkészmozgalom hathatósan szolgálja az állampolgári nevelés céljait, de az iskolai katonai nevelés nem.

4. *Erkölcsevelés.* Nem új irány, de még mindig sok megoldatlan problémája van, és módszerei sincsenek tisztázva. Korunk materializmusa és az iskolákban uralkodó intellektualizmus tették aktuálissá. Meumann nemcsak az erkölcsi belátás fejlődését tartja fontosnak, hanem az akaratképzést, az erkölcsi cselekedet gyakorlását is. Nagy súlyt helyez a morálpedagógia az önnevelésre, ennek legfontosabb eleme az önuralom, előfeltétele az önismeret. A morálpedagógia problémáinak keretében tárgyalja a szexuálpedagógia nagy és nyílt kérdéseit.

5. *Kísérleti neveléstan.* Célja: exakt kutatással, tehát pontos megfigyelésekkel és kísérletekkel kikutatni a gyermek testi és szellemi fejlődésének törvényeit és ezek alapján megállapítani a nevelés és tanítás módszereit. Meumann alapján ismerteti a kísérleti pedagógia módszereit és kialakult irányait. A különböző irányokban végzett kutatások eredményeit a következőkben összegezi. A *fejlődéskutatás* legfőbb eredménye, hogy a gyermek nem a felnőtt kicsinyített mása. A fejlődés különböző fokain más és más fejlettségének megfelelő pedagógiai eljárásokat követel meg a gyermeknevelés. A fejlődéstant ismernie kell minden tanítónak, hogy tudhassa, mit követelhet és mennyit várhat a gyermektől. A figyelemre, emlékezetre vonatkozó vizsgálatok a felfogási típusok, képzelet típusok ismerete nagy befolyást gyakorol a helyes tanítás mikéntjére. Az érzelmek és az akaratfejlődésének vizsgálata még kevésbé fejlett. Kiemeli a gyermeki érdeklődés vizsgálói közül *Nagy* Lászlónak munkásságát és részletesen ismerteti az érdeklődésnek általa megállapított fejlődésfokait. Az *egyéniiségre* és *tehetségre* vonatkozó vizsgálatok célja megállapítani azon ismertetőjeleket, melyek az egyes gyermekeket egymástól megkülönböztetik. Ismerteti Binet intelligencia vizsgálatait. A *munka tana* (Arbeitslehre) megállapítja a gyermeki munka törvényszerű jelenségeit, a gyakorlat, az elfáradás és a gyermek egyéniségének befolyását a munka menetére. A kísérleti pedagógia ma már annyira gazdag, hogy kimerítően és mégis röviden ismertetni nem lehet. A kísérleti pedagógiának sok ellensége van, a tanítóóság nagy része nem ismeri, és nem érti célját. Ezért választotta ki H. azokat az eredményeket, melyek meggyőzően demonstrálják a kísérleti pedagógia gyakorlati hasznát. Így, ha teljes képet nem is nyújthatott, legalább remélhetőleg sok új hivat szerzett a kísérleti neveléstanak.

6. *Társadalmi neveléstan.* A háború a szociális pedagógia problémáját különösen időszerűvé tette, mert a szociális kérdés nem oldható meg iskola-reform nélkül. A szociális pedagógia ellenlábasa az individuális pedagógiának. A nevelés céljainak és módjainak megállapításában nem az egyént,

hanem a közösséget tartja szembe előtt; nem abból indul ki, ami adva van, hanem a célból, amit el akar érni. Az akaratképzés a nevelés legfontosabb kérdése, a szervezett közösségekben érhetjük el a legjobb eredményt. Közös, egységes iskolája legyen a nép minden rétegének a 6–12 éves korig, 12–18 évig különböző középiskolák készítsék elő az ifjúságot a különböző életpályákra. A főiskolák az *önképzésre* fektessék a főszűlyt és legyenek mindenkinek hozzáférhetőek.

7. *Egyéni nevelés.* Meg kell adni az egyednek a lehetőséget, hogy egyéniségét szabadon kifejleszthesse. Ebből következik, hogy az új neveléstudomány a gyermek megfigyelésen épülhet fel. A tanítás leghelyesebb módja az alkalmoszerű tanítás, mely kielégíti a gyermek érdeklődését. Az egyéni nevelés három hívének, Gurliitnak, Buddénak és Ottonnak műveit ismerteti és e fejezet véget ér, anélkül, hogy világos képet kapnánk az individualis pedagógia mai állásáról. Az individuum megismerésének sokféle módjáról, az ösztönszerű munkákról, a pszichografokról stb. szerettünk volna többet hallani. Az egyedüli módszer, amit említ, a gyermekmegfigyelés, sok esetben hibás következtetésekre vezet, ha más irányból kiindul és más módon végzett kutatásokkal egybe nem vetjük.

8. *A személyiség nevelése.* Nem a tanuló, hanem a tanító egyénisége szabja meg a tanítás beosztását, anyagát, módszerét. Mivel a tanítás központjában a tanító áll, az ő személyiségét kell kialakítani, valóságos művésszé tenni. Nagy általános tudás mellett szüksége van alapos lélektani készültségre is. A tanítóképzést reformálni kell, 18 éves korig általános képzésben részesüljön a tanító és érett ésszel válassza a tanítói pályát, ha érzi hivatottságát. Művész legyen a tanító, ki mindenben éreztetni tudja az életet. A *beleélés* a tanítás leghelyesebb, legéletteljesebb formája. H. az egyedül a tanító személyiségétől függő, tananyag- és időbeosztás nélküli tanítást megvalósíthatatlannak tartja, mert a tanítói kar nem áll, és nem is állhat, csupa ideális tagokból.

9. *Nemzeti iskola.* Dr. Lietz által alapított német Land-Erziehungsheimeket ismerteti. Nem nagyvárosban, hanem falun vannak e nevelőintézetek. Céljuk: a nemzeti érzés, szociális érzés és cselekedet, az erkölcsi világnézet és a vallásos érzés kifejlesztése. Eszközei a természetszerű egészséges életmód, tervszerű testgyakorlás és testi munka, a tudományos munka önkormányzat és családi nevelés.

10. *Természetszerű nevelés.* Haufe Ewaldnak Ausztriában nagyon ismert, de még teljesen meg nem valósított reformtervezete, mely a természettudományos képzésre helyezi a főszűlyt. Herget nagyon érdekesen, gyermektanulmányi szempontból fejt ki, mennyire nem „természetes“ ez a külsőleg tetszetős rendszer, mert teljesen ellentétben áll a gyermek fejlettségével, képességeivel.

H. hangsúlyozza, hogy csak a kialakult és a pedagógia terén tényleges változást, előrehaladást jelentő áramlatokat akarta ismertetni. Vajjon, miért nem emlékezett meg a *gyermektanulmányról*? Hiszen a gyermektanulmá-

nyozás ma már önálló tudomány, mely éppen úgy létrehozta a maga igazságain, eredményein felépülő pedagógiát, mint pl. a szociológia, etika stb. Sőt ez a pedagógia még önállóbb a többi irányoknál, mert nem keresi tapogatózva a célravezető eszközöket, hanem világosan megszabja, milyen úton jutunk el célunkhoz. H. munkája 1915. év őszén jelent meg, ugyanekkor nyílt meg Budapesten a gyermektanulmányon alapuló iskola (Uj Iskola), tehát ez iskola munkájáról még nem számolhatott be, de az iskola előkészítése már régóta foglalkoztatta gyermektanulmányozóinkat. Reméljük, hogy H., ki a „Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule“ c. folyóirat vezetője, ezt az új iskolát, mely az alkotó tevékenységnek és a művészi képzésnek oly bő teret nyújt, mely a gyermek lelkének ismeretéből kiindulva közelebb juttatja a pedagógia legmagasztosabb eszményeit megvalósulásukhoz lapjában ismertetni fogja, hogy munkáját teljessé tegye.

Herget könyve, e hiánytól eltekintve, teljes, világos és elfogulatlan képét adja korunk pedagógiai törekvéseinek. Becsületos komoly munkáját minden pedagógusnak ajánlhatjuk. *Schichtanz Ilona*, Budapest.

Einführung in die Pädagogik auf psychologischer Grundlage.

Bevezetés a pedagógiába lélektani alapon. Irta: *Peters W.* Quelle u. Meyer. Leipzig, 1916.

A würzburgi egyetem ismert tanárának e kis könyve a „*Wissenschaft und Bildung*“ című gyűjteményben jelent meg és arra törekszik, hogy szűk keretben bár, mégis rendszeresen tüntesse fel a tudományos pedagógiai problémáit és eredményeit. Mindenkire nézve egyaránt érvényes egyedüli vagy egységes nevelési cél nincsen, mivel ennek mindenkor számolnia kell az emberi természet egyéni különféleségeivel. Pedagógián érti szerző az alkalmazott lélektannak, illetőleg pszichotechnikának azt a részét, amely a társadalom megszabta nevelési célokat a lélektani tárgyon, azaz a gyermek lelkén pszichológiai eszközök segítségével igyekszik megvalósítani.

A lelki fejlődés ismert feltételeit, nemkülönben a sokféle típusokat nyomatékkal hangsúlyozza Peters. Alaposan tárgyalja az érzelem fejlődésében az érdeklődést. Ennél a pedagógiai főelvénél részletesen követi Nagy László ebbeli alapvető munkájának „A gyermeki érdeklődés lélektana“-nak bővített német fordítását, amelyet azután az idecsatolt irodalomban is említ.

A nevelésre való ráhatás történhetik nevezetesen ösztönzéssel, gyakorlással és gátlás által. A lelki lefolyások feltartóztatásánál kétféle módozattal élhet a nevelő, az egyik a befolyásolandó gyermek akaratától függő gátlás, a másik pediglen amaz akaratlan gátlás, mely ered a nevelő által valahogyan megindított vagy gyakorolt lelki folyamatokból, s amely utóbbi a lélektanban különösen az emlékezet vizsgálataiban jelentékeny szerephez jutott. A gyermeki akaratban döntő gátlásra nézve eddigelé nem igen rendelkezünk lélektani tapasztalatokkal, jóllehet fontos feladat jutna e jelenségnek a pedagógiában annyiban, amennyiben igen szaporán más nevelési előmunkálatoknak eszközéül szolgálhatna.

Az iskola és a tanítás c. fejezetben foglalkozik szerző a tehetségek reformiskoláival, ahol a mannheimi, charlottenburgi és a holland delfti iskolák mellett megemlíti a magyar ideges gyermekek középfoki intézetét. Binet módszere és Montessori eredményei szintén e helyütt neveztetnek. Ismerteti továbbá az összes oktatási anyagot, módszereket, osztályozást és a tantárgyak lélektani elemzését

A különleges tanítástan tárgyalja a modern nyelvek didaktikáját, jelesen a lélektani alapokat, amelyek e tárgyakkal a gyermek szellemi sajátosságaira vonatkoznak. Vesztegel az olvasástanítás módszereinél is. Nem kerül el figyelmét *Ranschburg* cikkei a „számтанról“, melyek a *Zeitschrift für Kinderforschung*-ban és a *Z. f. Exper. Pädagogik*-ban jelentek meg. Befejezésül fejtegeti az iskolásgyermekek tanulását és munkáját.

Az egészen olcsó kötet nagyjában ismertető jellegű, mindamellett számtalan tudnivalót ölel fel és bár a legtöbb gondolat már közkezen forog, van az írónak szűk keretén belül is elég saját megfigyelése s eredménye, amelyekkel korunk uralkodó gyermektanulmányi vívmányait egyik-másik oldalról megvilágítja. Hasznát veheti főleg a kezdő a mellékelt, nevezetesen a németen kívül az amerikai szakirodalomunk.

Szidon G. Károly.

Gyógyító pedagógiai művek.

Rokkant katonáink jövője. Irta: *Biesalski* Konrád dr. Fordította: *Bethlen* Balázné grófnő. Kiadja: *Lampel* Róbert könyvkereskedése. Budapest, 1915. 47 l. Ára 1 korona.

A füzet elsőrendű propagatív irat. A hadirokkantak orvosi és ortopédiai kezelésének módját, fejlett eszközeit s ezáltal munkaképessé tételének lehetőségét és szükségességét ismerteti. Az orvos, a gyógyító-pedagógus ép oly élvezettel és haszonnal olvashatja, mint az intelligens nagy közönség vagy maga a rokkant. Hézagpótló irat ez, mert a csonkultak, a nyomorékok munkaképessé tételéről népszerű magyar felvilágosítást nyújt. Ennek a kérdésnek a megértése, megismerése nemcsak a csonka katonák szempontjából nélkülözhetetlen, hanem parancsolóan követeli, a több tizezernyi magyarországi nyomorék érdeke, kik ma még az utca porában koldulnak, sanyalódnak és elzülленnek, mert a társadalom és az állam nem teszi lehetővé, hogy ortopédiai kezelés és szakszerű gyógyító-pedagógiai nevelés által a hazának hasznos munkásai lehessenek.

„*Vigas* és *Figyelmeztetés*“ a dolgozat bekezdő fejezete. *Vigas* a rokkantaknak, akik erős akarattal, leküzdvé a lelki depressziót a családnak és társadalomnak hasznos, munkás tagja maradhatnak, mert a modern sebészet, ortopédia és gyógyító-pedagógia helyreállítja munkaképességüket. *Figyelmeztetés* mindnyájunknak, hogy a megcsonkultban ne lássunk undort keltő nyomorékot, hanem oltalmazónkat, aki testi épségének elvesztésével értünk hozott áldozatot.

A mű további része három fejezetre oszlik. Az első az orvosi segítő eszközöket tárgyalja világosan és meggyőzően. Sok rokkant meríthet belőle reményt arra nézve, hogy az orvostudomány ki fogja emelni szánalmas állapotából. A második fejezet a szociális gondoskodást tárgyalja. Mindenkit fel kell világosítani a rokkantak képességeiről és munkabírásáról. A sajtó, az iskola, a szószék egyaránt szolgálhatja ezt az ügyet. Eddig a nyomorékok gondozásának erkölcsi, nemzeti és nemzetgazdasági szempontjairól kevesen tudtak, de most meg kell tanulnia mindenkinek, hogy senki se táplálja a rokkantnak azt a téves eszméjét, mely mint lelki betegsége jelenség úgy is kísérti, hogy ő nem képes dolgozni, hanem a járadékból fog munkanélkül élni. A harmadik rész a hadirokkantokról való gondoskodást foglalja össze.

A füzetet 84 szép nyomású ábra teszi változatossá, melyek a szöveget hatásosan magyarázzák.

Bethlen Balázsné grófnő munkája, mellyel *Biesalski dr.* kitűnő művét magyar nyelven is hozzáférhetővé tette, nem szorul dicséretre. Munkájának legjobb elismerését és jutalmát a társadalom megváltoztatott felfogásában fogja megnyerni, mely többé nem koldust, hanem munkás embertársat fog látni a rokkantban.

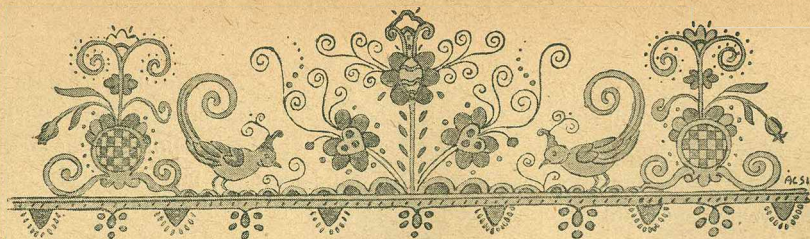
Ganyó Vilmos.

Megjelent és nagyon aktuális

Grósz Gyula dr.: Gyermekegészségtana.

Ara vászonba kötve 8 K, fűzve 6 K; tagoknak 8, illetőleg 5 K.

GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK.

Előfizetési felhívás a II. Országos Tanácskozás Naplójára. Az 1917—18. évben tartott II. Országos Gyermektanulmányi Tanácskozás előadásait és tárgyalásait a Gyermektanulmányi Társaság könyvalakban adja ki s örökíti meg, melynek címe lesz „*A gyermekmentés útjai*“. Mi azt hisszük, hogy az orsz. tanácskozások nagy jelentőségűek voltak a magyar nevelésügy és gyermekvédelem fejlődésében s kötelességet vélünk teljesíteni, amikor az előadásokat s tárgyalásokat mindenki számára hozzáférhetőkké tesszük. E művet alig nélkülözheti az, aki a modern *egyéni* és *szociálpedagógia* legkimagaslóbb kérdéseinek tudományos és gyakorlati vonatkozásaival meg akar ismerkedni. Ajánljuk az előfizetési felhívást s annak terjesztését tisztelt tagtársaink szíves figyelmébe. A mű könyvárusi díjja 15 kor. lesz, de az Orsz. Tanácskozás tagjai 8 koronáért, a Társaság tagjai 10 K-ért s más előfizetők 12 K-ért rendelhetik meg június 30-ig.

Adatgyűjtés a testi büntetésekről. Alig van kérdése a pedagógiának, amelyről annyit vitatkoztak volna, mint a testi büntetésekről, anélkül, hogy a vitázó felek egymás nézeteihez közeledtek volna. A testi büntetés kérdése most, amikor a gyermekek züllése nagy aranyokat öltött, kétszeresen fontos és időszerű. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság igazgató-tanácsa a szegedi fiókkör javaslata és tervezete alapján elhatározta, hogy a testi büntetések megoldása érdekében országos adatgyűjtést indít, aminek célja, hogy az pozitív alapjául szolgáljon a testi büntetések vitájának, esetleges megoldásának. Ez alkalommal kérdéseinkkel nem a gyermekekhez, hanem a felnőttekhez fordulunk, s azon tapasztalataik közlésére kérjük, amelyeket részint önmagukon, részint a rendelkezésükre álló gyermekeken tettek.

A központi adatgyűjtő bizottság részletesen kidolgozta a kérdéseket s az adatgyűjtés módját s *IX. kérdőív* gyanánt kibocsátotta. Az adatgyűjtő ív ezen számunkhoz van mellékelve. Ajánljuk azt tisztelt tagtársaink s az érdeklődők szíves figyelmébe. Szíveskedjenek az ívet alaposan tanulmányozni s azokat pontosan kitölteni és Budapestre vagy Szegedre visszaküldeni. Az ív visszaküldését az esetben is kérjük, ha az kitöltetlenül marad. Reméljük, hogy tagtársaink buzgalommal karolják fel ez ügyet, mert

meggyőződésünk, hogy ez adatgyűjtéssel a nevelésügy egyik legfontosabb kérdésének megoldását mozdítjuk elő.

† **Káldorné Ferencz Ella.** Egyik súlyos csapás után jön a másik. A múlt számban két kiváló gyermektanulmányozó pedagógus elhunytát jelentettük s most újra ki kell tűznünk a fekete zászlót a magyar gyermektanulmányozás ormára. Most egy ifjú, értékes tagunkat veszítettük el, akire azok, akik az ő egyéniségét és működését közelebbről ismerték, nagy reménységgel gondoltak. *Káldorné Ferencz Ella*, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára, az Új Iskola tanítónője halt meg 24 éves korában. Fájdalmasan esik e szót leírnom, mert K. Ferencz Ella nekem, e sorok írójának, tanítványom volt az iskolában, az életben, az ő személyéhez szinte atyai szeretet fűzött. Ismerte a gyermektanulmányi ügyben táplált gondolataimat, törekvéseimet, a küzdelmeimet, szenvedéseimet. De ő hamarabb távozott, ő a 24 éves ifjú, mint én, a hatvan éves öreg munkás s az ő sirba dőltevel mennyi szép reménységgel fonnyadt el!

Káldorné Ferencz Ella alig élt egy negyed századot, s gyenge, finom testalkotású nő volt, mégis egy munkásságban és sikerekben gazdag élet emlékét hagyta reánk örökül. 1893. május 19-én született Szigetváron. Elemi iskolai tanítónői oklevelet 1911-ben szerzett Budapesten, a VI. ker. állami tanítónőképző-intézetben.

A gyermeki lélek megértése, a gyermektanulmány iránti hajlama már tanuló korában mutatkozott benne. 1910-ben tanulótársával s kebelbeli barátjával, Bors Jolánnal (a M. Gyermektanulmányi Társaság jelenlegi könyvtárosaival) a szigetvári kisdedővóban kísérleteket végezett a *kisdedek játékos ösztönszerű foglalkoztatása végett*. A kísérlet fényesen bevált s kiinduló pontjává lett a kisdedővói gyermekek ösztönszerű foglalkoztatása körül fölmerült reformtörekvéseknek. Ezen történeti jelentőségű kísérlet eredménye a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet gyermektanulmányi gyűjteményében ma is látható. (E kísérletek a Takácsné módszerében újra feléledtek.)

E gyermektanulmányi pedagógiai kísérlet döntőleg irányította a minden nemesre fogékony két ifjú lélek életét. Ferencz Ella nagy életfeladatra eszmélt s nagy készüléteket tett ezen elhívás betöltésére. 1913-ban Bors Jolánnal együtt résztvett a hamburgi pszichológiai tanfolyamon. 1914 tavaszán Domokos Lászlónéval és Gröber Vilmával beutazta Nyugateurópát, Német-, Francia-, Angolországot a reformiskolák helyszíni tanulmányozása végett. Ugyanez év őszén pedig az Új Iskola céljai érdekében a kertészetben képezte ki magát a székesfővárosi tanfolyamon.

A gyermektanulmány tényleges szolgálatát azzal kezdte, hogy a Gyermektanulmányi Társaság irodájába lépett, ahol szorgalmasan dolgozott s magát szakadatlanul képezte. 1914–5-ben az ő segítségével dolgoztam fel a Magyar Gyermektanulmányi Társaság első háborús adatgyűjtésének a fiúkra vonatkozó részét. (L. *A háború és a gyermek lelke* c. könyv 26. lapját). Ez tartott 1915-ig, az Új Iskola megnyitáig. Elméleti és gyakorlati tanul-

mányaiban gyorsan elmélyedt; ezért őt 1913-ban a választmány a Gyermektanulmányi Múzeumban megbízta a másodtitkári teendővel, s mint ilyen nagy buzgalommal vett részt az 1913-ban az I. Gyermektanulmányi Kongresszussal kapcsolatosan rendezett kiállítás anyagának összeállításában. E kiállítás gyermekrajzi részét ő írta le a Kongresszus Naplójában „*A kiállítás gyermekrajzai*“ címen (328. l.)

A Múzeumban nagy buzgalommal dolgozott. Ő tőle származik néhány ejlődéstani sorozat összeállítása: *Az ember rajzának fejlődése, A diszítő rajzolás fejlődése, Az elbeszélő rajzolás fejlődése*, amelyek ma is értékei a Múzeumnak. Ezen sikerei miatt 1914-ben őt bízta meg a Társaság, hogy a *II. londoni gyermekjóléti kiállításon* rendezze a Múzeum kiállítását s képviselje a Társaságot.

A legnagyobb s legnevezetesebb munkát 1915 telén végezte a székesfővárosi *háborús gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás* alkalmával, amikor a kiállítás óriási *gyermekrajzanyagának* rendezését és kiállítását e sorok írójának támogatása és útbaigazítása szerint ő teljesítette. Ez a tudományosan rendezett gazdag gyűjtemény az egész kiállítás fénypontja és legtanulságosabb része volt. Ez alkalommal, 1916. január havában Déri Ferenc dr. tanügyi tanácsnok fölkérésére előadást tartott „*A gyermekek háborús alkotásairól és rajzairól*“, amelyet a Gyermek 1916. évi folyamában (141—4. lap) közölt vázlatosan.

Az 1915-ben megnyílt *Új Iskolának* testületébe lépett a megalakuláskor. Életének legnemesebb vágya, legfőbb törekvése volt Magyarország új gyakorlati pedagógiájának kialakításában közreműködni. Nagy előtanulmánnyal s nemes nagyravágyással fogott munkájához. Az első és második elemi osztály vezetését vette át s különösen a beszéd- és értelemgyakorlat s az olvasás-tanítás problémái foglalkoztatták.

Erre az időre 1916. február havára esik házassága dr. *Káldor József* főorvossal. Ez a házasság két egymást teljesen megértő s egymást imádat-szerűen szerető lélek összeforradása volt. Ekkor kezdődik boldogsága mellett kalváriája is. Férjétől, aki az olasz fronton teljesített katonai szolgálatot, állandóan távol kellett élnie. 1916. novemberében kis fia született, Péterke. Ezentúl ennek szentelte egész életét. Habár eltiltották az orvosok, mégis ő táplálta gyermekét, aki gyönyörűen fejlődött, de az anya meglehetősen elgyengült. Az imádott férje utáni bubánat és aggodalom is sorvasztotta. Végre elérte, hogy a férje után leutazhatott Udinéba. Rövid hat heti boldogság után egy operáció következtében pár napos szenvedés után április 15-én hajnalban szerető férjének és olasz fogságból hazatért bátyjának, Ferencz Pál zászlósának, karjai között elhunyt. A két szerető férfi Udineből hazahozta a drága tetemet, amelyet április 21-én helyeztek örök nyugalomra a budapesti farkasréti temetőben.

A Gyermektanulmányi Társaság részvétét ügyvivő-elnök tolmácsolta a családnak. A Társaságot ért súlyos veszteségről gyászjelentésben értesítettük tagtársainkat. A ravatalra koszorút helyeztünk. A temetésen nagy számmal

vettek részt a budapesti gyermektanulmányozók, akik fájdalomtól lesújtottan állották körül a ravatalt. A temetési szertartás után Nagy László ügyvivő-elnök mondott meleg hangú bucsúszót. Hosszú ideig nem tudunk megválni attól a kis sírtól, amely annyi boldogságot és reménységet temetett magába.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság, a Gyermektanulmányi Múzeum s az Új Iskola által kibocsátott gyászjelentés befejező szavai: „A magyar gyermektanulmányozásnak s az újabb gyermeknevelési eszméknek és törekvéseknek szép lelkű, nagyraihivatott s kiváló képességű munkása dőlt ki dolgozó sorunkból. Sok magasra törő tervet és szépen megindult munkás-ságot hiúsított meg s egy kis család boldogságát tette tönkre kegyetlen kézzel a sors! Emlékét meleg szeretettel őrizzük!” Nagy László.

† **Takácsné Berényi Ilona.** Ugyanakkor, amikor Káldorné Ferencz Ellát temettük, április 21-én, hunyt el a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak egy nagy buzgalmú s kiváló képességű tagja, munkása: *Takács Imréné Berényi Ilona*, az Új Iskola óvónője, 40 éves korában. Alig bírjuk elviselni a sok csapást. A magyar gyermektanulmányozás legerőteljesebb, leggyümölcsözőbb hajtásait csavarja ki az ádáz sorsvihar! Takácsné Berényi Ilona elhunytával pótolhatatlan veszteség érte a magyar kisednevelést és gyermektanulmányozást. Ő a mai magyar kisednevelés hívatott megújítója volt, akiben láttuk a reformátor elmélyedését, mély meggyőződését, fanatikus hitét és nagyratörő szellemét. Sokszor csodáltuk, hogyan tud annyi lélek egy törékeny, gyenge testben lakozni. A kisednevelés pedagógiai megújításához az alap gondolatot a gyermektanulmányozásban kereste s eszméjét Montessoritól s az általános kísérleti lélektantól teljesen függetlenül, pusztán a gyermek ismerete s annak lelkébe való elmélyedés alapján alkotta meg. S ez a szerény magyar kisednevelő bizony közelebb járt az igazsághoz, mint világhírű kortársa, Montessori Mária.

Takácsné Berényi Ilonáról, aki úgy szökött elő a homályból, mint az üstökös, s úgy is tűnt el, egyelőre a következő életrajzi adatokat sikerült meg tudnom.

1878-ban született. Megszerezte az óvónői és tanítónői oklevelet. Úgy szólván állandóan nemzetiségi vidéken levő kiseddóvókban működött, így Kackón, Hunyadmegyében, Óverbáson, Bács-Bodrogmegyében. 1913-ban a soroksári állami kiseddóvóhoz helyezték át. Mindenütt élénk résztvett a kiseddóvónők közéletében, a Bács-Bodrog-vármegyei kiseddóvókört ő alapította.

Takácsné Berényi Ilona először 1910-ben a löcsei országos kiseddóvói kiállításon tűnt fel igen elmés, sok eredetiséget elárult gyermekmunka sorozatával, amely még a Fröbel-rendszere alapján állott. Azonban a Gyermektanulmányi Múzeum megtekintése őt arra indította, hogy Ballai Károlynak, a Múzeum vezető-titkárának módszeres utasításai szerint kísérletezzen a kiseddek szabad, játékos foglalkoztatásával. Mivel az első próbák sikerei mind neki, mind a gyermekeknek nagy örömet okoztak, elhatározta, hogy szakít a Fröbel-féle rendszerrel s életét az új gyermektanulmányi módszer kidolgozásának szenteli.

Kísérleteinek első eredményét 1913-ban láttuk az I. Országos Gyermektanulmányi Kongresszussal kapcsolatos kiállításon, ahol az ő sorozataiban a kisednevelés jövő módszerének nagy perspektívái tűntek fel s szinte megdöbbentette a szemlélőt újításának, eszméinek merészségével. Időközben résztvett a Gyermektanulmányi Társaság kísérleteiben és adatgyűjtéseiben, fokozatosan szerzett nagy szakavatottsággal. Továbbá a Gyermektanulmányi Múzeum számára *mintá-sorozatot* állított össze módszeres eljárásának eredményeiből, a kis gyermekek ösztönszerű és önfejlesztette munkáiból.

Nevezetes fordulatot jelent életében a soroksári kiseddévóba való át-helyezése (1913.) Itt még komolyabban fogott kisednevelési gyakorlati rendszerének kidolgozásához, most már azzal a szándékkal, hogy azt nyilvánosságra hozza. Három évig dolgozott csendes visszavonultsággal, szorgalmasan. A dunaparti bájos fekvésű kiseddévóban szövögette álmait s építgette rendszerét, nyugalma csak az olasz fronton küzdő egyetlen fiáért érzett aggodalom zavarta.

1916. június havában végre nyilvánosság elé lépett, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság pedagógiai osztályában. Mindnyájunk előtt, akik jelen voltunk ezen a bemutatón, emlékezetes marad ez a nap. Előbb előadást tartott, azután gyakorlatilag is bemutatta az ő rendszerét, 20 soroksári német ajkú gyermekkel. Csakugyan új rendszer volt, amelyben nem volt semmi sablon, semmi mesterkéeltség, minden egyes mutatóványban a gyermek *egyénsége*, szabad elhatározása nyilatkozott meg. A gyermekek azon cselekvésmotívumait mozgatta meg, amelyek eddig is megvoltak bennük, de azokat eddig az ő foglalkoztatásaik közben nem érintettük, lenézéssel mellőztük. Takácsné pedagógiai nagysága előtt még azok is meghajoltak, akik nem értettek vele egyet. Előadása A Gyermek 1916. évi folyamában (551—573. 1.) „*A kisednevelés játékos módszere*“ cím alatt jelent meg.

Az 1916—7. évben azzal a problémával foglalkozott, hogy a játékos és a szóképekkel való olvasás módszerével a 6 éves kiseddévós gyermekeket megtanítsa a betűk ismeretére, rajzolására, s az egyes szavak olvasására. Hihetetlennek tartottam. De nekem azt két látogatásom alkalmával bebizonyította. Csodálatos invencióval, pedagógiai érzékkel és természetességgel oldotta meg ezt a problémáját is. Örök veszteség, hogy ezt a módszert sirba vitte.

Takácsné Berényi Ilona végül elérte vágyai ne továbbját. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság fölterjesztésére szabadságolták abból a célból, hogy az Új Iskola felállítandó kiseddévójában működhessék. 1917. év júniusában helyeztetett át az Új Iskolába. Végre tehát Budapestre, sőt az Új Iskolába került, ahol teljesen szabaddá lett az út reformtörekvései számára. Csakúgy rajzoltak agyában a tervek, mikor Domokosnét a nyári tartózkodása helyén együtt meglátogattuk.

Sajnos, új állását alig foglalta el, betegeskedni kezdett. Betegsége folyton súlyosodott, a Bakács-téri kórházba került, ahol megoperálták. Nem segíthettek rajta. Április 21-én elhunyt s a Szentisván-kórház halottas-kama-

rájából Hock János józsefvárosi plébános, orsz. képviselő, nagybátyja temette el. A rákosi temetőnek egy félreeső zúgában helyezték örök nyugalomra.

Sajnos, haláláról sem a Gyermektanulmányi Társaságot, sem az Új Iskolát nem értesítették. A Társaság néhány tagja s az Új Iskola testülete áldozó csütörtökön délelőtt vonultak ki sirjához. Nagy László emlékezett meg a pedagógia nagy érdemű halottjáról. A megjelentek „a gyermekek nevében“ tele hintették sirját virágokkal. Megható jelenet volt. A sír mellett a jelenlevők között az az eszme merült fel, hogy mozgalmat indítanak *állandó síremlék* állítására.

Vajh, lesz-e, aki őt követni fogja? Meg fognak-e valósulni eszméi? Higyjük, hogy nem élt hiába! Hiszen ő is hitte azt. *Nagy László.*

Megemlékezés Kovács Sándor dr.-ról. Súlyos veszteség érte a magyar zenei tudományosságot *Kovács Sándor dr.* február 24-én bekövetkezett váratlan elhúnytával. A zeneesztétika, a zenepedagógia és a zenepszichológia voltak azok a tudományszakok, amelyekre a fiatal tudós munkásságának zöme kiterjedt. A hazai, valamint a külföldi szaklapokban sűrűn jelentek meg e tárgykörből merített rövidebb-hosszabb értekezései és tanulmányai, amelyek mind írójuk széleskörű tudásáról és tapasztalatairól, valamint mélyenjáró, filozófiai perspektívákat feltáró gondolatmenetéről tanuskodtak.

Dr. Kovács Sándor, aki nemesak mint zenetudományi szakíró, hanem mint előadó művész is jelentékeny nevet szerzett, az Orsz. Magy. Kir. Zeneakadémián végezte el tanulmányait. A zongoratanszakot *Szendy Árpád*, a zeneelméleti tanszakot pedig *Kössler János* tanár vezetése alatt. Ugyanakkor a budapesti tudományegyetemen filozófiai doktorátust nyert.

Sokoldalú képzettsége minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy új szempontokat talált a zenepedagógia számára is.

Értékes munkássága kivált ezen a téren kapcsolódik Társaságunk törekvésébe. Noha nem szorosan gyermektanulmányi alapon indult el zenepedagógiai reformeszméinek kidolgozásában, a szokásos zenetanításmód hibáinak tudományos analízálása révén szükségképen azokhoz a meggyőződésekhez jutott, amelyek a kísérleti pedagógia, illetve kísérleti pszichológia tanulságai gyanánt is élénk tárulnak. Nevezetesen a hagyományos zenetanítás épp oly kevésbé veszi figyelembe, sőt mondhatni még kevésbé a tanulógyermek pszichológiáját, mint az iskolai tanítás.

Hogy a zenetanulók serege minő típusokat mutat föl: ennek a zenepedagógia számára nagyjelentőségű kérdésnek megoldására alapvető fontosságú *dr. Kovács Sándornak* osztályozása a halló, a látó és a mozgó, pontosabban a halló-mozgó, a látó-halló és a látó-mozgó jellegű zenei funkció szerint. Igen értékes útmutatást nyújt „*Hogyan kellene a gyermekeket a zenébe bevezetni?*“ című tanulmányában arra, hogy minő módon alakítsa kezdőnél a mester tanítási módszerét annak érdekében, hogy a gyermek zenetanulása dominálónan a hallási képzetekre alapozódjék.

„*Hogyan gyakoroljunk?*“ című dolgozatában a haladó zongoranövendék talál rendkívül hasznos tanácsokat arra, miképpen végezze a gyakorlás munkáját a leggazdaságosabban. E kis könyv telve van a legfinomabb lélektani megfigyelésekkel, amely megfigyelések, illetve megállapítások konzekvenciájának megszívlelése nagy nyereséget jelent minden komoly ambíciójú művésznövendéknek.

De talán egész pedagógiai reform-propagandájának betetőzését adja az az értekezés, amit Társaságunk 1917. évi május 20-iki nyilvános értekezletén adott elő és amely közlönyünknek ez évi első számában látott napvilágot

Ebben a tanulmányában ugyanis Kovács Sándor dr. szinte központi jelentőségét ismeri fel és mutatja ki a zenetanításnak az általános nevelés szolgálatában. Meggyőzően demonstrálja, hogy mily kitűnő eszköze a zene tanítás a legértékesebb testi és lelki képességek fejlesztésének. Főltéve természetesen, hogy helyes módon történik a tanulás, ami megfelel a lélektanilag megalapozott zenepedagógia követelményeinek. Kimutatja, hogy ezek az indirekt eredményei a helyes zenetanulásnak: a testi ügyesség fejlesztése, az akaraterő edzése, a testi és lelki önuralom kialakítása, a figyelem, az emlékezet, a megkülönböztető képesség fokozódása — mind oly jelentékenyek, hogy ez eredmények érdekében még annak is érdemes zenetanulással komolyan és behatóan foglalkozni, akinek nincs különösebb rátermettsége, hanem csupán átlagosak zenei képességei. A zenetanulásnak ez egyetemes jellegű pedagógiai értékelésében, ha talán van is némi túlzás, ami a hívatásán rajongó lelkesedéssel csüngő szakember megbocsátható elfogultságában leli magyarázatát: annyi bizonyos, hogy csakugyan aligha mutatható ki bármely más ágáról a tanulásnak, hogy oly sokirányú és intenzív kapcsolata lenne a tanuló testi és lelki képességének egész komplexumával, mint éppen a zenetanulás.

Hogy a zenének erre az éminens egyéniségnevelő értékére nyomatókosan rámutatott: elévülhetetlen érdeme marad ez mindenkoron a pedagógiai tudomány fejlődésének történetében a sajnos oly korán elhunyt Kovács Sándornak.

Ságody Otmár.

Választmányi ülés. A központi választmány 1918. február 27-én ülést tartott, melynek Nagy László elnökölt. A választmány örömmel vette tudomásul, hogy elnökünk *gr. Teleki* Sándor súlyos betegségéből már lábadozik s állapota örvendetesen javul. Szomorúan emlékezett meg az ülés választmányunk két elhunyt tagjáról, *Váangel* Jenőről és *Demjén* Gézaról, úgyszintén a váratlanul elvesztett értékes munkatársunkról, *Kovács* Sándor dr.-ról.

A választmány jóváhagyta az igazgatótanácsnak az Orsz. Tanácskozás harmadik ciklusára vonatkozó intézkedéseit. *Nemes* Lipót ismerteti a budapesti gyermekrendőrség megszervezésére irányuló mozgalmat. A gyermekrendőrség eszméje a Gyermektanulmányi Társaság szegedi fiókköréből indult ki, és Szegeden és Szombathelyen a társaság tagjainak közreműködésével valósult meg. A főváros oktatásügyi tanácsnokának, *Városi* Gyulának az a

felfogása, hogy a gyermekek védelmét az iskolaköteles korban belül az iskolák segítségével kell megoldani. Az egész iskolai gyermekvédelmet felölelő programm készítéséről és megvalósításáról van szó. Ez a programm Társaságunk törekvéseivel teljesen egyezik. Nekünk tehát nem lehet más álláspontunk, minthogy ennek keresztülvitelét óhajtjuk és támogassuk. Nagy László, *Tuszkay* Ödön dr. főorvos és *Nógrády* László dr. indítványozzák, hogy a Társaság a gyermekrendőrség és iskolai gyermekvédelmi mozgalmat a legmesszebbmenő támogatásban részesítse. *Hangsethné* Lamács Lujza a gyermekrendőrség elnevezés helyett a *gyermekőrség* nevet ajánlja és azt kívánja, hogy ez elsősorban szociálpedagógiai és csak másodsorban álljon közbiztonsági érdekek szolgálatában. *Gárdos* Dezső indítványozza, hogy a gyermekvédelmi programm keretébe illesszék be a kisegítő iskolák szaporítását is, mert ezzel megkönnyítjük a gyermekmentés munkáját. *Váradi* Zsigmond a nagyothalló gyermekekre hívja fel a figyelmet. *Hidasi* Sándor tanfelügyelő hangsúlyozza, hogy a rendőr csak előállíthatja a gyermeket, a további eljárás az iskolaköteles korban belül az iskola útján történjék. Nagy László a következőkben összegezi a tanácskozás eredményét: 1. A Gyermektanulmányi Társaság felterjesztéssel fordul a rendőrkapitányhoz, kérve, sziveskedjék a gyermekőrség szervezésébe a társaságot is bevonni; 2. A főváros tanügyi osztálya által megindított nagy reformmozgalmat a választmány a legnagyobb örömmel veszi tudomásul, megbízza az igazgatótanácsot, hogy kísérje figyelemmel az ügyet és munkájával támogassa.

Ballai Károly ismerteti a miskolci tanügyi kiállítás tervezetét, melyen a Gyermektanulmányi Múzeum is résztvesz, főképpen a munkaiskolára vonatkozó gyűjtéseivel.

Gárdos Dezső jelenti, hogy a Gyermektanulmányi Társaság felterjesztésére a székesfőváros tanácsától engedélyt kapott óvodai gyógypedagógiai kísérletek elvégzésére. A 3 évesek vizsgálata folyik, de egyelőre még pozitív eredmény nélkül.

Nagy László ismerteti a fiókkörök munkáját. A *szegei fiókkör* a) adatgyűjtést indított a *testi büntetés* tárgyában. Ehhez a gyűjtéshez az igazgatótanács hozzájárult. b) Kívánja, hogy a gyermektanulmány az *egyetemek jogi- és bölcsészeti fakultásain* kötelező tárgyként adassék elő. Az igazgatótanács elfogadta ezt az indítványt azon módosítással, hogy kötelező, vagyis vizsgálati tárgyként adassék elő a gyermekfejlődéstan a jogi akadémiaikon és az egész gyermektanulmány a bölcsészeti fakultáson. A *nagyváradi fiókkör* egy nyilvános értekezletén kimondotta, hogy az iskolákkal kapcsolatosan *fogászati klinikák* állíttassanak ingyen kezeléssel, továbbá, hogy adatgyűjtést indíttassék a gyermek fogainak állapotáról. Az igazgatótanács ezt a határozatot is elfogadta. A választmány jóváhagyja az igazgatótanács határozatait.

A választmány áttér a választásokra. Az alapszabályok intézkedései szerint a választmányt illeti a szerkesztők, a központi szakosztályi elnökök s az igazgatótanács tagjainak választása. Mivel e tisztviselők mandátuma

lejár, elnök felhívja a választmányt a választások megejtésére. A választmány a választást közfelkiáltással egyhangulag a következőkép ejtette meg:

Felelős szerkesztővé választatott: *Nagy László*; szerkesztőbizottsági tagokká: *Berkes János*, *Domokos Lászlóné*, *Grósz Gyula dr.*, *Kármán Elemér dr.*, *Nógrády László dr.*, *Ranschburg Pál dr.* és *Véries O. József dr.*

A Gyermektanulmányi Könyvtár szerkesztőjévé: *Nógrády László dr.*, a Gyermektanulmányi Füzetek szerkesztőjévé: *Eötvös K. Lajos*. A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványainak szerkesztőjévé: *Ballai Károly*.

Szakosztályi elnökökké választottak: *Angyal Pál dr.* (jogi és védelmi osztály), *Nógrády László dr.* (adatgyűjtő osztály és gyermekirodalmi bizottság), *Ranschburg Pál dr.* (kísérleti osztály), *Weszely Ödön dr.* (pedagógiai osztály.)

Kulturintézményeink vezetőivé: *dr. Dienes Valéria* (Gyermektanulmányi Iskola igazgatója), *Domokos Lászlóné* (az Uj Iskola igazgatója), *Nagy László* (Gyermektanulmányi Múzeum elnöke.)

Az Uj Iskola elnökségi tagjaivá: *gróf Teleki Sándor*, *dr. Ranschburg Pál*, *dr. Weszely Ödön*, *Nagy László* (az Uj Iskola adminisztratív elnöke.)

Igazgatótanács tagjaivá: *Lázár Szilárd dr.* főreálisk. tanár (új), *Lechnitzky Gyula* tanítóképző-intézeti tanár, *Lukácsné-Szász Irén*, el.-isk. igazgató (új), *Martos Ágostné* polg. isk. tanár, *Revész Margit dr.* orvos, *Ságody Otmár* zenetanár (új), *Stelly Gizella* főóvónő, *Szidon G. Károly* felső keresk. isk. tanár, *Tuszkay Ödön dr.* főorvos, *Zsoldos Benő dr.* törvényszéki bír.

Ballai Károly pénztáros jelentése után az ülés véget ért.

A kisegítőiskolai tanítók akciója a kisegítőiskola kiépitése érdekében A fővárosi kisegítőiskolákban működő tanítók szervezetbe tömörültek, hogy közös erővel kiépitsek a kisegítőiskola régen vajudó intézményét. Ez a szervezet gyógyítópédagógiai célok megvalósítását tűzte ki főfeladatául. Hogy milyen komolyan akarják a gyöngeteghetségű tanulók érdekeit megvédeni, azt legjobban igazolja a szervezet nevében *Biró Samu* elnök és *Gárdos Dezső* főtitkár által előterjesztett s a főváros tanácsához benyújtott memorandum. Az emlékiratban önálló szakfelügyeletet, önálló kisegítőiskolákat, helyi tantervet, egy-egy osztály anyagát felölölő olvasókönyveket, az olvasókönyvek nyomán elkészített szemléltetőképeket és eszközöket, a kisegítőiskolák részére körzetek megállapítását, az áttelepítés szabályozását és a kisegítőiskolai tanítók szociális helyzetének a megjavítását kérik. A Gyermektanulmányi Társaság üdvözli az új egyesületet, amely ezt a pedagógiai és gyermekvédelmi célokat szolgáló programot összeállította *dr. Városhy Gyula* a főváros közoktatásügyi tanácsnoka a memorandum átnyújtása után egy pár nappal meglátogatta az VI., Érsek- és a VIII., Erdély-utcai kisegítőiskolákat, felkereste a memorandum betérjesztőit a működésük szinterén, hogy reformtörekvéseihez a helyszínen szerezhesen tapasztalatokat. A megalkulás ténye, a készített program és *dr. Városhy Gyula* közoktatásügyi tanácsnok meleg érdeklődése azt a reményt keltik bennünk, hogy a ki-

segítőiskolák reformjának ügye nemcsak szőnyegre került, hanem rövid időn belül meg is valósul. A Gyermektanulmányi Társaság közlönye, A Gyermek, a legnagyobb készséggel fog résztvenni a Budapesti Kisegítőiskolai Tanítótestületnek e nagyfontosságú akciójában.

Az irodalom pszichográfiai módszere. A Budapesti Philológiai Társaságnak 1918. ápr. 13-án tartott felolvasó ülésén értekezett *Szidon G. Károly*, szífv. tanár, német rovatunk vezetője „*Hebbel Juditja és magyarországi előadásairól*“. Minket azért érdekel az előadás, mert előadó bemutatta az eddigi kutatóktól teljesen eltérő, sajátos felfogását, mely szerint a drámát gyermektanulmányi és fejlődés-élet-lélek s jellemteni alapon részletesen elemezte. Ennek a *pszichográfiai módszerének* azért tulajdonít a magyar Hebbel-kutató különös fontosságot, mert legalkalmasabb arra, hogy az irodalmi tanítás eleget tehesen a didaktika legelemibb követelményeinek és a filológiai kutatás megfelelően tulajdonképeni feladatának annyiban, amennyiben a remekművek vezetőgondolatainak *pedagógiai* háttérére, legalább is félhomályban rávilágítani igyekeznek.

Adatgyűjtés az iskolás gyermekek fogazatáról. A Gyermek mult számában megemlékeztünk azon mozgalomról, amelyet dr. *Kovács Gyula* fogorvos indítványára a *nagyváradai gyermektanulmányi fiókkör* indított *iskolai fogorvosi intézet* létesítése végett. Ugyanazon értekezleten, amelyen ezt kimondották, elhatározták, hogy adatgyűjtést indítanak az iskolás gyermekek fogainak egészségéről. A kérdőívet *Edelmann Menyhért* dr. igazgatófőorvos, a nagyváradai fiókkör elnöke, megszerkesztette s megküldte az iskolai hatóság útján az iskoláknak. A kérdőív főbb pontjai :

1. Hány tanuló van az osztályban ?
2. Ezek közül hány a teljesen ép fogú ?
3. Minden egyes tanulónak hány odvas foga van, hány odvas fogát távolították el vagy hullott ki magától ?
4. Hány gyermek részesült fogorvosi kezelésben, hány gyermeknek tömtek odvas fogat, egy-egynek hányat ?
5. Hány gyermek használ rendszeresen fogkefét ?

A megszerzett adatok bizonyára élénken fogják demonstrálni az iskolai fogorvosi rendelő-intézet szükségességét, úgy hogy remélhetőleg a tervezett intézmény már a közel jövőben létesíthető lesz.

Új pedagógia. Szegedi fiókkörünknek ez évi március 10-én tartott nyilvános gyermektanulmányi értekezletén *Pártos Zoltán* dr., a Stefánia-Szövetség és a budapesti munkáspénztár orvosa „Új pedagógia“ címen ismertetvén a zürichi és bécsi Freud-féle iskola főbb elveit, nagy vonásokban fejtegette egyéni felfogását a nevelésről. Előadó szerint a lélek nem egyrétegű valami, mint azt a modern lélektan tanította, hanem kétrétegű szervezet: tudatos és tudattalan rétegeket magában foglaló. A tudatos réteg az, amelyről tudomásunk van, a tudattalan réteg az, melyben az énnel valami

oknál fogva ellentétbe kerülő élmények és vágyak foglalnak helyet. Az ember akaratára és cselekvésére determinálólag hat a tudattalan réteg. Minthogy pedig a tudattalanban csupa aszociális, inesztetikus, akulturális, perverz vágy és élmény lakik, a pedagógia feladata az, hogy minden rendelkezésére álló eszközzel a tudattalan lelki réteg területének csökkentésére, helyesebben a tudatos lelki réteg területének növelésére törekedjék. A pedagógia további feladata, hogy a gyermek énje fejlődésének és a gyermek szexuális fejlődésének útját simává tegye, hogy elhárítson a fejlődés útjából minden akadályt, mely lelki rögzítődések, lelki hasadások létrejöttére szolgáltathat okot és alkalmat. Nem igaz az a gyermekvédelmi tétel, hogy a gyermek jó; a gyermek önző, anarkista, piszkos és perverz s a nevelés feladata, hogy a gyermek társadalomellenes vágyait szociális jósággá magasztosítsa, kutatási vágyát, kíváncsiságát a tudományos kutatás szolgálatába állíttassa be, utánozó képességét, majmolási vágyát, művészeti alkotásvágyba torkoltassa be és perverzítésát a nemiség becsületes emberi szolgálatába állítsa.

A gyermek imádjja apját, de egyszersmind fél is tőle és mivel látja erejét és eszét, mely nagyobb az övénél, egyben irigylis és gyűlölis is. Ez a lelki kettősség, ambivalencia az, amely lehetővé teszi a nevelést. Éppen azért nagyon rosszul teszi az a szülő, aki gyermeke előtt fitogtatja eszét és erejét, mert éppen ezzel neveli gyermekét akaratnélküli tekintély-imádó emberré. Ne lássa a gyermek szülei nemi életének legkisebb részét se, ne aludjék egyazon szobában szüleivel, mert az így elesett dolgoknak helytelen megfigyelése sok kis gyermeknél látszólag ok nélküli veszekedésre hajlamosságot okoz, és ez hat közre sok embernél abban az irányban is, hogy a nemi cél szadisztikusan letolódék. Nem szabad verni a gyermeket, mert a kellemetlen élmények a tudattalanba szorúlnak és növelik annak területét. Tehát az a pedagógus, aki veréssel nevel, az igazi pedagógia céljával: a tudattalan terület csökkentésével, homlokegyenest ellenkező módon nevel. Ha a fiúgyermeket a tudatlan apa súlyosan megfenyíti azért, mert a kis leányok nemisége után érdeklődik, ahelyett, hogy megmagyarázná neki a tudnivalókat, a gyermek meg lesz győződve arról, hogy neki nem szabad érdeklődni leánytársa nemiségi után, rögzítődés állhat be nála s felnőtt korában homoszexuálissá válhat.

Ne szoktassuk a gyermeket arra, ne tanítsuk rá, hogy leplezze a lelke belsejében hullámzó gondolatokat és érzelmeket, vigyük oda, hogy ne sötétben botorkáljon. Ki a napfényre minden gondolattal, minden vágygal! Ne titkok raktára, lefojtott vágyak tárháza legyen a lelke, ne váljék önmaga előtt is hazuggá oly módon, amiképp hazuggá vált az egész társadalom, mely a hazafiasság jelszava alá dűgja el összes önző érdekeit, a vallás köpönyegét veszi magára, hogy leplezze az Isten büntetésétől való szörnyű rettegését, mely minden lehető perverzítást véghez visz, de beszélni már nem enged róla, mert ez ellen tudattalanjukban a legerélyesebben tiltakoznak.

Pártos dr. érdekes fejtegetéseit nagy figyelemmel hallgatta a nagyszámú közönség s előadó felfogása a megjelentek között a legellentetesebb

nézeteket váltotta ki. Habár Pártos dr., úglátszik, a Freud-féle iskolának nem a szélsőséges követői közé tartozik, fejtegetései mégis osztoztak az iskola hibáiban.

Előadó példái nem mindig voltak találók, többnyire abnormis egyénektől vette azokat és egyes elszórt, mondhatnók ritkán előforduló esetekből, általános és igen messzemenő következtetéseket vont le. K. P.

A mozi és az iskola címen tartott előadást *Vézner Károly* kegyesr. főgimnáziumi tanár szegedi fiókkörünk ez évi március 10-iki nyilvános gyermektanulmányi értekezletén. Az értékes előadás tartalmát a következőkben közöljük:

A társadalom szinte féktelen mozikultusza s a tanulók észrevehetően növekvő moziszenvedélye új probléma elé állítja az iskolát. Némely pedagógus a mozinak a gyermeki lélekre gyakorolt nagy hatását ki akarja használni a tanítás érdekében, a mozit át akarja ültetni az iskolába. A probléma egyik oldala tehát: beengedjük-e a mozit az iskolába? Tagadhatatlan, hogy a mozi kiváló szemléltető eszköz s egyes tárgyak tanításában, elsősorban a természetrajzban s a földrajzban csaknem nélkülözhetetlen segédeszköz. Más tárgyaknál azonban csak ott válik be, ahol a létező valóság reprodukálásáról van szó: mihelyt azonban színjátszás ékelődik közbe, pl. történelmi jelenetek megjátszása, ott képessé válik a mozi szemléltető értéke, mert erősen kísért a veszély, hogy téves és művésziileg is kifogásolható képzeteket visz át a gyermeki tudatba. Azért szükséges lenne az egyes tárgyak keretén belül az átadandó anyag mozi-szemléltetésre alkalmas részének kiszemelése s gyakorlatban való kipróbálása.

A probléma másik oldala: mikép védekezzék az iskola a mozi romboló hatásával szemben? A mozi hatása ugyan nem mutatkozik mindig a züllés kézzelfogható alakjában; főleg iskolába járó és családi gondozásban részesülő gyermekeknél nem, mert a nevelés ellensúlyozza a hatások egy részét; a mozi is a nevelés titkos erői közé tartozik, melyek láthatatlanul működnek s lassan-lassan mossák el a jellem nevelésadta alapjait. Főleg az esztétikai és etikai nevelés nevében lehet vádakát emelni a filmek tartalma ellen. Ha a mozi erkölcs, melyet a rémes és erotikus darabokból szív magába a gyermek, nem is nevel hivatásos gazembereket, képzelődővé és fantasztává betegíti a gyermeket és léha világfelfogást, a pénz és élvezetek föltétlen szeretetét, a komolytalan s céltalan életet öntudatlanul lopja lelkébe. A tisztítás ellen egyedül ifjúsági előadások rendszeresítésével lehet védekezni; az ilyen előadások filmjeit jegyzékbe állítaná össze egy külön bizottság, melynek tagjai pedagógusokból, orvosokból, írókból és művészekből kerülnének ki.

Vézner Károly előadása, értesülésünk szerint, kiinduló pontja lesz a szegedi fiókkör egyik fontos akciójának, mely a mozi kérdésnek a gyermekek szempontjából leendő rendezését célozza. K. P.

Testnevelési iskola. Szegeden az összes középfokú iskolák tornatanítással foglalkozó tanerei a testnevelés intenzív előmozdítása céljából külön iskolát nyitottak. Az iskolába felvétetnek mindkét nembeli 6 évesnél idősebb gyermekek, kiket különböző csoportokba osztva tanítanak. A testileg hibás és beteg gyermekek szintén elkülönített csoportokban megfelelő gyógytorna-oktatásban részesülnek. Az iskola, melybe máris igen sok gyermeket irattak be, március hó 15-én nyílt meg. Az iskola vezetői *dr. Körber* Ernő főreáliskolai tanár, továbbá *Csapó* Ödön és *Takáts* István tornatanárok.

Gyermekápolási és nevelési ismeretek népszerűsítése. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság esztergomi fiókkörének választmánya január 5-én elhatározta, hogy a gyermekápolás és nevelés ismereteinek népszerűsítésére február és március hónapokban sorozatos előadásokat rendez. Az előadássorozatot a kijelölt időben a következő rendben tartották meg:

Február 24-én *Berényi* Zsigmond dr., egészségtan tanár tartott előadást *a gyermekek testi és szellemi neveléséről orvosi szempontból.*

Március 3-án előadott *Madarász* István dr. főszentszéki jegyző *a lelki nevelésről.*

Március 10-én *dr. Dienes* Valéria *a gyermek foglalkoztatásáról: játék, mese, munka.*

Március 24-én *Felterné Farkas* Irén Budapestről: *A gyermektanulmányozás fontossága az iskolában; iskolai jellemlapok.*

Valamennyi előadás a főgimnázium dísztermében folyt le, amelyet a közönség minden egyes alkalommal teljesen megtöltött.

Az esztergomi fiókkör ezidei első félévi munkásságáról a következő beszámolót vettük:

A fiókkör 1917. október hó 13-án tartott *tisztviselő értekezletével* kezdte meg a folyó tanévi munkásságát. A gyermektanulmányi ismereteknek a tagok körében való mélyítése céljából *Parcsami* Henrik ügyv. alelnök fontosnak tartja a fiókköri könyvtárnak alapvető gyermektanulmányi művekkel való bővítését, valamint hangoztatta annak fontosságát is, hogy a fiókkör tagjai a helyi gyermekvédelemben tevékenyen részt vegyenek. Melegen ünnepelték a jelen voltak gyermekvédelmi szakosztályunk elnökét, *dr. Vaniss* Dezső urat, akit kir. ítélőtáblai bírónak neveztek ki.

Ügyv. alelnök jelentette továbbá, hogy a gyermekvédelmi szakosztály titkári állására *dr. Berényi* Zoltán ügyvéd urat, a fiatalkorúak bíróságának ügyészét kértük fel, aki azt el is fogadta.

Obermüller Ferenc titkár indítványára elhatározzák az 1 koronás *pártoló tagsági díj* bevezetését, ill. pártoló tagok gyűjtését.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak 1917. nov. 3-án tartott közgyűlésén és nov. 4-én tartott II. Országos Tanácskozmányon a fiókkör képviselőiben való részvételre *Obermüller* titkár és *Homor* jegyző kérték fel.

Végül a pénztárosi jelentés kapcsán az értekezlet a központi elnök-

ségnek hálás köszönetét tolmácsolja a szervezési költségek és az évi segély kiutalványozásáért.

1917. november 10-én tartotta a *pedagógia szakosztály* idei első ülését, melynek tárgya *Obermüller* Ferenc főreálisk. tanár előadása volt a **gyermeki intelligenciáról és az intelligencia-vizsgálatokról, a különféle vizsgálati módszerekről általában**. Az előadás vázlata: 1. Mikor és mire nézve szükséges és fontos az intelligencia megállapításának kérdése? 2. Mit értünk intelligencián? Az intelligencia-fogalom meghatározásának nehézségei. Stern Vilmos meghatározása, megvilágítva a meghatározás egyes elemeit. Binet meghatározása: az intelligencia fogalom négy faktora, a „primordiális funkciók”: felfogás, feltalálás, irányítás, kiválogatás. 3. Miben különbözik a fejlődésben levő értelem a gyermeki intelligencia a felnőtt emberétől? Egyenkinti ismertetése a „primordiális funkciók” fejletlenségének, korlátozottságának a gyermeknél. 4. Néhány intelligencia-vizsgálati módszer rövid ismertetése és értékelése: az iskolai osztályozás, az Ebbinghaus-féle kihagyásos-módszer (két Nagy László szerkesztette kihagyásos szöveg bemutatása), a Ries—Ranschburg-féle szópár módszer, Bayerthal-módszere stb. 5. A sokoldalú mérő módszerek: Rossolimo „lélektani profil“-módszere (három lélektani profil grafikus bemutatása), végül a Binet—Simon—Éltes-féle intelligencia vizsgáló módszer ismertetése. A módszer értékelésénél Éltes-Mátyás vizsgálatainak eredményét feltüntető grafikonok bemutatása.

1917. november 18-án tartotta a fiókkör *II. nyilvános gyermektanulmányi értekezletét* a főgimnázium dísztermében, melyet az érdeklődő nagyközönség teljesen megtöltött, s amelynek soraiban az egyházi, városi és megyei notabilitások mellett a társadalom minden rétege képviselve volt. Az értekezletet *Szabó* Margit, városi tanítónő szaválata nyitotta meg, aki bensőségesen és megragadó hatással adta elő *Szvboda* Román, városi tanítónak „*A gyermek*“ c. költeményét, mely az anyai szeretetnek szárnyaló apoteózisa.

Majd dr. *Waller* Gyula c. püspök, a fiókkör elnöke tartotta meg „*Az otthon hatalma*“ című előadását. (Az előadás kivonatát mai számunk más helyén közöljük.)

A lelkes tppsal fogadott előadás után *Elter* Ödön, takarékpénztári főkönyvvezető úr, fiókkörünk agilis tagja, emelkedett szólásra, hogy kifejezze a szülők álláspontját:

„A jövő nemzedék tanításának és nevelésének eredményesebb megoldhatása szempontjából nézetem szerint, úgy mond, igen fontos annak a felfogásnak ismerése, hogy milyennek látja a szülő a maga részéről a gyermek tanításának, nevelésének kérdését.“

„Előre kijelentem, hogy mi, érdeklődő szülők, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság működését a legnagyobb szeretettel fogadjuk, mert célja a legnemesebb: a mindenkori jövőendő nemzedék tanításának és nevelésének javítása s ez minden szülői szívet csak lelkes örömmel tölthet el.“

„Azt hiszem azonban, hogy ezen igen fontos és részleteiben egy ország fejlődésére és jövőjére kiható kérdésben addig minden törekvés céltalan, míg

a tanítás és nevelés legnagyobb akadályát: a család és az iskola közti kölcsönös bizalmatlanságot meg nem szüntetjük.“

„Mindig éreztük, hogy nincs elég kapcsolat, egyöntetűség a szülői és iskolai nevelés között. Ha a pedagógusok hangoztatják, hogy nekik legdrágább kincsük a tanuló, s ennek érdekében különleges fáradságoktól sem riadnak vissza, mennyivel inkább kell ezt a szülőknek éreznük, s mily örömmel kell fogadniok az iskola ily irányú buzgóságát.“

„A Gyermektanulmányi Társaság nemcsak az oktatók, hanem egyúttal a nevelők köre is, s így ép annyira kívánja a szülők, mint a tanítók munkáját. Itt lassan-lassan tárgyalásra kerülnek mindazon eszmék és nehézségek, melyek ütközőpontot képeznek az iskola és a szülők felfogása közt, s a kérdések megoldásához egyaránt hozzászólhat szülő és oktató.“

„Azt hiszem nagyon segítene a bajon az is, ha minden iskolában kötelezővé tenné a vezetőség az iskolába lépő gyermek karakterének, tulajdonságainak egy kérdő iven való közlését a szülők részéről. A Jézus-társasági konviktusokban már régi praxis a gyermekről a szülői vallomás bekérése. Hasonlóképen kellene ezt minden iskola vezetőségének is tennie. A nevelés szempontjából igen nagy fontosságot tulajdonítok ennek, mert a tanítás és nevelés nehéz munkájában az iskola nagy könnyebbségére szolgálna s ezt meg kell tennünk annál is inkább, mert a jövőben a tömegnevelés és tömegtanítás helyett mindjobban az egyéni nevelésre és egyéni tanításra kell törekednünk, hisz a tehetségek és tulajdonságok oly különfélék.“

„Mi, szülők, tudjuk, hogy a Magyar Gyermektanulmányi Társaság igen sokat használt a gyermeknevelés ügyének, miért is a magam részéről és azt hiszem, minden szülő részéről is kijelenthetem, hogy bizalommal fogadjuk működését, azt pártolni fogjuk és munkájukban résztveszünk.“

A tartalmas és lelkes felszólalás a jelen volt nagyszámú szülő részéről meleg elismerésben részesült. Ez a tevékeny érdeklődés a vezetőséget még nagyobb buzgóságra fogja serkenteni.

F. évi január hó 25-én tartotta a *pedagógiai szakosztály* II. ülését. Az ülésterem zsúfolva megtelt érdeklődő közönséggel és majdnem két óra hosszat figyelemmel és fokozódó tetszéssel hallgatta meg *Obermüller* Ferenc főreálisk. tanár, köri titkár második, folytatólagos előadását „**A gyermeki intelligencia-vizsgálatáról**“. Az előadó első előadásának rövid összegezése után még egyszer szembe állította az egyoldalú és a sokoldalú intelligencia-vizsgálati módszereket, majd ezen második előadásának főtárgyára, a Binet—Simon-féle intelligencia-vizsgáló módszer részletes tárgyalására tért át. Elméleti alapvetés után megismertette a próbafeladatokat, különösen behatóan fejtegette azt, mi módon iparkodik Binet az ő négy intelligencia-faktorát: a felfogást, feltalálást, irányítást, válogatást a próbafeladatok hatáskörébe vonni. Majd a próbák értékeléséről, valamint az eredményt létrehozó okok értelmezéséről szólott. Aztán a Binet—Simon-féle módszernek Éltés Mátyás készítette és a magyar viszonyokra alkalmazott átdolgozását érintette s végül egy harmadik elemi osztályú tanulón bemutatott egy teljes intelligencia-vizs-

gálatot. Az érdekes kísérlet végén aztán bemutatta a próbák eredményének értékelését és a vizsgált egyén intelligencia fokának megállapítását. A közönség lelkes tapssal jutalmazta az előadót érdekes előadásáért.

A f. évi január hó 5-én tartott választmányi ülés elhatározta, hogy február és március hónapok vasárnapjain a helyes gyermekápolási és gyermeknevelési ismeretek terjesztésére és népszerűsítésére főképen anyák és felnőtt leányok számára *sorozatós ingyenes népszerű előadásokat* rendez a főgimnázium dísztermében.

Február hó 17-én tartotta a fiókkör *III. nyilvános értekezletét*, amelyet a **gyermekvédelem** ügyének szentelt. Őméltósága dr. *Walter Gyula*, c. püspök, prael.-kanonok úr, fiókkörünk elnöke magasan szárnyaló megnyitó beszéde után dr. *Vaniss Dezső*, kir. táblabíró úr, a fiatakorúak esztergomi bíróságának vezetője, gyermekvédelmi szakosztályunk elnöke, tartott előadást. A bosszú, a büntetés, a megelőzés gondolatának kifejlődését a büntetőjogban röviden vázolván, részletesen kifejtette a gyermekbíróságok felállításának előzményeit, szükségességét és célját. Megkapó példákban illusztrálta, hogy mily célzattal foglalkozik a bíró a törvény által bűnnek minősített cselekményt elkövetett fiatakorúval és bebizonyította, hogy az ily gyermekek közvetlen hozzátartozóinak azon törekvése, mely a gyermeket a bíró előtt mindenáron mentetgetni igyekszik, mily ártalmas lehet a fiatakorú jövőjére nézve. A gyermekbíróság működése mindenkor javító célt tartva szem előtt, a társadalom legodaadóbb támogatására érdemes. Az előadó rámutatott azon nagyfontosságú okokra, melyek a bűnöző fiatakorú környezettanulmányának gondos elkészítése nyomán a bíró eljárását a gyermek jövője érdekében irányíthatják és hazafias érzületükre hivatkozva kérte az érdeklődőket, hogy ily környezettanulmányok elkészítésére, valamint a bíróság előtt megfordult fiatakorúak pártfogására vállalkozzanak. A tanulságos példákban és meggyőző érvekben gazdag előadás a hallgatóság figyelmét teljes mértékben leköttötte.

Közben a tagok száma örvendetesen szaporodik. Fiókkörünk taglétszáma 110 rendes és 56 pártoló tag.

Az otthon hatalmá-ról, a szülői ház, a család nevelői kötelmeiről, feladatáról szólott az esztergomi fiókkör 1917. nov. 18-án tartott II. nyilvános értekezletén dr. *Walter Gyula*, c. püspök, praelatus-kanonok úr, a fiókkör elnöke. A bevezetőben elmondta az előadó püspök úr, hogy micsoda feltűnést keltett néhány év előtt egy német tanférfi különleges álláspontja, amelyet a szülői nevelés szükségességének, jogosultságának és hatásának kérdéseire nézve elfoglalt. Az időközben kormányhatósági rendelettel feloszlott wickersdorfi tanintézet megalapítója és vezetője azon nézetnek hódol, hogy a szülői ház nincs hivatva a nevelés eszközzésére. A szülői állapot, úgymond *Wynecken*, nem nyújt nevelői képesítést. A szülők tevékenységének egyedül a gazdasági térre: a családi tulajdon kezelésére és gyümölcsöztetésére, a termelés és fogyasztás ügyeinek intézésére, az anyági érdekek

megóvására, az életszükségletek kielégítésére kell szorítkoznia. Wynecken megengedi mégis, hogy „szükség esetén“ foglalkozhatnak a neveléssel, hangoztatja azonban, hogy a nevelés munkáját más tényezőkre kell ruháznok.¹⁾

Ezzel szemben hangoztatta az előadó, hogy eltekintve a legrégibb időkben szórványosan dívott, de csak a 7. életévvel kezdődött állami neveléstől, amelyet Fichte óhajtott volna ismét életre kelteni: évezredek tanúságai bizonyítják, hogy a természeti, erkölcsi és jogrend szerint a szülők a gyermekek nevelői. Kétségtelenné teszik, hogy mindig mellőzhetetlennek, igen értékesnek és gyümölcsözőnek tekintette az emberiség azt a szeretetteljes gondot, figyelmet és odaadást, amelyet a szülők a nevelésre fordítanak.

Azon követelmények mérlegelésénél, amelyeket a testi nevelés szempontjából kell a családi szentély munkássága iránt támasztani, legközelebb a mai háború komoly tanulságaira irányul figyelmünk. Vitéz seregeink bámulatot keltő fokban tüntek ki a zord éghajlat és a szeszélyes időjárás súlyos viszontagságaival szemben tanusított ellenállási képességükkel. Tiszteletet és elismerést parancsoló odaadással, türelemmel, önuralommal viselték a harcerek sivár viszonyait, a létfenntartási szükségletek kielégítésének érzékeny korlátozását, az éjek és a napok feláldozásának kimerítő terhét és a leg-súlyosabb betegségek szenvedéseit. E tünetek, melyek csak életerős, szívós, kipróbált testi szervezet adalékai lehetnek, bizonyára köztudattá fogják érlelni a testi nevelés fontosságának igazságát. Igaz, hogy létükért, szabadságukért, határaikért, javaikért ritkábban folytatnak a nemzetek és birodalmak a maihoz hasonló élet-halál küzdelmet. De a mindennapi élet is állapító csatamező. A munkát, kötelességeket, feladatokat, amelyeket a különböző pályák, hivatások és foglalkozási körök az egyesekre hárítanak, nem lehet elvégezni, teljesíteni, megoldani azon energiák nélkül, amelyek gyökerei a testi nevelésre fordított gondokban rejtőznek.

A családi körnek ennél fogva minden eszköz és mód gondos kiaknázásával kell a serdülő nemzedéket, az erő és egészség fegyverzetével vértéznie a küzdelmekre. Tudnia kell, hogy az egészség acélozza a munkabírást. Erélyt, kitartást, bátorságot olt a kebelbe. Előmozdítja a mértékletesség, egyszerűség, önfegyelmzés erényeit, amelyek az egyéni erő fejlesztésével a nemzet erejét is növelik és fokozzák.

El kell azért is oszlatni azon előítéletek felhőit, amelyek a testi nevelés helyes elveit homályba burkolják. El kell távolítani a korlátokat, amelyek a gyermekek szabadabb mozgását akadályozzák, s amelyekkel mintha szándékosan megrövidíteni akarták volna a vidámság, öröm, kedélyesség, boldogság azt az időszakát, amely az ifjúság legkellemesebb emlékeinek tárháza.

S itt rámutatott az előadó többek között arra, hogy a „vándorlás“ eszméje örvendetesen hódít, különösen megfélelvén az ifjúság kalandszomjának, tapasztalatvágyának. A *gyaloglás* minden mozzanata lebilincseli a fiatalság érdeklődését; gazdagon táplálja nyugtalan képzeletét. A fáradság,

¹⁾ *Gustaw Wynecken*: Schule und Jugendkultur. 1913.

türelem, lemondás, nélkülözés, amellyel elválaszthatatlanul össze van kapcsolva, erősíti, izmosítja a testet, fokozza ellenálló képességét és acélozza az akaratot. Értékes forrásai az erőnek, egészségnek, ügyességnek a *játékok* különböző nemei. Nagyon kívánatos lenne ennél fogva, hogy mindenütt alkalmas játékterek álljanak az ifjúság rendelkezésére.

A *szellemi* nevelésre áttérve előadó kifejtette, hogy a szellem erői a gyermekben szunnyadnak. Felébresztésük, irányításuk a nevelői tevékenység oly fontos feladata, amelynek az összes idevonatkozó intézkedések gyújtópontjában kell állania.

Az élet napjainkban állandóan fokozódó igények, nagyon szétágazó követelmények kielégítését várja és sürgeti. A régibb nevelési rendszerek egyoldalúságával szemben sokoldalúságot hangoztat. Szellemi önállóságot, alkotó tevékenységet, szociális érzéket kíván. Súlyt helyez arra a magatartásra, amely a politika, a tudomány, a művészet, közgazdaság és közügyek minden mozzanatát élénk érdeklődéssel kíséri.

A családi szentély szerepét e tekintetben a leggyakoribb esetben oly korlátok veszik körül, amelyeken vajmi nehéz túlemelkednie.

Mindamelletts saját falai közt is hatásosan érvényesítheti a szülői ház tekintélyét és befolyását a lelki tehetségek fejlesztése, gazdagítása érdekében. Örömmel engedik gyermekeiket a Múzsák lígeteibe, a tudományok berkeibe, a művészetek virágos téereire, hogy mint a méhek, minél gazdagabban gyűjthessék össze az életet nemesítő, megédesítő nedveket. Ne idegenkedjenek az áldozatoktól, amelyekkel jól felfogott érdekeiknek tartoznak. Kísérjék állandó figyelemmel, élénk érdeklődéssel, éber ellenőrzéssel tanulmányaikat, igyekezetüket, haladásukat. Méltányolják az eredményeket, amelyeket kivívniok sikerült.

A nevét megérdemlő iskola nem elégedhetik meg a lélek tehetségeinek művelésével, az ismeretgazdagítás szerepével. Tényezőnek kell lennie ama fontos tevékenységben is, amely a serdülő nemzedék erkölcsi világának irányítására, kormányozására vonatkozik.

A tömegkezelés miatt azonban a legjobb szándék, a legodaadóbb munka dacára sem dicsekedhetik azzal a mélyrehatóbb eredménnyel, amelyet elérni, megvalósítani óhajt. Hathatósan kell azért is a szülői háznak egyrészt az iskola tevékenységét támogatnia, másrészt saját nevelői kötelmeit komoly igyekezettel betöltenie. Aggályosan kell a szülőknek távortartaniok mindent, ami a gyermek fogékony lelkületére hátrányos befolyást gyakorolhatna, netáni rossz ösztöneik kibontakozását előmozdíthatná, vágyaikat, hajlamaikat megmételyezhetné.

Igen fontos kérdés, minő alapon sikerülhet a feladat szerencsés megoldása? A családi szentélynek tudatos kitartással kell a régi, változhatatlan értékű életelvek fegyvereit forgatnia. Szilárd léptekkel kell a vallásos meggyőződés, a nemes erkölcs és a kötelességtudás ősvényein haladniok.

A nagyváradai iskolák felszabadítása. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagyváradai fiókköre a következő beadvánnyal járult a város tanácsához:

Tekintetes Tanács! Körünk választmánya folyó évi szeptember hó 24-én tartott gyűlésén foglalkozott azzal az elszomorító jelenséggel, amelyet anyaegyesületünk fontosságára való tekintettel országos szaktanácskozmány tárgyává tesz november havában s ez a gyermekerkölcsök rokamos elzülése. A gyermek megmentése nemcsak egyesületeknek és hatóságoknak, de magánosoknak is elsőrendű feladata és kötelessége ma, amikor naponként oly sok ember dől dolgavégezetlen korai sirba. Ezt az elpusztult emberanyagot van hivatva pótolni a jövőben az a gyermeksereg, amelynek zülésén és romlásán mindnyájunkat mélységes aggodalom fog el. Nem szabad azonban megállanunk a töprengésnél, hanem gyorsan a cselekvések egész tömegére kell elhatározni magunk. Ez a gondolat vezette választmányunkat is, amikor fentebb említett gyűléséből arra kérem a tekintetes Tanácsot, méltóztatassék az *iskolahelyiségek felszabadítása érdekében* minden lehető elkövetni s az illetékes hatóságoknál kieszközölni azt, hogy az iskolák kivétel nélkül valamennyien már a közeljövőben visszaadassanak eredeti rendeltetésüknek. Szó emelkedett a gyűlésen a *tanítók fölmentéséről* is, mert a zülés egyik legfőbb oka a tanító és az apa távolléte. E második kérdésben azonban nem akart egyelőre választmányunk fontosabb érdekekből állást foglalni, bár előbb-utóbb a törvényhozás útján kell a tanítóság hazabocsájtását kérelmezni. Hiszen a jövő biztosítása éppen olyan szükséges, mint a jelen megmentése. Hisszük, hogy a tekintetes Tanács minden lehető el fog követni az iskolák fölszabadítása érdekében, miért is vonatkozó kérelmünket megújítva, maradtam.

Nagyvárad, 1917. szeptember hó 25-én.

Edelmann Menyhért elnök.

Szülői értekezletek. A *Muraközy*-féle koedukatív elemi iskolában f. évi január 24-én és február 28-án tartott szülői értekezletek elsőjén „*Az iskolásgyermek neveléséről általában*“ értekezett *Muraközy* Iona. Felsorolta azokat a körülményeket, melyek a gyermek testi és lelki fejlődését befolyásolják. Szó esett a táplálkozásról, mozgásról, a test tartásáról különösen irás közben; azután az edzésről, betegség esetén a környezet iránt való figyelemre szoktatásról a tuberkulotikus fertőzés szempontjából. A lelki fejlődést illetőleg az otthoni környezet, szülők és tanító példája, bánásmódja, a gyermekek egymásra hatása került szóba. Végül megállapította a szülők és tanító teendőjét a pajkosság, hazudozás és egyéb hibák fejlődésével szemben.

A második értekezleten *Fischer* Ferike osztálytanítónő az első felvetett kérdések közül „*A tekintély szerepéről a nevelésben*“ értekezett. A szülők egyhangúlag azt állapították meg, hogy a tanító tekintélye nagyobb, mint a szülőké. A tantestület pedig újra megállapíthatta, hogy a szülői értekezletek látogatására bizony mindig csak azokat a szülőket lehet megnyerni, akik maguktól is foglalkoznak a gyermeknevelés kérdésével.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL.

Megfigyelések a csecsemő életéből.

Irta **Tuszkai Ödön dr.** főorvos Budapesten. Hozzászólás dr. *Dienes Valériának* 1916. december 4-én tartott előadásához.¹⁾

A lelki megfigyelések finomsága és gazdagsága, melyekről ezen nagyon szép előadásból értesültünk, szinte kívánatosná teszik, hogy *orvosi téren* való megfigyeléseinket is elmondjuk. Ezek hasznossága kiviláglik, ha tudjuk, mily szoros összefüggésben vannak a testi jelenségek a lelkiekkel.

Egy egész sorozat igen érdekes kísérletről számolhatok be, melyeket a szülészeti klinikán végeztem, midőn annak idején több éveken át ott működtem.

Általában azt mondhatom, hogy *Virchow*nak adok igazat, ki az újszülöttet „reflex-állatnak“ nevezte és ez az elnevezés, úgy látszik, még a lelki élet vizsgálatánál is hasznos, szinte gyakorlati útmutató és éppen ezen okból volt az előadó tanulmánya nagyon érdekes, sőt iránya rokonszenves előttem.

Az újszülöttekkel való kísérletezést mások is megejtették és amennyire az irodalmat ismerem, legsikeresebben *Kussmaul* lipcsei tanár.

A megszületés pillanatában kétféle életjelt ad, mint reflex-tünetet, magáról az újszülött és pedig vagy rögtön hangos sírásba tör ki, vagy pedig ásít és trüsszent. Mindkét jelenség az anyatestnél hidegebb külvilági levegőnek az újszülött bőrére való ingeréből származott reflextünet.

Az első mozdulatok a táplálkozás vágyának kifejező jelenségei: szopni kíván az újszülött. Ajkait szopásra csücsöríti, nyelvét többször kidugja, megszopja, miközben cuppanós hangokat át, fejét

¹⁾ L. „A Gyermek“ XI. évfolyamának 1.—12. számában (1917.) az 1—22. lapokon megjelent cikket: dr. *Dienes Valéria*, A csecsemő megfigyelésének főbb szempontjai és az első gyermekkor lélektana.

jobbra-balra forgatja, az emlőt keresi és menten meg is szopkodja a szájához érő testrészeket, az orvos, bába, vagy saját kezeit, miközben idegesen visszakapja fejét, ha hideg vagy szőrös bőrfelület kerül szája elé. Kétségtelen, hogy legmohóbb vággyal az emlőbimbót kapja be és bámulatatos szakértelemmel szopja azt.

Az is kétségtelen azonban, hogy az anyjáét szívesebben veszi, mint idegen nők emlőjét. Ezen jelenségekből sokan azt következtették, hogy az újszülött szagló-érzéke rendkívül kifejlett és sajátos; most megemlítendő kísérleteim azonban inkább azt látszanak bizonyítani, hogy inkább az *ízlőérzéke* fejlett az újszülöttnél.

Ha ugyanis cukoroldattal érintjük nyelvét, akkor kellemes, sőt mondhatjuk, a mimika törvényei szerint, *édes* arcot vág, örömmel nyalja le az oldatot nyelvéről és kérőleg nyújtja ki nyelvét újabb oldat után. Ha ilyenkor azonban keserű oldatot, pl. chininoldatot teszünk nyelvére, arca a mimika minden törvényei szerint rögtön *keserű* ábrázatot mutat, nyelvéről az oldatot letörölni igyekszik és sir.

Gyenge sósav oldatra savanyú ábrázat és elégtelenség jelei váltódnak ki, sőt mondhatjuk, hogy más mimikus mozgások láthatók az arcán lugos oldatra, pl. szódára mint konyhasó oldatra.

A lelki *élet* ezen jelenségei a *legelsők*, melyeket pontossággal kiválthatunk és mondhatjuk, hogy a *legerősebbek* is. A látás sokkal későbbben jelentkezik az újszülöttnél és nem egyszer úgy tapasztaltam, hogy 10—12 napos koráig sem volt megállapítható, mert akár újjal, akár égő gyertyával közeledünk szeméi felé, a szemhéjak soha védekező pislogást nem mutattak.

A hallás korábban jelentkezik az újszülöttnél a látásnál, sőt azt hiszem, az ízlés tünetei után mindjárt a legelsők között tűnik ki. Tény ugyanis, hogy a jólakott és mélyen alvó újszülött vagy csecsemő szemhéja, karjai megrebbennek, mihelyt valamely erősebb hang éri a külvilágból.

Tapasztaltam, hogy ha bármi okból egyik csecsemő sírásba tör ki bölcsőjében, akkor az egysorban lévő termek valamennyiében fekvő 60—80 csecsemő egymásután nyugtalankodni, sírni kezd. Ezen és más legelső reflex-jelenségek, mint szimpla reflex-ívek vagy nyalábók, sőt rendszerek kétségtelenül nagy figyelemre méltók az újszülött lelki életének elemzése szempontjából is.

Hevenyésztett felszólalásomban nem tudok az előadó igen érdekes fejtegetéseinek egy nagy részére kitérni, csak azt szeretném megemlíteni, hogy az u. n. simfonikus-jelenségek, tehát azon *első hangok* vagy *szótagok*, melyek a csecsemő életében jelentkezni szok-

tak, szerintem *nem mozgások fixált reflex-jelenségei* hangok útján, miként azt előadó kifejtette, hanem egész más természetű törvények szemmeltartása által érthetők és magyarázhatók.

Haeckel ugyanis a Darwin-féle evolúciós teoriának méhen belüli folyamatát *ontogenesis*-nek nevezte és morfológiai vizsgálatokkal bebizonyította, hogy a méhen belüli magzat állatöseinek minden fejlődési stádiumán átmegy, amíg méhen belül, *emberi magzattá* fejlődik.

Az ontogenesis a petesejt barázdálódásával kezdődik; ettől kezdve az ember élete leszármazásának minden morfológiai stádiumán átmegy, úgy hogy a méhen belüli élet hosszú idején át fejlődéstani vizsgálatok útján nem tudjuk eldönteni, hogy kétéltű, vagy hal, madár, vagy emlősállat ébrénye-e az uterusból került készítmény.

Velics Antal dr., aki másfél évvel azelőtt tragikus halállal pusztult el, több nagyszabású munkában, különösen pedig az „Onomatopoeia“ címűben, valamint a később „Über die Mnemotechnik der Zukunft“ című munkájában, melyekben az összes nyelvek ősszgyökereit, alap hangjait, kereste, rendkívül érdekes megfigyelésekre jutott ezen irányban.

Azt találta ugyanis *Velics*, ki 22 nyelvnek, köztük régen kihalt nyelvjárásoknak volt birtokában, hogy az emberiség minden nyelve egy közös nyelvből ered, melynek ősszgyökerei változatlan eredetiségben az ó kínai nyelvben vannak meg.

Ezen mélységesen vallásos érzésű nagy magyar tudós, kit, mint minden hazai tudóst, csak a külföldön ismertek eddig el, vallásos érzésével szinte megdöbbenően ellenkező észlelésre jutott, midőn megfigyelte, hogy az újszülött első hang és szótag megnyilatkozása szinte meglepően időszerű sorrendben ezen ősi hangok és ősi gyökerek megnyilvánulásában áll. Munkáinak figyelmes olvasása azon konklúzióra juttattak, hogy az *ontogenesisnek nevezett folyamat a méhen kívüli életben is és pedig nemcsak organikus, hanem szellemi téren is folytatódik.*

Habár kétségtelen, hogy az újszülött szomatikus szempontból rendszeren a szülők testi jelenségének bizonyos vegyülékét mutatja, mégis rendkívül sok esetben nem kerül ki az éles meglátó figyelmét, hogy a csecsemő élete korai idejében a dédszülők vagy nagyszülők egyik-másikának testi tulajdonságait mutatja és csak lassan és később válik, fokozatosan leszármazási sorrendben, a szülők egyikéhez vagy másikához hasonlóvá. Ugyanezen fejlődési stádiumokban az ősi nyelv egyszerű hangjait vagy szótagjait hallatja,

melyekből azonban, a környezet hatása folytán, bámulatosan rövid idő alatt fejlődnek ki az anyanyelv idiomái.

Ezen jelenségek a szellemi élet philogenesisének nevezhetők, midőn lelki téren is a faj és törzs leszármazási tüneteit tárják fel. Azt gondolom, nem túlságosan merész mindezekből ama következtetésem, hogy az első hang és szótag, sőt *szójelenségek nem egyszerűen mozgási reflexek simfonikus fixálásai, hanem a természet-szerű determinismus törvényei nyilvánulnak meg bennök.*

Persze mindazok előtt, akik az előadó gyönyörű levezetése útján még inkább megerősödtek a pedagógia hatalmában való hitben, az ilyen orvosi észlelések nem kedvesek, sőt talán alantjáróknak látszanak.

Akik azonban az örök kauzalitás rendületlen törvényeinek felismerése útján a determinisztikus világszemlélet hívei, azok a pedagógikus lelki hatások és irányítások erejében és feltétlenül szükséges voltában nem bíznak teljes megadassék.

Szeretettel, sőt alázattal ismerik el a deterministák, hogy a pedagógiai elveknek a kauzalitás örök törvényei értelmében létezniök kell, azokban bízni szükséges és (miként azt ezen előadás is mutatja), azokat meggyőződéssel hirdetni is szükséges, mert, ha nem volna mindez a determinismus által megérthető jelenség, akkor *sehogy* vagy *másként* kellene mindennek történnie.

Anélkül, hogy minden áron aktuális vagy divatos óhajtanék lenni, mégis rá kell mutatnom, záradéku, a már harmadik éve dúló világháborúra (e cikk ezelőtt egy évvel íródott), melynél nagyobb szabásút és vérengzőbbet a történelem nem mutat fel. Azt hiszem ugyanis és talán velem együtt mások is, hogy mindazok, akik e nagy háborút megindították és folytatják, egyenként és külön-külön a legkörülményesebb és a legrendszeresebb pedagógiai hatások alatt nevelődtek és fejlődtek és egyáltalán egy sem volt közöttük, akiket az emberek tömeges és brutális lemészárlására neveltek volna.

Ki mer még ezek után is a hit naiv bizalmával a pedagógiai hatások erejében és szilárdságában bízni és kinek nem jut eszébe, hogy mindez determinálva volt a kauzalitás örök törvényei értelmében, melyekben a pedagógiai hatásoknak csak nagyon mellékes szerep jutott.

De azért csak tartsuk nagyra a psycho-pedagógiát, lelkünk egész erejével higyjünk teljesítő-képességében és legyünk azon, hogy determinált viszonyok között is az erők és képességek legjobbjait és legszebbjeit a lehető legteljesebb fejlődésre juttassuk.

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

Jahrg. XII. No. 3—4.

Zur Psychologie der Kinderflüchtlinge.

Von Bürgerschullehrerin **Helene Schichtanz**, Budapest.

Ergreifende Zeilen kleiner Flüchtlinge aus Siebenbürgen liefern das Material zu dieser Studie. Über Ansuchen des Schulinspektors des Komitats Hunyad, berichteten die Zöglinge der Flüchtlingschulen Opécska, Magyarpécska, Ujszentanna, Elek, Alsóimánd, Medgyesháza und Erdöhegy in einem Schulaufsatz „*Wie flüchtete ich?*“, zwei Monate nach der großen Flucht, über das bedeutende Erlebnis, das ihre ganze Lebensordnung veränderte. Die gewonnenen Arbeiten wurden der Ungarischen Gesellschaft für Kinderforschung überreicht, in deren Auftrag dann die Verfasserin dieselben aufgearbeitet hat.

Zunächst befaßt Verf. sich mit der sachlichen Seite der Arbeiten, wobei sie natürlich nicht etwa Geschichte zu schreiben beabsichtigt, vielmehr mit etlichen kindlichen Zügen das große Ereigniss beschreiben will. Die rumänische Kriegserklärung hat die Siebenbürger ganz unvorbereitet getroffen. Es war gerade Sonntag, ein schöner, ruhiger, heiterer Tag, gleich den andern Sonntagen. Nach der angenehm verbrachten, feierlichen Ruhe folgte die Nacht in süßem Schlafe, der plötzlich durch schreckliches Getrommel unterbrochen wurde. „Wir glaubten, es brenne, doch es war kein Feuer, sondern der verräterische Rumäne brach ein.“ Die nächste Station der noch halb betäubten Menschen, der erste Schmerz war die Trennung vom Vater. „Wir haben uns nicht einmal verabschiedet, denn es hieß, er gehe nur bis zum Morgen zur Übung auf den Berg, doch so führten sie ihn fort, daß er bis heute nicht zurückgekommen ist.“ „Unser Vater kam zu uns, umarmte uns und sagte, jetzt Mütterchen tue, was du vermagst, denn ich muß gehen. Wir werden uns schon etwo in Groß-Ungarn begegnen.“ Und was geschieht unterdessen zuhause? Weinend rennt man zu Verwandten, dem Stationsvorstand, nachfragen, alle sagen, schnell packen. Es wird Geflügel geschlachtet, Brot geknetet, denn wer weiß, was der Morgen bringt? „Schnell habe ich die Kleider gewaschen und ausgebreitet, die dann dort geblieben sind. Wir schlachteten eine Ente, die auch dort blieb.“

(11 jähriges Mädchen.) Jeder bereitete sich unter Todesschrecken und schmerzlichen Herzens vor. Viele brachen zusammen unter der Wucht des jäh erfolgten Schlags, so daß dem schwachen Kinde die Handlung obliegt. „Als Mutter hörte, Rumänien habe uns den Krieg erklärt, ist sie in Ohnmacht gefallen. Wir begannen zu weinen und Mütterchens Kopf mit Essig zu reiben.“ „Arme Mutter, dort am Bette lag sie zusammengefallen, nun wußte ich nicht, ob ich auf die Mutter oder auf die drei kleinen Kinder achtgeben soll“ (13 jähriger Knabe). Wer vermöchte den Augenblick zu beschreiben, als sich die vom Schicksal Verfolgten von ihrer letzten Heimstätte trennen. Kann in einem einfachen Satze mehr Schmerz enthalten sein, als in diesem: „Wir zogen fort und sahen, daß der Weizen grünte. Alles ließen wir dort, erst dann wehklagten und weinten wir, als wir das letztmal das Haus, die am Hofe zurückgebliebene Sau, 10 Ferkel mit dem Mastschwein, die vielen Meierhöfe, den großen Kartoffelgarten und den andern Gemüsegarten und den großen, schönen Hof, das gute, warme Häuschen und das weiche Federbett gesehen haben“ (11 jähriger Knabe). Schrecklich langsam verging die Zeit, bis ein Zug zur Abfahrt fertig gestellt werden konnte. Im Kampf um einen Platz werden die zu einander gehörigen getrennt, mit banger Furcht, zerstörter Verzweiflung suchen Mütter und Kinder einander. „Die Mutter stieg noch ein und ein Eisenbahner sagte, daß in 10 Minuten der Zug abgeht und alle Bekannten sagten, sie haben Mutter nicht gesehen. Ich fing an zu weinen und die Tante fragte, warum ich weine? Ich sagte ihr, Sie haben gut, weil Ihre Mutter hier ist, und ich sprang aus dem Zuge, sie sagte, warum ich nicht einsteige, ich aber antwortete, ich mußte vom Vater scheiden, jetzt soll ich mich auch von der Mutter trennen?“ (11 jähriger Knabe). Unter Todesangst und fürchterlichen leiblichen und seelischen Leiden ging die Reise von statten. Die Walachen beschossen in vielen Orten die Züge, auf den Straßenenden verbleiben zusammengestürzte Flüchtlinge und Soldaten-Leichname. „Blut floß, wie im Bach, aus den Waggonen, weil der schlaue Walache und der schlaue Moskoviter die Züge beschossen, und es weinten die Frauen und Kinder und es ächzten die Verwundeten“ (13 jähriger Knabe). Die entgegen fahrenden Züge bringen schon die Verwundeten und Toten. Und trotz aller Widerwärtigkeiten war die Fahrt eine herrliche, königliche im Vergleiche zu denen, die zu Fuß flüchten mußten. „Damals flogen über Vulkan die Geschützkugeln und als man die Eisenbrücke sprengte, fielen alle Fenster ein und im Schrecken rannten wir dem Fluß Zsil zu, dort mußte ich Mutter und drei kleine Geschwister hinüber tragen. Als wir am Berge gingen, war es so dunkel, daß

wir von Damm zu Damm stürzten und nichts anderes sahen, als die finstere Nacht, dabei regnete es so, wie es nur konnte . . . und dann gingen wir noch ein Stückchen, bis wir nach Merisor kamen. Dort saßen wir etwa 10 Minuten, auf einmal schaute der Herr Oberst mit dem Gucker und befahl, daß binnen 10 Minuten jeder vom Bahnhof sich entferne, denn der Feind ist da. Da nahm ich die verwaisten Kinder auf die Arme und die Hand der kranken Mutter und so gingen wir nach Livádia“ (13 jähriger Knabe).

Die erste ruhevolle Station war Arad. Da erhielten sie endlich warme Speisen, entstiegen den Zügen, und nun konnte die hoffnungsstrahlende Suche von neuem beginnen, sodann die verzweifelte Enttäuschung. Die Toten — viele Kinder verstarben am Wege — werden abgeführt, die Kranken ins Spital gebracht. Von Arad aus verteilt man sie in verschiedene Dörfer, wo die zerfetzten, erkrankten Wanderer endlich ein Heim finden. Ein Heim? Wie wenn die stärkste Macht der wundervollen Liebe, das Elternhaus ersetzen könnte?

I. Das Heimweh. Das *Heimweh* ist ein bislang noch nicht genug bekanntes und analysiertes, weitaus zusammengesetztes Gefühl. 76% der Antworten drücken Heimweh aus, in welcher Beziehung die Knaben (77.7%) von den Mädchen (79.2%) nur kaum abweichen. Um so größer ist der Unterschied bei den einzelnen Lebensaltern. Folgende Zahlenreihe veranschaulicht laut Prozenten die Verhältniszahl des schriftlich ausgedrückten Heimwehs:

	9 Jahre	10 Jahre	11 Jahre	12 Jahre	13 Jahre
Knaben	33 %	47.3%	78.2%	100 %	100%
Mädchen	41.6%	78.5%	85.7%	90.3%	100%

Bei 9—10-jährigen Kindern ist der Tätigkeitstrieb, sowie die Sucht nach Kenntnissen eine riesige. Sie lieben die Veränderung, weil sie viele neue Probleme aufwirft und Gelegenheit bietet, neue Kenntnisse zu erwerben. Die rasch dahingehenden Ereignisse der Flucht bereichern sie mit immer neuen Erlebnissen, und sobald sie ihr Leben gesichert wissen, befinden sie sich recht wohl. Die vorhandenen Entbehrungen erwecken in ihnen das Heimweh; wenn ihre natürliche Entwicklung gewährleistet erscheint, läßt ihr Heimweh an Intensität ab. Im 11—12-jährigen Alter vermindert sich die Kraft der egoistischen Empfindungen. Das Verlangen nach Erlebnissen ist jetzt noch außerordentlich stark, was mit der Abenteuersucht des Kindes begründet werden kann. Eben diese letztere fände ihren Nährboden in dem nunmehr ungeordneten, viel Freiheit gewährenden und ungewohnten Leben, die erwachende Vaterlandsliebe jedoch zieht es nach Hause. Im Alter

von 13 Jahren vermehrt sich der Gefühlsinhalt immerfort in der Seele. Die Anhänglichkeit zur Scholle, die Vaterlandsliebe werden stärker, bewußter und eben darum auch schmerzlicher. Das Heim verkörpert nicht nur die Zuflucht für körperliche Bedürfnisse, als vielmehr ein Symbol des friedlichen, ruhigen und innerlich geordneten Lebens. Farbenreiche Fäden tausender Erinnerungen knüpft sie ans Heim, weshalb mit erschütternder Elementarkraft aus jedem einzelnen das Heimweh zum Ausbruch kommt.

Unter den Angaben betreffs des Heimwehs finden sich viele ohne jedwede Begründung. Die Motive erscheinen wenigstens gegenwärtig als nicht bewußte. Der allgemeine körperliche Zustand, die Entbehrungen, die Kälte, die durch das Unglück verursachte seelische Depression, auch etwaige ansonstige Faktoren wirken beim Hervorbringen vom Heimweh mit. Ein *instinktives Heimweh* nennt Verf. die Sehnsucht gegenüber den übrigen weniger motivierten Empfindungen. Das instinktive Heimweh offenbart sich am heftigsten bei 9—10-jährigen, nimmt im Alter mit 11—12 Jahren ab und macht bei den 13—14-jährigen dem auf der *Vaterlandsliebe basierenden Heimweh* Platz. Die wesentlichsten Motive des Heimwehs sind die folgenden:

1. *Die körperlichen Entbehrungen.* Hierbei zeigt sich die Verhältniszahl als größte (28·3%) und kommt mit unveränderter Kraft in jedem Lebensalter vor. „Wir haben weder Schuhe, noch Kleider und frieren und bekommen auch kein Brot, wir können kaum erwarten, nach Hause zu gehen“ (10-jähriger Knabe). Gleichfalls den Entbehrungen, jedoch gefühlsreicher, entflammt die *Sehnsucht nach den zurückgebliebenen Gegenständen.* „Wir warten schon kaum nach Hause zu gehen, weil wir alles sehr bedauern, was wir dort gelassen haben“ (11-jähriges Mädchen). Noch wichtiger als der Mangel geliebter, gewohnter Dinge, zeigt sich beim Heimweh die Lieblosigkeit der Umgebung, die Unzulänglichkeit des Hineinversetzens in die Gesellschaft, nämlich das Gefühl *der Nervosität.* Unablässig sind sie genötigt zu empfinden, daß sie Fremdlinge sind, Bettelbrot in ärmlichem Maße und Erniedrigung bloß erhalten. Bei den Knaben läßt sich dieses Gefühl der Nervosität stärker (35·8%) als bei den Mädchen (11·6%) gewahren.

2. Zur 2. Gruppe gehören jene Antworten, welche nicht in den triftigen, die natürliche Entfaltung hemmenden Umständen der Gegenwart vorhanden sind, sondern mit der gleichsam in die Ferne wirkenden Kraft des verlassenen Heims das Heimweh erschallen lassen. Zum Heim zieht nicht nur das Verlangen nach einem gewohnten, wohlgeordneten, sorgenlosen Leben, sondern höher gestellte sittliche Ge-

fühle. Folgende Angabe soll das Abweichen von der I. Gruppe beleuchten: „Wir wissen, wenn wir heimkehren, bekommen wir nichts und dennoch sehnen wir uns zurück in unser gutes Heim“ (10-jähriger Knabe). Dieses höherrangige Heimweh offenbart sich vornehmlich in der *Anhänglichkeit an die Heimatsscholle*.

3. Das höchste Motiv des Heimwehs ist die Liebe zur Heimat, im weiteren Sinne die *Vaterlandsliebe*. So nennt es Verf., zumal das Kind Siebenbürgen mit seinen geographischen und ethnographischen Eigenheiten als ganz besonderes Land empfindet, wenn es zum erstenmal die Ebene erblickt. In der Vaterlandsliebe finden sich auch die niedrigeren Faktoren des Heimwehs, doch die Gefühle der sozialen Zusammengehörigkeit, wie auch des Angehörens zur Nation und zum heimatlichen Boden dominieren dabei. Der soziale Sinn ist noch im Alter von 9—10 Jahren unentwickelt, zählt auch noch nicht zu den Motiven der bewußten Vaterlandsliebe, zu 11 Jahren zeigt es eine Entwicklung und im 12., 13. und 14. Jahre erreicht er eine vorherrschende Rolle. Beispiele: „Und wir warten sehr die Zeit, wann wir zurückkehren in unser verlassenes Heim, in die Berge, in das prächtige Siebenbürgen, das der böse Walache mit seinen Riemenschuhen frech zusammengetreten hat“ (11-jähriger Knabe). „Wir kamen zerrissenen Herzens, da wir dennoch verlassen mußten unsern Wohnort, unsere schöne Heimat, wir warten schon kaum, nach Hause zu gehen“ (13-jähriges Mädchen).

II. Die psychischen Elemente der Kindererzählungen. Nach zwei Richtungen hin prüfte Verf. die Arbeiten: 1. *Was erzählt das Kind?* 2. *Wie erzählt es seine Erlebnisse?*

1. Zuvörderst gibt das Kind *Rechenschaft über die Wahrnehmungen*, die es während der Flucht gemacht hat. Diese können innere und äußere sein. Die Berichterstattung über äußere Wahrnehmungen finden wir nur in den Arbeiten der 8—11-jährigen Kinder, deren Gier nach Erfahrungen in diesem Alter eine unstillbare ist. Alle Leiden und Jammer verblassen und geraten in den Hintergrund der Tatsächlichkeit gegenüber, daß sie etwas Neues, Außergewöhnliches, Interessantes gesehen haben. Z. B.: „Die Soldaten marschierten mit den Geschützen, die Husaren ritten und erreichten den Zug und nahmen die Mütze ab, mehr weiß ich nicht zu schreiben.“

Die Kraft der innern Empfindungen (Hunger, Müdigkeit, Krankheit etc.) entsteht durch die mächtigen Erhaltungstriebe. Oft erzählen die Kinder überhaupt keinerlei Ereignisse, die ganze Geschichte enthält bloß eine Zergliederung des körperlichen Zustandes, was sie unter den

gegenwärtigen traurigen Umständen am meisten gefangen nimmt. Seit vier Uhr morgens hungerten und frierten wir bis Piski. In Piski gab man uns zu essen, dann bis Arad nicht einmal Wasser.“

Als häufigster Gegenstand der Erzählung gilt naturgemäß das *Ereignis*, die *Bewegung*. Beispiele: „Sonntag um Mitternacht begann der Dudelsack zu spielen, mein Vater stand auf, weckte auch die Mutter und stritt mit der Mutter, weil er nicht die Bürste finden konnte, dann stand auch ich auf und fragte den Vater, warum er streite und wohin er gehe und er sagte, aufs Schlachtfeld. Ich begann darauf zu weinen und der Vater sagte, warum ich knaufe, da lief ich zurück ins Bett, und der Vater kleidete sich an und ich stieg wieder aus dem Bette, dann gab die Mutter dem Vater ein Stück Brot und ein Stück Speck und der Vater schnitt vom Speck ein Stückchen ab und zerschnitt das Brot in zwei Teile und legte sie in den Turnister. Ich verabschiedete mich dann vom Vater und der Vater ging in die Schule um das Gewehr. Und dann ging Mutter auf den Exerzierplatz und indes kam Vater nach Hause und schlug mit der Flinte die Türe ein und nahm aus dem Kasten 2 Gulden“ (9-jähriger Knabe).

Eine ähnliche Rolle wie den Bewegungselementen kommt den *Gefühlselementen* zu. Das Ereignis wird kaum berührt, Hauptsache ist, was in der Seele vorgeht. Das Ereignis bildet nie den wesentlichen Teil der Flucht, sondern eine tiefempfundene Episode. Z. B.: „Als wir von Petrozsény flüchteten, um 12 Uhr des Tags, fuhren wir in offenen Wagen bis Arad. Als der Feind einbrach, wußten wir recht, was der Krieg ist. Wir hatten große Furcht vor dem Feinde, da wir nicht wußten, ob sie uns ermorden oder verschleppen nach Rumänien und dort quälen. Es war uns sehr leid, das Haus dort zu lassen, doch wir mußten. Am Weg haben wir schrecklich gelitten. Den größten Schmerz verursachte, daß wir kommen mußten. Wir haben schon die Rumänen blutig zurückgeschlagen. Ich möchte schon gerne zurückkehren, denn hier geht es mir nicht so gut, wie zu Hause“ (11-jähriger Knabe).

Am heftigsten äußert sich, ohne Bezug auf Alter und Geschlecht, das Gefühl der *Furcht*, das aus der Selbsterhaltungssucht stammt. „Alle erschracken wir und fürchteten uns, daß die Eisen- und Feuerstücke auf uns fallen werden“ (11-jähriger Knabe). „So donnerte die Kanone und ich fürchtete mich, wie vor dem Teufel“ (11-jähriger Knabe).

Ein anderes allgemeines Gefühl ist die *Liebe*. a) *Familiäres Gefühl*, die instinktive Empfindung der Zusammengehörigkeit der Familie. „Und mein armer Vater blieb dort im Feuer und wir mußten flüch-

ten, wohin wir konnten, und jetzt haben wir weder den Vater noch etwas anderes“ (10-jähriger Knabe). b) *Die Liebe für Tiere*. „Mir war es höchst unangenehm, daß die Tiere jetzt Hungers sterben werden“ (10-jähriges Mädchen). Wir hatten einen kleinen Hund, wir nahmen den Hund nicht mit uns, als wir fortgingen, weinten wir sehr um den Hund“ (11-jähriges Mädchen). c) *Die Anhänglichkeit zum Eigentum*: „Ich hatte einen Federhalter, einen Blei und eine Tasche und jetzt habe ich nichts, erst wenn mir Gott helfen wird, werde ich wieder haben“ (10-jähriger Knabe). Für die *Rassen- und Vaterlandsliebe* begegnen wir unzähligen Belegen bei der Erörterung der Motive des höher empfundenen Heimwehs.

Das *soziale Mitgefühl* läßt sich vor dem 11. Jahre nicht bemerken. Seine erste Form manifestiert sich im Mitgefühl für Kinder, Schwache und Leidende, insbesondere bei Mädchen meldet es sich kräftig. Erst später, vom 13. Jahre an setzt das geläutertere Gefühl allen Nebenmenschen gegenüber ein. Z. B.: „Viele arme Leute blieben vom Zug zurück, es waren solche, mit 4—5 Kindern“ (10-jähriger Knabe). „Viele Frauen mit kleinen Kindern weinten so, und auch ich half einer Frau, ihr kleines Kind tragen bis Merisor“ (11-jähr. Mädchen).

Das religiöse Gefühl dokumentiert sich zwar spärlich, doch immer gewaltig. „Wir weinten alle, was nun jetzt aus uns werden soll. Wir beteten, der liebe Gott beschere den Morgen . . . Gott hat geholfen“ (12-jähr. Knabe).

Dem Gefühle der Liebe entstammt das Gefühl des *Hasses*, gegen diejenigen, welche die unserem Herzen nahestehenden Gehörigen verletzen und Leid zufügen, die als Verursacher der grausamen Katastrophe gelten. Z. B.: „Als ich hörte, daß die Rumänen auf uns hereinbrachen, wünschte ich, wann die Rumänen nach Petrosény kommen, soll eine Bombe auf sie fallen und dort alle vernichten“ (10-jähr. Mädchen). „Und der liebe Gott vertilge den Walachen, kein Same bleibe von ihm übrig“ (11-jähr. Mädchen).

Viel später als die Bewegungs- und Gefühlselemente melden sich die *reflexiven* Denkelemente. Die Ereignisse heben mit einem großen, breiten Vorgang in der Seele an, als dessen Ergebnis irgend eine allgemein giltige Wahrheit erscheint. Die Reflexion weist ebenfalls eine Entwicklung auf. Im Alter von 8—10 Jahren wird sie noch vollends vermißt, vom 10. Jahre aufwärts tritt sie in einem immer zunehmenden Verhältnis auf. Anfangs ist sie nicht deutlich zu erkennen, die Nachsinnungen knüpfen sich an Gefühle und Ereignisse und noch in untergeordnetem Verhältnisse, später aber nimmt sie immer mehr Raum ein,

und das Ereignis, das Gefühl bietet nur den Hintergrund, die Gelegenheit zum Nachsinnen. Die Verbreitung der Reflexion können wir mit der Entfaltung der Geistesfunktionen erklären. Unter den Aufsätzen war kein einziger von Kindern über 14 Jahre und so könne bloß gefolgert werden auf die Ausgestaltung der reflexiven Elemente. Es ist vorauszusetzen, daß das Erreichen des Übergewichts des Nachsinnens erst nach dem 16. Jahre erfolge, und nach der völligen Entfaltung der Abstraktion eventuell ein selbständiger reflexiver Typus festzustellen wäre.

III. Die Formen des kindlichen Erzählens. Die Vortragsweise der Kinder kann sein:

1. Wohlgeordnet oder planlos.
2. Skizzenhaft oder detaillierend.
3. Subjektiv oder verallgemeinernd.
4. Erzählend oder vergegenwärtigend.

1. Die Erinnerungen drängen sich beim Aufgeben des Themas in gewaltiger Menge vor; eine jegliche möchte zu neuem Leben erwachen. Unter allen diesen schafft irgend eine Ordnung, stößt die hervorstürzenden Erinnerungen zurück und sortiert sie. Als ein solcher Leitfaden, eine associative Grundlage erscheint z. B. die *Zeitordnung*. Die chronologische Reihenordnung kennzeichnen planmäßig geordnete Elemente. (Beispiel dazu bei den Bewegungs- und Gefühlstypen.)

Planlos ist die Vortragsweise, wofern die Erinnerungen nicht planmäßig nach einander folgen. Einer gelingt es aus irgend welchem Grunde ins Bewußtsein zu gelangen, jedoch die unbewußten Erinnerungen trachten diese mit großer Kraft zu verdrängen. Der Erzählung ermangelt es an Zusammenhang und zeigt bloß eine Anhäufung von losen, auseinander fallenden Wahrnehmungs- oder Gefühlsbildern. Der planlose Vortrag kommt bei 9—10-jährigen Kindern vor, bei denen die Associationen noch nicht genug diszipliniert und die subjektiven Elemente mächtiger sind.

2. *Skizzenhaft* ist der Vortrag, der lediglich über die hervortretendsten Details berichtet. (Ob diese als Bewegung, Gefühle, Wahrnehmungen oder Reflexionen erscheinen, hängt von der Individualität des Kindes ab. Beispiel das zweite 10-jährige Mädchen bei der Behandlung der Bewegungselemente.)

Detailliert ist der Vortrag, der über viele Zusammensetzungen der Erlebnisse Bescheid gibt. Die Detaillierung hat zwei Gründe: 1. Die unentwickelte synthetische Fähigkeit, welche also noch die Verhältnisslosigkeit kennzeichnet und in den Aufsätzen der 9—10-jährigen auf-

fällt. 2. Die zweite Stufe der Detaillierung ist eine analytische Funktion, welche die vorhandene Einheit bewußt löst, oft nur deshalb, um die Mitteilung nachdrücklicher zu gestalten. Derartigen Ausführlichkeiten begegnen wir bei größeren, intelligenteren Kindern. Die Detaillierung kann sein: 1. *zeitlich*, eine eingehende Erzählung (1. Bewegungselement, 1. Beispiel). Für diese ist die Vermerkung der Episoden charakteristisch. 2. Räumliche Detaillierung, die Analyse gegebener Situationen.

3. Als *subjektiv* bezeichnet man ein in erster Person erzähltes Erlebnis. Wegen der Natur des Gegenstandes waren fast alle Arbeiten solchergestalt.

4. *Erzählend* ist der Vortrag, wenn das Ereignis in der Vergangenheit vorgetragen wird. *Vergegenwärtigend* ist er, wenn er den hegenden Gang des Ereignisses mit Dialogen versinnlicht.

Bezüglich der Sprache fand Verf. in reichlichem Maße sowohl Laut- als auch Gedankenrhythmen. Das Kind bestrebt sich seine Mitteilung nicht nur rhythmisch, sondern auch dekoriert zu ordnen. Als Dekoration bedient es sich der Beifügung verhältnismäßig spät und selten. Die zahlwörtliche und hauptwörtliche Beifügung verwertet es nicht als Putz, sondern schon früh, noch vor dem 3. Jahre. Ebenso auch das Attribut für sinnliche eigenschaften kommt frühzeitig in den Gebrauch, gleichfalls nur zum Unterscheiden, nicht aber zwecks Dekoration. Unter den abstrakten Attributen treten an erster Stelle die ständigen, wie folgt: wilder Walache, böser Walache, diebischer Walache, Sandalen-Walache, schuftiger Feind. Diese Beifügungen stehen mit dem bezeichneten Worte immer in einem weitaus stärkeren, gefühlsvollen, seelischen Zusammenhang, und so verschmelzen beide zu einem einheitlichen Ausdruck. Schöne Attribute finden sich in den Arbeiten der größeren Kinder, wie: mit bebenden Händen, mit schmerzlichen Herzen, teures Obdach etc. Vergleiche werden von den Kindern nur wenig benutzt. (Beispiele: Wir kamen so, wie die Wanderer. Es floß das Blut, wie der Bach.) Schönheiten im Aufbau konnte Verf. nicht einmal bei den älteren Kindern finden.

*

Die Nummer enthält noch folgende Originalaufsätze:

1. *Die Graphologie im Dienste der Pädagogik*, von Magdalene Ivanovics, Nagyszében.

2. *Gedanken über Hochbegabte*, von Handelsschulprof. Dr. Paul Lakatos, Budapest.

3. *Unterricht und Jahresschlußprüfungen nervöser Kinder*, von Realschulprof. Dr. Konst. Lázár, Budapest.

4. *Das Budapester kriminalpädagogische Institut*, von Richter Dr. E. Kármán, Budapest.

5. *Jugendbüchereien*, von Bürgerschullehrer Zoltán Kilián, Budapest.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Seine Majestät der König ernannte den Privatdozenten und Direktor des kommunalen Päd. Seminars Dr. Edmund Weszely zum ordentlichen Professor für den pädagogischen Lehrstuhl an der neuen Universität in Pozsony. — Der Unterrichtsminister ernannte den Dozenten Dr. Alexander Imre zum Direktor der Bürgerschullehrer-Bildungsanstalt in Budapest.

Einen herben Schlag erlitt die Ung. Gesellschaft für Kinderforschung. Anton Streitmann, Ausschußmitglied der Gesellschaft, Gymnasialprofessor in Nagybecskerek, schied im 68. Jahre aus dem Leben. Der Verblichene hat sich unvergängliche Verdienste auf dem Gebiete der Kinderforschung erworben. Hierzulande wirkte er bahnbrechend, besonders betreffs der Ausgestaltung der Kinderzeichnungen. Er veranstaltete die erste pädologische Ausstellung im Lande.

Einen nicht minder großen Verlust beklagen wir im plötzlichen Hinscheiden des bekannt gewesenen Musikpädagogen, Dr. Alexander Kovács. Er war in jüngster Zeit einer der gebildetesten, mutigsten und führenden Vertreter der modernen musikpädagogischen Bestrebungen. Als wissenschaftlicher Experimentator der Musikpsychologie verpflanzte er die pädologischen Errungenschaften in den Musikunterricht. Erst vor Jahresfrist hielt er in unserer Kreise seinen letzten großzügigen Vortrag über den universellen menschenbildenden Wert des Musikunterrichts.

Der dritte Zyklus des zweiten Landeskongresses für Kinderforschung wurde am 25. März abgehalten. Dr. med. Stefan Máday, Assistent der Prager medizinischen Fakultät, beleuchtete mittels der Ergebnisse wissenschaftlicher Forschungen das Thema der *Berufswahl*, wobei er auch der praktischen Schlüsse gedachte. Die 2. Vortragende Frau Peter Agoston, Vorsitzende des Nagyváradener Feministenvereins, sprach über die *Berufswahl des Mädchen* und verwies hierbei auf die Vorarbeiten, welche die Schule zu erledigen habe.

Kinderpolizei in Budapest. Dr. Ladislaus *Sándor*, Oberstadthauptmann rief in dieser Angelegenheit eine Versammlung zusammen, an der viele mit Kinderschutz sich befassende Mitglieder der Gesellschaft erschienen, wie Rechtsanwälte, Richter, Pädagogen, Aerzte, Künstler, Schriftsteller, Kinderfreunde und Patronagebestellte. Nach der Ansprache des Sektionschefs im Ministerium des Innern, Alexander *Karsai* und anderer wurde der Stadthauptmann damit betraut, eine engere Kommission zwecks Ausarbeitung einer Organisation vorzubereiten.

Auf Anregung des Obergespanns Dr. A. *Gedeon*, des Schulpräses Dr. B. *Magasházy* und des Staatslehrers Alexander *Biró* wird am Ende des Schuljahres in *Miskolc* eine *pädologische und pädagogische Ausstellung* veranstaltet. Der pädologische Zweck derselben ist, Daten zur Feststellung der Typen der Miskolcer Kinder zu gewinnen, der pädagogische Zweck aber ist, die verschiedenen Schultypen zu einer gemeinsamen Tätigkeit im Interesse der Jugend zu vereinen.

Am 17. Dez. v. J. hielt Siegm. *Váradi* einen Vortrag in unserer Gesellschaft über „*Das Schicksal des schwerhörigen Kindes.*“

Unterrichtsminister A. *Apponyi* gab unlängst eine Verordnung heraus, wonach auf allen Stufen der öffentlichen Lehranstalten, sowie in allen Zweigen des freien Unterrichts die Verbreitung von hygienischen, Säuglings- und Kinderschutz-Kenntnissen angeordnet wurde.

Die *Nagyvárad*er *Filiale* der ung. Gesellschaft für Kinderforschung ist gewillt, eine neuzeitige Institution ins Leben zu rufen. Julius *Kovács* hielt eine Vorlesung über „*Kinderzahnheilkunde*“, als deren Konklusion er die Errichtung eines Schulzahnärztlichen-Ordinierungsinstituts als höchst notwendig bezeichnete.

Pályázati hirdetés.

Az *Új Iskola*, gyermektanulmányi alapon álló s nyilvánossági joggal felruházott új módszerű tanintézet elnöksége és igazgatósága pályázatot hirdet két elemi iskolai tanítónői állásra, amelyek 1918. évi szeptember hó 1-én foglalandók el. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság igazgató-tanácsa által elfogadott fizetési szabályzat szerint az *Új Iskola* tanerői az első két évben ideiglenes szolgálatot teljesítenek, de sikeres működés esetén már az első év végén véglegesíthetők. Javadalmazásuk az ideiglenes szolgálat ideje alatt évi 1200 K fizetés és 600 K lakáspénz; a végleges szolgálat első évében 1500 K fizetés és 600 K lakáspénz, második évében 1800 K fizetés és 800 K lakáspénz, harmadik évében 2600 K fizetés és 1000 K lakáspénz. A végleges minőségben töltött negyedik szolgálati évtől kezdve az *Új Iskola* tanerőinek fizetése 3—3 évenként emelkedik a Budapest székesfőváros tanügyi személyzete részére tervezett új fizetési szabályzat megfelelő fokozatainak alkalmazásával. Kívánatos, hogy a pályázók gyermektanulmányi ismeretekkel birjanak. A sajátkezűen írt és kellően felszerelt pályázati kérelmek f. évi június hó 15-ig dr. Domokos Lászlóné igazgató címére az *Új Iskola*-hoz (Budapest, I. ker. Biró-utca 16. sz.) küldendők.

A magyar gyermekek hosszúság-szélességi jelzői területi

Értéket Fejlejtő szám : Terület:	5 éves			6 éves			7 éves			8 éves			9 éves			10 éves				
	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám	Minimum	Maximum	Aritmet. középszám		
1. Mezővárosi és szentesvári (matyó) <i>fiúk</i>	—	—	—	—	—	—	82 35	90 0	88 57	94 23	85 03	96 77	89 78	86 30	94 70	89 64	—	—	—	
2. Balatonkenesei <i>fiúk</i>	—	—	—	—	—	—	86 55	93 29	89 69	81 61	96 28	88 61	85 55	98 0	91 40	88 45	90 19	87 95	—	—
3. Hódmezővásárhelyi <i>fiúk</i>	82 90	87 27	84 88	88 34	95 39	90 98	84 67			85 03			80 24	87 65	84 17	87 36	91 02	88 82	—	—
4. Mindszenti <i>fiúk</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	84 0	91 25	88 25	81 40	86 67	84 40	83 63	91 31	87 80	—	—
Fiúk együtt	82 50	87 27	84 88	88 34	95 39	90 98	82 35	93 29	88 50	81 61	96 28	88 61	80 24	98 0	87 64	83 63	94 70	88 87	—	—
1. Szentesvári és tardi (matyó) <i>lánycsok</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	87 11	95 03	90 11	—	—
2. Hódmezővásárhelyi <i>lánycsok</i>	—	—	—	—	—	—	84 30	87 66	85 95	86 90	88 22	87 56	83 0	96 44	87 98	—	—	—	—	—
3. Mindszenti <i>lánycsok</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	94 56			83 34	86 48	81 91	82 42	93 49	86 32	—	—
Lánycsok együtt	—	—	—	—	—	—	84 30	87 66	85 98	86 90	94 56	89 90	83 0	96 44	86 74	82 42	95 03	87 41	—	—
Fiúk és lánycsok együtt	82 50	87 27	84 88	88 34	95 39	90 98	82 35	93 29	88 0	81 61	96 28	88 25	80 24	98 0	87 41	82 42	95 03	88 37	—	—

let, életév és nem szerint szlevezve.

	11 éves			12 éves			13 éves			14 éves			15 éves		
	Minimum	Maximum	Aritmet. közép-szám	Minimum	Aritmet. közép-szám	Minimum	Maximum	Aritmet. közép-szám	Minimum	Maximum	Aritmet. közép-szám	Minimum	Maximum	Aritmet. közép-szám	
82-48	99-40	90-14	83-90	9-46	90-01	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
80-33	91-53	86-75	85-46	9-10	89-33	85-72	88-89	87-30	88-38			—	—	—	
	81-47		84-79	8-43	86-11	88-14	91-57	90-20	94-68			—	—	—	
83-04	88-36	86-26	82-13	9-48	87-30	77-47	93-64	84-36	—	—	—	—	—	—	
80-32	99-40	88-56	82-13	9-46	88-73	77-47	93-64	87-29	88-38	94-68	91-53	—	—	—	
84-70	97-41	89-27	88-24	9-33	90-78	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	81-36		86-37	9-13	88-18	84-58	87-81	86-50	—	—	—	80-92			
82-83	87-04	85-25	80-93	88-27	83-87	80-23	89-42	85-21	—	—	—	—	—	—	
81-36	97-41	87-94	80-93	93-33	87-70	80-23	89-42	85-85	—	—	—	80-92			
80-33	99-40	88-36	80-93	97-46	88-45	77-47	93-64	86-57	88-38	94-68	91-53	80-92			

A

megnért gyermekek száma

Fűk:

5 éves	2
6 "	3
7 "	8
8 "	13
9 "	21
10 "	27
11 "	31
12 "	21
13 "	8
14 "	2

Összesen 136 fű.

Lányok:

7 éves	2
8 "	3
9 "	7
10 "	14
11 "	15
12 "	8
13 "	8
14 "	—
15 "	1

Összesen 58 lány.

Együtt:

5 éves	2
6 "	3
7 "	10
8 "	16
9 "	28
10 "	41
11 "	46
12 "	29
13 "	16
14 "	2
15 "	1

Összesen 194 gyermek

